

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ
61

Арсенал
савременог
специјалца

Бригадни генерал Милосав Симовић,
командант Четврте бригаде Копнене војске

ВЕШТИНА КОМАНДОВАЊА

Sigurnost
Pouzdanost
Kvalitet

 Lasta
eurolines

www.lasta.rs

ИЗ

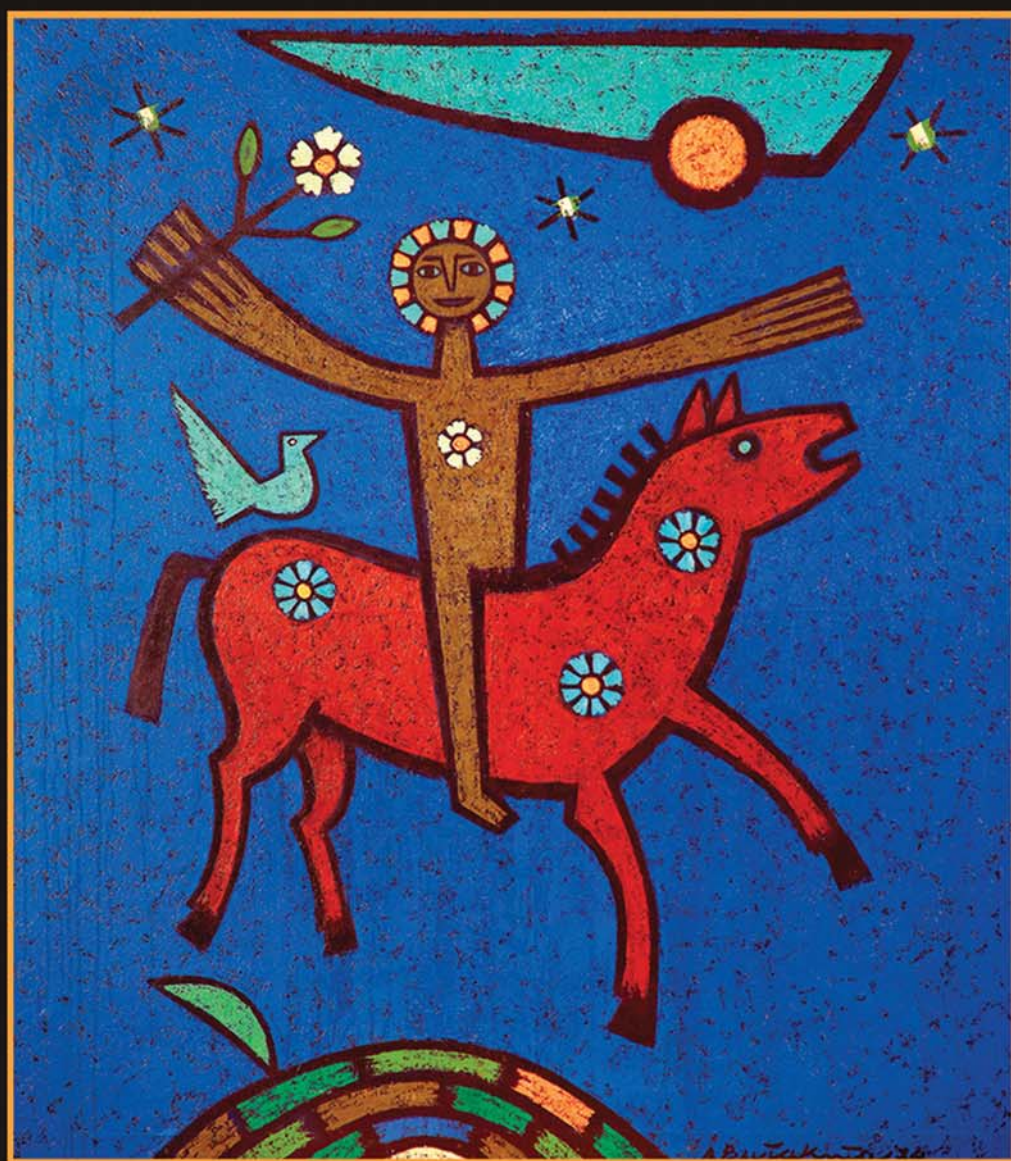
Ш
Б
И
Р
К
Е
Ш
Д
О
М
Д
В
О
Р
С
К
Ш
С
Л
Б
Ш
Ш

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
и НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

ПОЕТИКА И СУДБИНА 20. ВЕКА

НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

Изложба је отворена
од 12. до 29. јануара 2012.

„Одбрана“ наставља традиције „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић, Славица Лужник

Новинари

Сања Анђелковић, потпоручница Мирјана
Боровина, Владимир Вјештић, Биљана Миљић

Стани сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,
мр Славиша Влачић, Милосав Ц. Ђорђевић,
Владица Крстић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Миладиновић, мр Миљан Милкић,
Крман Милошевић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Душка Стефановић (уредница),
Горан Станковић, Јово Мамула,
Даримир Банда, Стефана Савић (фоторепортери)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних
новинара

БРОЈ 152

НА НАСЛОВНОЈ СТРАНИ

Припадници Специјалне бригаде
на полигону у Панчеву

Снимио Горан СТАНКОВИЋ

САДРЖАЈ

■ АКТУЕЛНО

**6 СУСРЕТ НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБОВА
СРБИЈЕ И ХРВАТСКЕ**

**7 ПОВРАТАК СРПСКИХ МИРОВЊАКА
ИЗ ЛИБАНА**

■ ИНТЕРВЈУ

**8 Бригадни генерал Милосав Симовић,
командант Четврте бригаде**

ВЕШТИНА КОМАНДОВАЊА

**13 ПОЧИЊЕ ЕМИТОВАЊЕ ТВ СЕРИЈЕ
„ВОЈНА АКАДЕМИЈА“**

■ ТЕМА

14 Неутралност у 21. веку

ПОУКЕ ЗА СРБИЈУ

18 Школовање и усавршавање у систему одбране

ШАНСА ЗА РАЗВОЈ

Најбољи и најперспективнији припадници Министарства одбране и Војске Србије и ове године имаће прилику да се, додатним школовањем и усавршавањем у земљи и иностранству, оспособе за обављање највиших дужности у систему одбране и тако знатно допринесу даљем развоју наше војске

21 Визија развоја система одбране

СНАГА ЗА МИР

Прилози о савременом наоружању и опреми код нас и у свету

ОДБРАНА

24 Специјална бригада Војске Србије

АРСЕНАЛ САВРЕМЕНОГ СПЕЦИЈАЛЦА

У сваком тренутку, „црвене бџетке“ спремне су и оспособљене да се суоче са најзахтевнијим задацима који се пред њих постављају

30 Годишње награде Управе за односе са јавношћу и Медија центра „Одбрана“

АФИРМАЦИЈА ВОЈНОГ ПОЗИВА

32 Француски официри у Србији

ПРИЈАТЕЉСТВО КОЈЕ СЕ ЧУВА

Сарадња два министарства је на одличном нивоу. Србија је земља са којом Француска највише сарађује у региону, а додатни импулс дао је споразум који су у априлу прошле године у Паризу потписали министри одбране две земље.

36 Сустрет војних ветерана плавих дубина

БЕОГРАД ДОБИЈА ПОДМОРНИЦУ

Диверзантска подморница класе П-911, депласмана око 100 тона и дужине 20 метара, највероватније ће бити постављена на обали Дунава, код ушћа Саве или на Калемегдану

Економска криза доводи у сличну позицију земље различите развијености – да паметније решавају многа питања па и безбедносна. То што сиромашније земље увек раде, да са недовољним војним буџетима остварују што виши ниво националне сигурности, сада морају да раде и развијене економије.

Пред самит НАТО-а у Чикагу, планираном у мају ове године, све више се говори о *паметној одбрани* чији је основни циљ да, кад се већ не може трошити више, да се не троши мање, али да се за исти новац добије више вредности.

Рационалније коришћење расположивих ресурса постаје императив, с циљем да се сачува достигнути ниво оспособљености, а за њихово развијање пажљиво одмеравају приоритети и специјализирају компаративне предности. То подразумева мултинационална решења из којих партнери повољније добијају оно што би их много више коштало ако би се ослањали само на сопствене капацитете.

Одговор на актуелне глобалне мере штедње су програми и иницијативе које удружују одбрамбене ресурсе, а ограничена буџетска средства у удруженим пројектима мултипликују ефекте са користима за све учеснике. У НАТО-у се ради на дефинисању око 160 конкретних пројеката који ће бити представљени на самиту у Чикагу.

Такав приступ јача трансатлантске релације, а европске савезнике још више везује за постојеће безбедносне структуре, јер нови центри економске и војне моћи упозоравајуће расту. Кинеска снага је већ препозната, Русија у оквиру наставка модернизација најјачу поморску флоту, а Бразил је почетком године саопштио статистичке податке који га дефинитивно уврштају у економску елиту.

У том контексту, Србија са смањеним војним буџетом, мора да својом *паметном одбраном* одржи достигнути ниво реформе система одбране, обезбеди најнеопходније модернизације наоружања и опреме и активном партнерском сарадњом настави да потврђује своје место у заједничком доприносу стабилности и суочавању са претњама и изазовима који државне границе чине порозним, представљајући глобалну претњу безбедности.

Неколико текстова у овом броју показују визију развоја одбране у Србији, очекиване модернизације наоружања већ у овој години, планове школовања и усавршавања кадра, али указују и на нужност активне сарадње на међународној сцени, посебно у оквиру Партнерства за мир. А развијања сарадње са Европском унијом на безбедносном плану важан је подстицај њеним европским интеграцијама и начин да покаже своју одговорност за мир. ■

СУСРЕТ НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБОВА СРБИЈЕ И ХРВАТСКЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Љубиша Диковић састао се 11. јануара у Моровићу са начелником Генералштаба Оружаних снага Републике Хрватске генерал-пуковником Драгом Ловрићем. Реч је о првом званичном сусрету двојице генерала.

Генерали Диковић и Ловрић разговарали су о могућностима за унапређење сарадње Војске Србије и Оружаних снага Републике Хрватске, пре свега у области атомско-биолошко-хемијске одбране, логистике, обуке и школовања кадра.

Сарадња Србије и Хрватске у области одбране интензивирана је од друге половине 2010. године, а овај погранични сусрет добра је прилика за њено даље унапређење.

Генерал Диковић изразио је уверење да активна међународна војна сарадња са оружаним снагама земаља у окружењу, коју у складу са интересима Републике Србије предузимају Министарство одбране и Војска Србије, доприноси развоју добросуседских односа, стварању атмосфере међусобног поверења и јачању безбедности у региону. ■

С. С.

Генерал Диковић обишао аеродром Батајница

Генерал-потпуковник Љубиша Диковић, начелник Генералштаба Војске Србије обишао је 204. ваздухопловну бригаду на аеродрому Батајница.

Начелника Генералштаба дочекао је командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране генерал-мајор Ранко Живак.

У току обиласка, генерал Диковић је сагледао услове у којима живе и раде припадници 204. ваздухопловне бригаде и дао смернице за унапређење стања. ■

Војска чисти снег у Сјеници и Новој Вароши

Војска Србије ангажовала је пет инжењеријских машина из Друге бригаде Копнене војске на рашчишћавању снега са путева у општини Сјеница. Четири машине упућене су из краљевачког гарнизона, а једна машина редовно зими чисти снег у сјеничког општини. Војна механизација ангажована је од првог дана невремена које већ десетак дана траје на Пештеру и због кога је у општини Сјеница проглашена ванредна ситуација.

Висина снежног покривача достиже један метар, а ветар прави сметове високе од три до пет метара. Оно што путари очисте током дана снежна мећава завеје током ноћи, а неки путни правци морају се чистити и два пута дневно.

У Сјеници је и даље на снази одлука о ванредном стању због снежних падавина и невремена. Председник општине Муриз Турковић захвалио је свима, а посебно Војсци, на помоћи која је неопходна јер су удаљена села завејана, а чести су и прекиди струје.

– Чинимо све, али је пресудна помоћ Војске Србије као и специјализованих предузећа из Новог Пазара и Нове Вароши – изјавио је Турковић и додао да је у таквим временским условима немогуће очистити свих 550 километара локалних путева различитих приоритета.

Због снежног невремена ванредно стање проглашено је и у општини Нова Варош, где се Војска, са још две машине укључила у чишћење снега на завејаним путевима до удаљених села. ■

Резервне старешине у посети Трећој бригади

Градска организација резервних војних старешина из Зајечара и координатор рада Организације резервних војних старешина Тимочког региона недавно су организовали радну посету Трећој бригади Војске Србије у Нишу.

Резервне старешине примио је командант Треће бригаде пуковник Желимир Глишовић.

Током посете, резервне старешине сагледале су нови приступ у обучавању војника и старешина оклопно-механизованих јединица, како се ангажују јединице у извршавању задатака и која су нова техничко-технолошка решења у ефикасности борбених средстава. Такође, домаћини су информисали госте о специфичностима ангажовања у мањим саставима приликом реализације треће мисије Војске, као и у саставима цивилне заштите. ■

С. А.

ПОВРАТАК СРПСКИХ МИРОВЊАКА ИЗ ЛИБАНА

Припаднике Војске Србије који су чинили други контингент српских војника у мировној мисији Уједињених нација у Либану, на београдском аеродрому „Никола Тесла“, трећег дана Нове године, дочекали су начелник Центра за мировне операције пуковник Јелесије Радивојевић, породице и пријатељи.

Потпуковник Игор Шћепановић, мајори Стеван Рашета, Ивица Трајковић и Срђан Булатовић и капетан Славко Ђукић вратили су се у Србију после шест месеци боравка у Либану, где су били распоређени на дужностима штабних официра.

Потпуковник Шћепановић, коме је ово после мисија у Источном Тимору и Либерiji, треће учешће у мировној мисији, предводио је српски тим у Либану. Он је истакао да је мисија протекла мирно и без значајнијег угрожавања безбедности, мада је подизање тензије било приметно у последња два месеца.

– Мисију UNIFIL у Либану сви доживљавају као фактор стабилности у региону и због тога се може рећи да није било значајније промене статуса безбедности. Наш посао наставили су официри у трећој ротацији која из Србије одлази у мисији у Либан – рекао је Шћепановић.

Према речима мајора Трајковића, српски тим је задовољан оствареним резултатима и показао се равноправним са оружаним снагама још тридесет и пет земаља које су учествовале у мисији.

– Били смо распоређени у сектору Исток, где смо заједно са припадницима шпанских оружаних снага били задужени за обезбеђивање мира и да омогућимо либанској војци да успостави легитимну контролу над земљом, што и јесте основни задатак UNIFIL мисије у тој земљи – истакао је мајор Трајковић.

Начелник Центра за мировне операције пуковник Радивојевић истакао је да се у мировним мисијама у Африци, на Блиском Истоку, Кипру и у Либану тренутно налази 65 припадника наше војске, а током ове године планирано је знатно повећање броја учесника.

Мировна мисија Уједињених нација у Републици Либан установљена је 1978. године, а припадници Војске Србије у њој учествују од децембра 2010. године. ■

Н. ДРАЖОВИЋ
Снимио Ј. МАМУЛА

ПРИМОПРЕДАЈА ДУЖНОСТИ КОМАНДАНТА ЦЕНТРА ЗА ОБУКУ КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

У Пожаревцу је одржана примопредаја дужности команданта Центра за обуку Копнене војске између досадашњег команданта пуковника Миливоја Пајовића и пуковника Душка Шљиванчанина, који ће обављати дужност заступника команданта. Примопредаји су присуствовали бригадни генерал Горан Радовановић, заступник команданта Команде за обуку Војске Србије, градоначелник града Пожаревца Миодрог Милосављевић, представници Војске Србије, градских власти и институција.

Генерал Радовановић је на свечаности истакао да је пуковник Пајовић на месту команданта Центра за обуку провео годину дана, а пре тога је био командант Гардијског батаљона у Гарди ВС, што је за сваког официра српске војске велика част. Пајовић је током своје војничке каријере био на дужностима у органима у штабу Команде Гарде, а након завршеног Генералштабног усавршавања постављен је на место команданта Центра за обуку Копнене Војске.

Пуковник Шљиванчанин је обављао готово све дужности у јединицама пешадије, укључујући дужности командира вода, чете, помоћника команданта за службу војне полиције, команданта граничног батаљона, начелника у пешадијском школском центру и различите дужности у Центру за обуку Копнене војске. На место заменика у Центру дошао је после завршеног Генералштабног усавршавања и обављања дужности начелника одељења за оперативне послове у команди Команде за обуку. ■

Н. Д.

НОВИ КОМАНДАНТ ЦЕНТРА ЗА ОБУКУ ЛОГИСТИКЕ

Примопредаја дужности команданта Центра за обуку логистике у крушевачкој касарни „Цар Лазар“, обављена је између досадашњег команданта пуковника Милорада Димитријевића, који одлази у пензију, и потпуковника Милана Терзића који ће обављати дужност заступника команданта Центра.

Обраћајући се присутнима на свечаности, заступник команданта Команде за обуку бригадни генерал Горан Радовановић подсетио је да је пуковник Димитријевић службовао у гарнизонима Самобор, Горњи Милановац и Крушевац, те да је својим радом допринео угледу војске и части официрског позива. Истовремено, изразио је уверење да ће потпуковник Терзић успешно обављати задатке команданта Центра за обуку логистике и унапредити достигнути ниво функционалних способности. ■

З. М.

Бригадни генерал Милосав Симовић, командант Четврте

ВЕШТИНА КОМА

Командовање и рад са људима јесу уметност. Сви људи су истовремено исти и различити. Сто људи, сто ћуди. Треба их кудити и хвалити. Према свакоме бити исти, али и различит, и из свакога на посебан начин извући најбоље. Млад официр, и не само млад, сваки официр, не сме и не треба да бежи од чизама, трупе и војске, каже генерал Симовић.

Четврта бригада Копнене војске, која наставља традиције Првог пешадијског пука „Књаз Милош Велики“, формирана је од припадника 78. моторизоване бригаде и делова 549. моторизоване и 52. мешовите артиљеријске бригаде. Команда бригаде је у Врању, а јединице су стациониране на територији општина Врање и Бујановац. Зона одго-

ворности бригаде обухвата територије општина Врање, Бујановац, Прешево, Трговиште, Владичин Хан, Сурдулица, Босилеград и Црна Трава. Тежишни задатак Четврте бригаде КоВ изузетно је одговоран – обезбеђује 117 км административне линије са Косметом и контролише 585 квадратних километара Копнене зоне безбедности.

Дан јединице је 31. јануар, који се обележава у знак сећања на датум

када је 1878. Врање ослобођено од Турака. Тај дан и славу Свети Атанасије Велики обележавали су и припадници 1. пешадијског пука и 78. моторизоване бригаде.

О највећој бригади Копнене војске разговарамо са бригадним генералом Милосавом Симовићем. Он је оличење војника – строг, дисциплинован и правичан, а кад треба и друг. Иако је због добротинастава које чини

НДОВАЊА

омиљен међу становништвом Пчињског округа, остао је скроман, оличен хришћанским врлинама.

■ *Господине генерале, формирањем Четврте бригаде, 30. јуна 2007, сављена је шачка на организацијске промене у Војсци Србије. Како је командовао јединицом која је размешљена на 23 локације, а од тога је 15 у Копненој зони безбедности?*

– Сложено и динамично. Реч је о извршавању дневних редовних, планских и ванредних задатака. То подразумева стално и потпуно праћење стања у јединицама бригаде, укључујући и Копнену зону безбедности, и предузимање неопходних превентивних мера како би задаци били доследно и потпуно реализовани. Често не постоји радно време, већ се ради дуже од предвиђеног. Врло је важно познавање људи и стања у зони одговорности. Имамо дугогодишње искуство у командовању бригадом и снагама бригаде у Копненој зони безбедности.

■ *Да ли је тешко радити са људима?*

– Тешко и лепо, некада напорно, али одговорно и часно. Командовање и рад са људима јесу уметност. Сви људи су, истовремено, исти и различити. Сто људи, сто ћуди. Треба их кудити и хвалити. Према свакоме бити исти, али и различит, из свакога на посебан начин извући најбоље. Млад официр, и не само млад, сваки официр, не сме и не треба да бежи од чизама, трупе и војске. Њему треба да буде част када носи заставу јединице и што је одређен да буде командир заставног вода. Командант, а посебно командир, требало би да осећа и воли

Задовољан сам дисциплином и стројевом изграђеношћу припадника бригаде, али на томе треба још радити. Дисциплина и стројева обука јесу темељна азбука у свим војскама света. Не би требало да бежимо од њих, јер је то одлика сваке војске. Само дисциплинована војска побеђује у рату и миру.

гађања и вежбе, да не избегава обуку на терену због кише, сунца, хладноће и лошег времена. Да не бежи од људи. Да њима командује и са њима разговара. Да буде на челу јединице када је најтеже.

■ *Колика се пажња посвећује обуци? Тачније, колико током године изведеће бојевих гађања, вежби на терену, показних вежби, курсева?*

– Поред Копнене зоне безбедности, и обука је приоритет у извршавању свакодневних војничких задатака. Само у току 2010. изведена су 1.262 гађања из пешадијског наоружања, прошле године нешто мање. Из артиљеријског, оклопног и АРЈ ПВД изведено је 41 гађање. У претпрошлој години извели смо 108 вежби на терену и тактичких вежби са бојевим гађањем, прошле године 84, а било је више курсева, показних и методско-показних вежби. У претпрошлој години команда бригаде вредновала је степен обучености за извршавање задатака 12 јединица ранга чета – батерија, а прошле године 11.

■ *Мислите ли на евалуацију?*

– Да, мада није добро што непотребно користимо стране речи. Енглески језик треба учити, сарадња са страним војскама треба да постоји, али требало би користити званично ћирилично писмо и наш језик. Постоје наше лепе речи за сваку страну.

■ *База „Југ“ медијски је најзаступљенија. Да ли су и активно ссти у њој најдинамичније?*

– У њој су смештене јединице Четврте бригаде КоВ и оне живе и раде уобичајеним војничким животом са тежиштем на ангажовању у Копненој зони безбедности. У бази „Југ“ били смо више пута домаћини јединицама из наше војске, нашим високим војним руководиоцима и иностраним делегацијама. У њој се реализују курсеви и саветовања наших и иностраних оружаних снага.

■ *Бригада располаже резервним средствима наоружања, што је у складу с мисијом коју има на југу земље. Каква је ситуација са одржавањем технике и набавком средстава наоружања и војне опреме?*

– У условима ограничених новчаних средстава, тежиште у одржавању технике је на правилном руковању и основном одржавању. У прошлој години, без обзира на услове, учинили смо значајан напредак у коришћењу сопствених радионичких капацитета и по питању исправности средстава, посебно мото-технике. Добили смо 860 комплекта М-10 униформе и то је добро, али недовољно. Заштитна опрема која се користи у Копненој зони безбедности у употреби је више година и добро би нам дошао нови контингент. Оптиелектронска средства која употребљавамо веома су битна у условима ограничене видљивости, али нам недостају нова, модернија.

■ *Професионализацијом је решено питање појуне Војске. Како тумачите поштак да је у Четвртој бригади забележен највећи одзив регрута за добро-*

вољно служење војног рока –
 ири кандидата на једно место?

– Материјална ситуација на југу Србије слабија је у односу на северни део земље. Постоји и љубав према војном позиву. Добро је да имамо квантитет, од њега издвајамо квалитет, што је претпоставка да имамо стручне и оспособљене професионалне војнике који могу да одговоре на све изазове војног позива.

■ Да ли су данас услови живота у свим базама значајно побољшани или је комфор за сада привилегија највећих?

– У свим базама Копнене зоне безбедности услови за живот и рад војника и старешина, пристојни су. После обављања дневних дужности

Данас је шешко, али и узвишено бити човек. Постоје људи и нељуди. Наспојимо да наш војник и старешина имају мир у души, разум у глави, храброст у срцу и љубав према породици, војном позиву и отаџбини Србији. У добру и злу, у миру, а посебно у рату, морамо остати људи.

војници и старешине могу да се одмарају и одржавају личну хигијену.

■ Посао професионалних војника у базама није лак. На терену

су у сменама по 21 дан и дневно су ангажовани по 12 сати. Дакле, мотивисани су? Да ли на мотивацију утичу дневнице?

– Сигурно је да има интересовања и због дневница. И то је фактор мотивације, али у оквиру припрема за извршење задатака у Копненој зони безбедности не одређујемо људе према том критеријуму. У сваком случају, није лако зарадити дневнице у Копненој зони безбедности Четврте бригаде.

■ Базе данас нису карауле, није су војници граничари, а оије, суочени су са инцидентима које ирвенствено изазивају кријумчари и крадљивци. Да ли су довољно обучени да се заштите у најтежим ситуацијама?

– У Копнену зону безбедности упућујемо обучене људе који имају дугогодишње искуство. После интензивне обуке, у оквиру припрема за ангажовање на том простору, са војницима се изводи и специфична обука за рад у КЗБ. У потпуности су обучени да заштите себе и изврше задатак. Њима командују официри и подофицири који имају искуство у противтерористичким дејствима.

■ *Команда Четврте бригаде има директну везу са „Бондстилком“, а Ви се љовремено састајете са командантом Мултинационалних снага „Исток“.* Како се одвија ша сарадња и разумеје ли се као колеге официри?

– Сарадња раније 78. моторизоване бригаде, а сада Четврте бригаде КоВ са Мултинационалним тактичким

За резултате и усрх бригаде заслужни су сви команданти батаљона и дивизиона, а посебно мој заменик љуковник Зоран Лубура, начелник штаба љошљуковник Слађан Сшаменковић, љошљуковници Миломир Ивановић, Мића Бранковић, Дејан и Зоран Сшасић, Божидар Пејић, Горан Сшанковић, мајори Зоран Сшоичков и Бобан Тошић и засшавник Синиша Миленковић.

снагама „Исток“ из КФОР-а траје од 2000, а посебно од 2001. до данас. Она се реализује на састанцима локалног, координационог и командног нивоа и путем једновремених патрола. Имали смо и више заједничких вежби. Разумемо се као колеге официри и као људи.

■ *За Вас кажу да гео државне шеришорије који је у зони одговорности Четврте бригаде „љознајете као свој цет“.* Да ли

је објашњење за шо Ваша реченица да „командант не сме да бежи од својих људи и да мистификује своје дужности“? Уошше, колико је важан лични пример команданта?

– Лични пример команданта и командира веома је важан. Командант и командир морају да осећају и воле војску, да не раде из личне користи, због хвалоспева, тапшања по рамену и стимулативних мера. Војници и старешине поштују стручног, поштеног, храброг, пожртвованог и достојанственог вођу. Командир и командант треба да буду амбициозни, али здраво амбициозни. Између својих и интереса јединице, морају увек да раде у интересу јединице. Онда је то и интерес Војске и отаџбине Србије. Командант и командир не треба да траже везе за напредовање. Њихова најјача веза требало би да буде њихова стручност, рад и чист образ. Богу хвала што ми је дао да будем на југу Србије и командујем са таквим војницима, подофицирима, официрима и цивилним лицима какви су припадници 4. бригаде Копнене војске.

Командант и командир морају да воле посао који раде и људе. Истовремено, требају да буду строги, јасни, недвосмислени, али поштени и правични. Моје колеге команданти батаљона и ја, младе потпоручнике који су дошли из Војне академије учимо томе. Учимо их да са много љубави раде свој посао, не очекујући награде и похвале. Ако раде из душе и срца, свакодневни проблеми биће мањи, скоро неуочљиви. Обучавамо их да буду стручни, храбри, пожртвовани и племенити, да буду добри људи, да поштују све грађане без обзира на националну, политичку и верску припадност, да поштују и да се диве страним великим земљама и њиховим војскама, али да воле нашу намучену Србију и нашу милу Српску војску.

■ *Када сше својевремено примали засшаву бригаде од министра одбране рекли сше да ће*

Раш никоме не доноси срећу. Њега најмање желе војници. Али ако до њега дође, војници рашују, извршавају наређења и борбене задатке. Треба чиниш све да до раша не дође, али ако дође и ако неко мора да гине, шо су војници, а не цивили.

припадници бригаде стручношћу, присебношћу и храброшћу прише славу засшаве и обезбедиш миран живош свима на југу Србије, без обзира на националну припадност. Тога сше се придржавали пришекких година и захваљујући шоме јединица ужива љошларност у Пчињском округу.

– Бригада има углед код свих грађана у Пчињском округу, не само код Срба, већ и Албанаца, Рома, Бугара. Мале ствари могу много да значе, а златна реч отвара гвоздена врата. Како је годинама велики број људи на терену, а реч је о безбедносно-политички осетљивом делу државе Србије, сваки покрет припадника бригаде уочљив је. Сваки припадник у дневном контакту са цивилима на терену претставља бригаду, Копнену војску, Војску Србије и Србију. Цивили у КЗБ, без обзира на националну припадност, осећају искрен војнички, а пре свега људски однос војника и старешина.

Много је примера солидарности припадника наше јединице. Годинама учествујемо у хуманитарним акцијама организованим у Војсци или изван ње. Само у првом полугодишту прошле године за потребе Војне болнице Ниш прикупљено је више од 100 литара крви. Сваке године, у хуманитарно солидарне сврхе, добровољно сакупимо више од 1.500.000 динара.

■ *Народ прича да је љлеменишосш Ваших људи немерљива и да шагорећи нема куће у Пчињ-*

ском округу у коју нисте ушли да помогнете, било да је реч о водоснабдевању, санирању љушева или медицинском збрињавању. Који пример бисте исказали?

– Има их много, посебно у Копненој зони безбедности. Међутим, овога пута истаћи ћу војнике који су доказали присебност и племенитост изван КЗБ. То су разводници Марко Савић и Јелена Маринковић. Марко је пружио прву помоћ и спасио живот бициклисти кога је оборио возач путничког аутомобила. Јелена је у интендантском сервису у кошуљи пензионисаног капетана пронашла и вратила његову уштеђевину од 850 евра и 2.000 данских круна. Сигуран сам да би многи припадници Четврте бригаде Копнене војске исто поступили и на њих сам поносан.

■ Кажете да је Четврте бригаде на терену од 12. фебруара 1999. године. Та неирекидна смотра и будности исцрпљују? Када и како се одмарајте?

– Припадници Четврте бригаде Копнене војске воле свој посао, југ Србије и Србију и због тога не осећају исцрпљеност. У Копненој зони безбедности људи се мењају на 21 дан. Мени и једном броју мојих колега сваки радни дан траје од јутра до мрака, укључујући и суботу. Недељом углавном одмарамо. Посао је напоран и стресан, дуго смо на терену, у чизмама. Да бисмо били мотивисанији за рад и одморнији, одлучили смо да путујемо. Човек је богатији што више види. Претпрошле године, као група грађана преко туристичке агенције почели смо да обилазимо културно-историјске знаменитости Србије. Били смо и на Крфу и Зејтинлику. Посетили смо Будимпешту и Сент Андреју, Праг, Карлове Вари, Беч, Истамбул. Здравље боже, ове године идемо у Италију.

■ Гарнизон у Врању први је у Србији остворио врати грађанству у акцији „Остворени дан“. Имате ли додатака о томе ко-

лико вас је до сада људи посећило и шта их посебно занима?

– Дружење војника и грађана отпочело је 2007, а касније је акција названа „Остворени дан“. Тада смо акцију правили само за основну школу „Вук Караџић“, а касније за све школе и грађане. У просеку, тог дана у касарну дође пет до седам хиљада људи, а пре две године било је их више од 7.000. До сада је касарну посетило ви-

Фудбалски клуб „Небески анђели“ формирали смо као група грађана, у жељи да не заборавимо имена и презимена погинулих колега, истовремено ширећи добротинство, пријатељство и другарство у свим местима Пчињског округа. Играњем утакмица на теренима нашег округа ублажава се њиховремена поличко-безбедносна напетост на југу Србије и јача поверење свих грађана тог краја у Војску Србије и државу Србију.

ше од 28.000 људи, највише ученика основних и средњих школа. Занима их да виде технику којом располаже бригада, Спомен-собу, а воле и извиђаче у акцији.

■ Преуређење старог Офицерског дома у Врању у Дом војске такође је Ваша идеја. Несумњиво је да ће све активности које се у њему буду одвијале привући грађанство.

– Некадашњи Офицерски дом, односно Дом војске, пленио је грандиозношћу и симболизовао славну прошлост јер се у њему одвијало много значајних догађаја за развој и напредак културе града. Зграда је с временом запала у веома лоше стање. Покренили смо иницијативу да се Дом

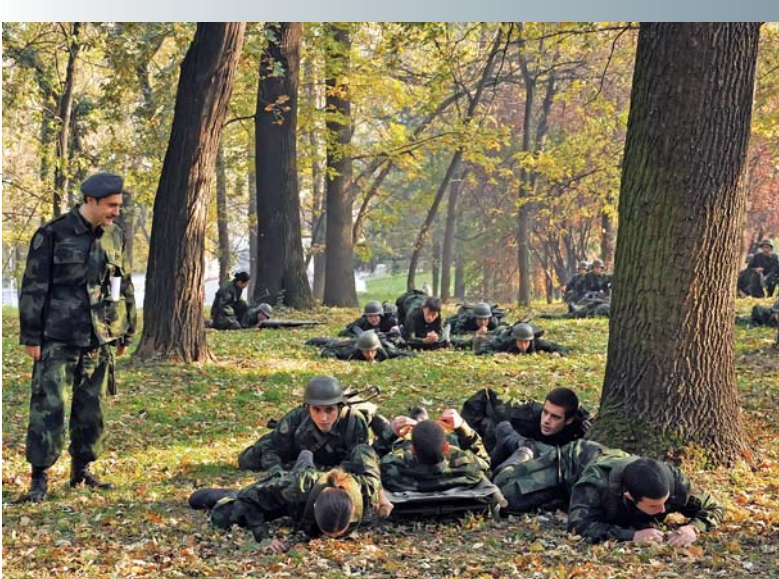
реновира. Инвеститор радова била је Управа за инфраструктуру Министарства одбране, а извођач „Тончев градња“. Данас се у Дому одржавају биоскопске и позоришне представе, а основали смо музичку и плесну секцију. Све то привлачи грађане и зграда Дома војске опет је споменичко добро културно-историјске вредности и урбанизације Врања.

■ Спомен-собу, коју сте најравили у знак сећања на изгинуле борце и цивиле из Врања и околине у свим ратним и последњих 130 година, дуго сте и брижљиво уређивали и она изгледа величанствено. Зашто су, према Вашем мишљењу, спомен-собе толико важне?

– Веома брзо заборављамо добре, храбре и племените људе, често због тренутног дневно-политичког утицаја, а немамо чега да се стидимо. Ко не поштује прошлост, не заслужује будућност. Ми смо у Четвртој бригади сами засукали руке октобра 2007. и до јула 2008. изградили Спомен-собу, коју је до сада видело више од 18.000 људи и 40 иностраних делегација. Она је рађена даноноћно са много љубави и налази се на туристичкој карти града Врања. Њена највећа вредност јесте што се на једном месту налазе имена и презимена свих погинулих војника, полицајаца и грађана Врања и околине од 1878. до 2003. године – укупно 5.440 људи. Спомен-соба је спој војне прошлости и садашњости југа Србије.

Спој прошлости и садашњости посебно се огледа у догађајима везаним за прославу Дана бригаде – 31. јануар. Уобичајена појава је да пре сечења славског колача у Цркви Свете Тројице припадници бригаде певају државну химну, у касарни и центру града, када подешелони војника и старешина марширају Врањем и тако поздрављају Врањанце. Тог дана одржава се и официјерски бал кога организују на начин како су то некад радили официри и подофицири 1. пешадијског пука „Књаз Милош Велики“.

Мира ШВЕДИЋ

Почиње емитовање ТВ серије „Војна академија“

Од 28 јануара, на првом програму РТС-а, почиње емитовање нове игране ТВ серије „Војна академија“, која је посвећена Војној академији и њеним кадетима. Сценарио је заснован на истинитим догађајима, а у 16 једночасовних епизода биће приказан живот и рад у овој војној високошколској установи и радости и тешкоће школовања кадета и кадеткиња, који сутра постају официри српске војске.

Главни ликови су Академију уписали из различитих побуда и њихове приче су различите – неко од њих је одрастао у хранитељским породицама, неко је био вођа навијача, неко је син имућног, бившег гастарбајтера, а ту су и даме које равноправно студирају на Академији која је раније била доступна само мушкој популацији.

Снимање ТВ серије трајало је 130 дана и реализовало је у објектима Војне академије и Војномедицинске академије, касарнама „Живојин Мишић“ у Ваљево и „Милан Тепић“ у Јакову, на аеродрому Батајница и полигону „Пасуљанске ливаде“. У снимању серије учествовало је више од 140 глумаца и 70 чланова сниматељске екипе, уз велику помоћ и подршку кадета и запослених у Војној академији, који су у серији имали улоге статиста.

Главне улоге тумаче капетан Жарач (гумац Љубомир Бандовић), капетан Кашанин (Небојша Миловановић), поручник Васке (Милош Тимотијевић), начелник Војне академије (Бранислав Лечић), кадети Рис (Радован Вујовић), Лаки (Никола Ракочевећ), Кисура (Иван Михаиловић), Џаковић (Бранко Јанковић), Стошић (Бојан Перић), Зимче (Тијана Печенчић), Шашвари (Драгана Дабовић), Надица (Тамара Драгичевић), Лела (Ања Станић), Роксанда (Јелисавета Орашанин) и Тања (глумица Искра Брајовић).

У улогама родитеља и пријатеља кадета појављују се Воја Брајовић, Ивана Мишић, Дара Џокић, Феђа Стојановић, Предраг Смиљковић, Олга Одановић, Харис Бурина, Младен Нелевић, Мира Бањац, Власта Велисављевић, Миодраг Кривокапић, Тика Станић, Јелена Јовичић, Јелица Сретеновић, Милица Михајловић, Соња Дамњановић, Тања Пјевац, Нина Граховац, Горан Радаковић.

Серија за коју је сценарио написао Гордан Мишић, а режију потписује Дејан Зечевић, снимљена је под покровитељством и уз помоћ Министарства одбране Републике Србије, Војне академије и свих њених припадника, а у продукцији НИРЕ ПРО за Радио-телевизију Србије. ■

Светозар ВАСИЛЕСКИ

Представљена издања Института за стратегијска истраживања

13

На представљању три нова издања Института за стратегијска истраживања, у Дому војске у Београду, говорили су др Милан Терзић из Института за стратегијска истраживања и професори катедре за историју Филозофског факултета, др Милан Ристовић и др Љубодраг Димић.

Поздрављајући присутне пуковник др Катарина Штрбац из Института за стратегијска истраживања је рекла да је Институт током 2011. постигао значајне резултате из области безбедности, одбране и војне историје.

– Представљамо три наша издања – бројеве 1 и 2 „Војноисторијског гласника“ за 2010. годину, преглед

садржаја поводом шездесет година излагања часописа, чији су аутори мајор мр Миљан Милкић и мр Митар Тасић и зборник радова са научног скупа „Деведесет година од Првог светског рата“, рекао је др Милан Терзић.

– Ове свеске, чини ми се, баштине оно најбоље што се могло сабрати из дугог искуства трајања „Војноисторијског гласника“ – рекао је професор Димић и додао да Гласник представља ехо сто тридесет година постојања Војноисторијског института.

Говорећи о књизи „Први светски рат и Балкан 90 година касније“, професор др Милан Ристовић је истакао да „дело обухвата већином Други светски рат са свим својим слојевима – почевши од војних операција, преко политичких и војних проблема које носи рат, све до живота у рату под окупацијом, а укључује и велики број докумената који персонализују слику Другог светског рата на веома занимљив и драгоцен начин“. ■

Неутралност у 21. веку

Поуке за Србију

За безбедност Србије најбољи избор је активна сарадња на међународној сцени, посебно у оквиру

Партнерства за мир и заједничким

активностима на сузбијању претњи

тероризма. Сарадња са Европском

унијом на безбедносном плану

подстицај је њеним тежњама за

европским интеграцијама и начин да

покаже своју одговорност за мир.

Центар за међународне и безбедносне послове (ISAC фонд) из Београда, уз подршку Оружаних снага Шведске, недавно је организовао дводневну конференцију на тему „Неутралност у 21. веку – Поуке за Србију“. Био је то форум за стручњаке, професоре универзитета, представнике цивилног сектора, медија и политичаре из Србије, Западног Балкана и Европске уније, на теме динамичке промене концепта неутралности у 21. веку, односа система колективне безбедности и неутралних држава и перспектива војно неутралне Србије у међузависном свету.

Организатор је пошао од претпоставке да без дефинисаног и развијеног концепта неутралности и без унапређења сарадње у систему колективне безбедности у Европи и усаглашености са државама члицама ЕУ и региона, оваква ситуација није одржива на дужи рок. Зато је овом конференцијом желео да допринесе да политичка, стручна и најшира јавност Србије буде информисана о томе шта заиста значи бити неутрална земља у 21. веку у Европи и на који начин су се трансформисали концепти неутралности садашњих европских неутралних држава.

У уводном излагању државна секретарка Министарства одбране др Тања Мишчевић истакла је европску оријентацију Србије, у којој су „модерне европске државе и њихове развијене армије стратегијски и организациони оквир за реформе, које се спроводе веома успешно и ушле су у завршну фазу“. Извештај Европске комисије потврђује успех тих реформи, а у овој години додатни импулс било је интензивирање сарадње у оквиру Партнерства за мир и наставак рада Групе за реформу одбране.

Тања Мишчевић је нагласила да оваква сарадња значи испуњавање опредељења Србије у оквиру Програма *Партнерство за мир*, а не, како то неки желе да прикажу, као кретање према чланству у НАТО. Она је најавила и знатно повећање броја припадника Војске Србије у мировним операцијама под окриљем УН и ЕУ, са садашњих 150 на око 570 официра, подофицира и професионалних војника у свим ротацијама у 2012. години. У оквиру тога је и повећање учешћа у мисијама ЕУ, где ће поред два официра у мисији Аталанта ускоро бити и наш тим у Уганди, где се налази тренинг мисија Европске уније. Државна секретарка је рекла да учешће у мултинационалним операцијама и сарадња са државама у региону и шире у глобализованом свету, који је суочен са бројним безбедносним изазовима, значи додатно усавршавање учесника и доказ је партнерства које је јако важно у интегративним процесима које Србија жели да постигне.

У другом уводном излагању, амбасадорка Данске у Србији Мете Кјуел Нилсен рекла је да је неутралност још призната, али се у процесу глобализације поставља низ питања о њеном измењеном карактеру. „Ако неутралност значи небригу за безбедносне проблеме, остајање по страни и дефанзивну позицију, онда је то досадан концепт“, рекла је она.

Амбасадорка Нилсен је указала на битне предности које Србија има од чланства у *Партнерству за мир*, подижући интероперабилност војске и развијајући сарадњу са другим армијама.

Доктор Ове Бринг, професор Универзитета у Стокхолму и Шведског националног колеџа одбране, дефинисао је неутралност као „неучествовање у непријатељствима када су друге државе у рату“. Према његовом мишљењу, то је легална позиција само у случају рата, али измењена природа неутралности подразумева активну политику и низ активности у току мира. И раније, али и у новим околностима, нагласио је он, самопрокламована неутралност није никаква гаранција да ће држава остати изван сукоба, па чак и када је та неутралност верификована међународним уговорима.

Говорећи о историјском развоју концепта неутралности професор, Бринг посебно је указао на однос система колективне безбедности Друштва народа и Уједињених нација, у којима изворно за неутралне земље није било места. Касније су оне ипак учествовале у неким активностима, тако да су данас и неутралне државе ангажоване у мировним операцијама.

Занимљиве детаље о швајцарској неутралности изнео је др Томас Фишер са Института за студије међуна-

Европске неутралне државе у измењеном концепту неутралности веома активно учествују у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација и Европске уније.

Оружане снаге Шведске активно учествује у мисији ISAF у Авганистану са више стотина војника и великом финансијском подршком, где је и Ирска али са знатно скромнијим доприносима.

Финска активно учествује у мировним операцијама УН од шездесетих година прошлог века. Прикључила се ЕУ 1995. године, прихватила је све одредбе Лисабонског споразума, а учесница је Програма Партнерство за мир, у оквиру кога сарађује са НАТО.

Према проглашеној и међународно признатој неутралности Швајцарске, њени војници не могу учествовати у оружаним сукобима у свету, али у различитим облицима ангажовања подршке миру и помоћи у катастрофама швајцарски војници учествују од 1953. године. Тренутно је у мировним мисијама ангажовано 270 мушкараца и жена, чина од војника до генерала, у 16 земаља на три континента.

Аустрија је одмах по успостављању суверенитета, 1955. године, постала чланица УН и преузела обавезе које проистичу из концепта колективне безбедности на основу Поглавља VII Повеље УН, од спровођења санкција УН до учешћа у мировним операцијама, где се процењује да је учествовало преко 50.000 војника од прве мисије Аустрије у Конгу.

родних односа и развоја из Женева. Поред учешћа у мировним операцијама, он је рекао да Швајцарска улази и у економске аранжмане ради очувања иначе веома развијене војне индустрије. Такође, образложио је тврдњу да је бивши СССР подржавао неутралност и несврстаност као брану ширењу НАТО-а, што је актуелна политика и данашње Русије када је реч о неутралности.

Искуство нове Европе

Војна неутралност у миру подразумева остајање изван чланства у војним савезима, односно у НАТО-у као преосталом војном савезу после хладног рата. Концепт неутралности неспојив је са обавезом „колективне одбране“, која подразумева и обавезу одбране у случају напада на било коју чланицу НАТО-а.

Европске неутралне државе, изузев Швајцарске, ушле су у Европску унију после хладног рата, што после усвајања Лисабонског уговора отвара питања о њиховој стварној неутралности. Лисабонски уговор дефинисао је „клаузулу о солидарности“, у којој се наводи да у случају терористичког акта на било коју државу чланицу, све државе пружаће помоћ укључујући и војну. Заједничка безбедносна и одбрам-

бена политика Европске уније подразумева да ће чланице ЕУ ставити на располагање цивилне и војне ресурсе с циљем примене заједничке политике.

То може довести у питање неутралност и зато се, како је објаснила др Керин Дивајн, професор Универзитета града Даблина, Ирска изборила за такозвану „ирску клаузулу“, по којој не постоји обавеза узајамне одбране и неутралне државе могу сачувати своју неутралну позицију. То је био услов да ирски грађани, којима је, како је рекла, веома стало до неутралности своје државе, у другом кругу прихвате Лисабонски споразум.

Аналитичар Срђан Глигоријевић, саветник у Амбасади Велике Британије у Србији, истакао је да је Заједничка безбедносна и одбрамбена политика (ЗБОП) јединствени оквир за безбедносну и одбрамбену сарадњу, утемељена на стратешкој култури која, поред осталог, потпуно одбацује рат као средство решавања проблема унутар заједнице. Управо су сукоби на Балкану били пресудни за јачање заједничког безбедносног интегритета у ЕУ, што је сада шанса балканских држава да прихватањем европских вредности и интеграција, сукобе у региону и шире учине мање извесним!

Пример Хрватске у таквим настојањима објаснио је Сандро Кнезовић, истраживач Института за међународне

односе у Загребу, који се посебно осврнуо на међузависност безбедности и економског развоја. Хрватска чланством у НАТО-у и европским интеграцијама види могућност јачања сарадње, безбедности и развоја економије.

Он је истакао предности чланства у војном савезу које омогућавају смањење војске, њену професионализацију и опремање према стандардима НАТО-а. Изразио је очекивање да ће укупна стабилност региона довести до укупњавања тржишта и његовој атрактивности за страна улагања, што води даљем економском снажењу.

Концепт неутралности после хладног рата

Промене које се догађају у последње две деценије, од престанка хладног рата, утицале су на измене концепта неутралности и данас се све више говори о активној неутралности као најприхватљивијем понашању неутралних држава пред нових ризицима и претњама, који не познају границе.

Сви у свакој земљи могу бити жртве терористичких напада, а војна сила једне државе више не може да гарантује безбедност њене територије и заштиту њених грађана. Стална неутралност, као безбедносни концепт, доведена је у питање, јер ни прокламована нити међуна-

родно призната неутралност једне државе не гарантује њену безбедност.

Искуство 11. септембра у САД то је најбоље потврдило и навело неутралне државе да интензивирају своје одбрамбене припреме у знатно тешњој сарадњи са другим државама, НАТО и Европском унијом. Све европске неутралне државе (Швајцарска, Шведска, Финска, Аустрија, Ирска и Малта) данас учествују у НАТО Програму Партнерство за мир, и све су, осим Швајцарске, постале чланице Европске уније.

Циљ Европске уније јесте да продуби Заједничку безбедносну и одбрамбену политику од садашњег збира националних безбедносних политика ка јединственој политици са интегрисаним облицима сарадње у области безбедности и одбране. У томе неутралне државе траже своју специфичну позицију, као што је то урадила Ирска која се изборила за тзв. „ирску клаузулу“, која суштински значи да политика Европске уније неће утицати на специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике појединих држава чланица. И Данској је, на њен захтев, одобрено изузеће из Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, тако да она не мора да учествује у доношењу одлука које се тичу војног ангажмана, нити да финансира војне операције ЕУ.

Лисабонски споразум отвара могућност стварања заједничке одбране европских земаља под окриљем ЕУ. „Клаузула узајамне помоћи“ подразумева обавезу пружања помоћи у случају да нека чланица буде жртва агресије, а „клаузула солидарности“ позива на солидарност држава у случају тероризма или елементарних непогода. Предвиђено је и стварање борбених трупа ЕУ, облици сарадње држава у Европској агенцији за одбрану и сталне структуре у Бриселу, а Унија може слати цивилне и војне мисије по свету.

Војна неутралност Србије

Народна скупштина Републике Србије прогласила је, 26. децембра 2007, „војну неутралност Србије према постојећим војним савезима“, у једном члану Резолуције о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије. Војна неутралност проглашава се „у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука о том питању“.

Текст о војној неутралности гласи: Због укупне улоге НАТО-а, од противправног бомбардовања Србије 1999. године без одлуке Савета безбедности до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО „коначан орган“ власти у „независном Косову“, Народна скупштина Републике Србије доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука о том питању.

Занимљиво је да оваква војна неутралност није прецизно дефинисана ни у једном другом државном документу, али политички естаблишмент, медији и грађани прихватили су ову спољнополитичку одредницу као чињеницу.

Једино је Демократска странка Србије, 28. октобра 2007, објавила своју Декларацију о војној неутралности Србије, у којој се у седам чланова набрајају предности које Србија има као неутрална држава. Истиче се да војна неутралност у односу на постојеће војне савезе представља најбољи и најпоузданији начин да Србија очува државни суверенитет, интегритет и независност као темељ свог слободног и свеукупног напретка и да обезбеди достојанствен живот својих грађана. Неутралност је најсигурнији гарант мира, а политика војне неутралности најбољи пут да се Србија развија и напредује у складу са сопственим интересима. Она омогућава да Србија равноправно сарађује са свим земљама у свету које поштују универзална начела међународног права садржана у Повељи УН. Демократска странка Србије истиче да би одустајање од принципа војне неутралности и приступање НАТО-у обавезало Србију да учествује у ратовима који нису у њеном интересу, ограничило би њену независност и слободу политичког одлучивања, угрозило би животе њених грађана и оптеретило унутрашњи преображај и напредак земље.

На конференцији је изнето низ аргумената због којих Србија заправо није и не може бити војно неутрална држава. Проф. др Јован Теокаревић са Факултета политичких наука рекао је да је неутралност „уведена на нелегитиман и за демократију непрописан начин“. Уведена је, према његовом мишљењу, из унутрашњих политичких разлога и уствари значи – не у НАТО. Теокаревић је оценио да проглашена војна неутралност „више одговара Русији“ него Србији, јер зауставља ширење НАТО-а, што је део руске политике према „блиском иностранству“.

Србија, сматра професор Теокаревић, и не може да буде неутрална држава у правом смислу те речи. За то не постоји правна основа, а не прописују је ни устав нити један други закон. Ниједна земља или организација није признала самопрокламовану неутралност.

Наведени су и аргументи да Србија учествује у мировним мисијама УН и ЕУ, учествује у Партнерству за мир, извози оружје и има највећу претњу по њену сигурност унутар својих граница. Проблем су и недовољни војни капацитети и буџет који би омогућили такву њену позицију, а која би била довољна гаранција за безбедност државе и грађана.

Зато је предложено да је за безбедност Србије најбољи избор активна сарадња на међународној сцени, посебно у оквиру Партнерства за мир и заједничким активностима на сузбијању претњи тероризма. Сарадња са Европском унијом на безбедносном плану подстицај је њеним тежњама за европским интеграцијама и начин да покаже своју одговорност за мир. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Школовање и усавршавање у систему одбране

Шанса за развој

Најбољи и најперспективнији припадници Министарства одбране и Војске Србије и ове године имаће прилику да се, додатним школовањем и усавршавањем у земљи и иностранству, оспособе за обављање највиших дужности у систему одбране и тако знатно допринесу даљем развоју наше војске

Перманентно образовање представља један од неопходних предуслова не само за напредовање у каријери, већ и за свеукупно побољшање личног и материјалног статуса у друштву. Та, у свету опште позната и одавно нашироко при-

хваћена чињеница, код нас као да тек у време кризе добија прави смисао и значај. Већ неколико година најодговорнији у систему одбране упорно упозоравају да без суштинске реформе војног образовног система и перманентног усавршавања нема ни квалитивног помака у развоју војске. А то

је, несумњиво, потреба и времена, које карактерише до сада незабележено брз развој науке и технологије у цивилној, али и војној сфери.

С обзиром на то да је за образовање у систему одбране надлежна Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе, одговор на питање где ће све припадници Министарства одбране и Војске Србије у наредном периоду моћи да се школују и усавршавају, затражили смо од њеног начелника бригадног генерала Слађана Ђорђевића, који уједно обавља дужност помоћника министра за људске ресурсе.

– У протеклом периоду надлежности управљања функцијом образовања биле су подељене између три

управе, за школство, за кадрове и за међународну војну сарадњу. У таквим условима управљање школским системом у целини било је отежано. Организационим променама, реализованим марта 2010. године, управљање системом школовања и усавршавања обједињено је у оквиру Управе за кадрове Сектора за људске ресурсе, тако да су створени много бољи услови за квалитетније планирање, организацију, реализацију и развој образовања у систему одбране. Управа за кадрове тако је постала носилац израде *Плана школовања и усавршавања кадрa професионалних припадника МО и ВС*, који се, на основу реалних потреба система одбране, израђује за сваку календарску годину – каже генерал Ђорђевић.

План за 2012.

Циљ школовања и усавршавања припадника система јесте обезбеђење јединица и установа квалификованим стручним кадром, способним да одговори на актуелне и будуће безбедносне изазове, ризике и претње у националном и мултинационалном окружењу.

– После исцрпне анализе достављених потреба за школовање и усавршавање и расположивих капацитета, усвојен је и одобрен План школовања и усавршавања припадника МО и ВС у коме су предвиђени бројни садржаји и активности. Посебно место, као и сваке године, заузима пријем 70 ученика у Војној гимназији, 185 места отворено је за кандидате из Војне гимназије и грађанства за образовање на основним академским студијама у Војној академији и планиран је пријем 30 дипломираних средњошколаца из грађанства за Интегрисане академске студије медицине на Медицинском факултету ВМА – истиче генерал Ђорђевић.

Поред тога, на Војној академији следеће године 60 официра похађаће Основни командно-штабни курс, а 75 Командно-штабно и Генералштабно усавршавање (50 + 25). На студије другог и трећег степена, у Војну и Вој-

Бригадни генерал Слађан Ђорђевић:

– На различитим нивоима школовања, оспособљавања и усавршавања у Војној и Војномедицинској академији тренутно се налази 11 лица из БиХ (КШУ два, ГШУ три, основне студије на ВМА један и специјалистичке студије на ВМА пет). По два лица су из Кине (КШУ и основне академске студије на Војној академији) и Анголе (курс српског језика на Војној академији), тројица су из Македоније (специјалистичке студије на ВМА), по један из САД (Командноштабно усавршавање), Немачке (специјалистичке студије на ВМА) и Либије (основне академске студије на ВМА), док их је највише из Црне Горе – 19 (основне академске студије на Војној академији шест, основне академске студије на ВМА један и специјалистичке студије на ВМА 12).

номедицинску академију биће упућено по 55 припадника Министарства одбране и Војске Србије, док ће још 43 припадника МО и ВС добити шансу за специјализацију на ВМА. Планирано је и да 210 припадника МО и ВС похађа курсеве страних језика, а 135 слушаца из грађанства заврши различите курсеве за резервне официре. Први пут ове године организоване су Високе студије безбедности и одбране, које похађа 15 полазника, по пет

из Министарства одбране и Војске Србије, других министарстава и владиних агенција и из иностранства. Тиме се, наравно, не исцрпљује листа садржаја и шанси које ће, кад је реч о усавршавању, припадници МО и ВС имати ове године, истичу у Управи за кадрове.

Сарадња са цивилним факултетима

Реформа војног школства, реализована последњих година и зарад хармонизације са образовним системом у друштву, обухватила је израду и акредитацију нових студијских програма академског образовања будућих официра, усвајање нових планова и програма војног оспособљавања кадета и каријерног усавршавања официра на четири нивоа и акредитацију војних високошколских установа као образовних и научноистраживачких установа.

С циљем задовољавања пројектованих потреба система одбране за кадром одговарајућег профила, Војна академија ће у наредном периоду започети акредитацију заједничких студијских програма са факултетима Универзитета у Републици Србији, пре свега у области техничко-технолошких наука. Та сарадња обухвата студијске програме војномашинског, војнохемијског и војноелектронског инжењерства, који ће бити организовани у складу са динамиком акредитације.

– Све то представља стварање новог модела система високог војног образовања – истиче потпуковник Предраг Костић, начелник Одељења за аналитику, школовање и усавршавање у Управи за кадрове, који је завршио Генералштабно усавршавање у престижној Ратној школи у Француској.

– Квалитетном реформом војног образовног система изграђен је ефикасан, економичан и транспарентан систем школовања и усавршавања који обезбеђује једнаке услове и могућности за све припаднике система одбране за школовање, односно стручно усавршавање током професионалне каријере. У претходном периоду побољшан је квалитативни и

квантитативни одзив на конкурсе за пријем у војнообразовне установе, што је резултат континуираног пораста популарности официрске професије. Томе су, у великој мери, допринели транспарентност реформе система војног образовања и његова хармонизација са системом образовања Републике Србије, а то је остварено сарадњом и заједничким студијским програмима са факултетима Београдског универзитета – каже потпуковник Костић.

Школовање и усавршавање припадника МО и ВС у грађанству, у образовним институцијама Републике Србије, реализоваће се у складу са

ће, уз минималан утрошак финансијских средстава за покривање трошкова путовања и исплату припадајућих стипендија, упућени на школовање у Војну академију „Сен-Сир“ у Француској и Војну академију КоВ „West Point“ у САД.

Школовањем у престижним војнообразовним институцијама у иностранству, на Високим студијама безбедности и одбране, на генералштабном и командноштабном усавршавању и мастер студијама, учвршћује се међународна војна сарадња, даје се битан допринос укупном имиџу Војске Србије, као озбиљном фактору стабилности на међународном плану.

Усавршавањем у иностранству, официри се оспособљавају за обављање највиших дужности у систему одбране и високих дужности у међународним снагама. По повратку у Србију, они своја знања и искуства преносе и утичу на даље унапређење наставних планова и програма наших војнообразовних институција.

– Ради стварања савременог подофицирског кора, планирано је упућивање подофицира Војске Србије на курсеве у центре за обуку подофицира, пре свега у центре оружаних снага САД – истиче потпуковник Костић.

Како је планирано, припадници система ће у току 2012. године бити упућивани и на различите међународне курсеве, радионице и семинаре из области безбедносне политике и контроле наоружања, усвајања стандарда и процедура НАТО-а у области заштите од хемијског наоружања, припреме за учешће у мултинационалним операцијама, логистике, обуке специјалних јединица и јединица војне полиције, инжињерије, обавештајних и безбедносних структура. Одлазиће у земље које су развиле најбоље капацитете и имају најбоља искуства за

реалним потребама система и одобреним новчаним средствима, само за оне облике школовања и усавршавања који не могу бити реализовани у војним образовним установама.

Школовање у иностранству

Планом школовања и усавршавања у 2012. години, предвиђено је упућивање припадника МО и ВС на каријерна усавршавања у иностранству. Према том плану, наши официри биће упућени у Велику Британију, Француску, Руску Федерацију, Италију, САД, СР Немачку, Естонију и Швајцарску.

У складу са споразумима о војнообразовној сарадњи између Републике Србије и земаља у којима се школовање реализује, двојица кадета би-

Потпуковник
Предраг Костић:

– Планирано је да на генералштабно усавршавање у иностранство оду петорица официра, по један у Ратни колеџ КоВ у САД, Краљевски колеџ одбране у Великој Британији, Ратну школу у Француској, Генералштабну академију оружаних снага Руске Федерације и Институт високих студија одбране у Италији.

На командно-штабно усавршаваће биће упућена такође петорица официра. По двојица у САД и Немачку и један у Балтички колеџ одбране у Естонији. На студије четвртог степена у САД биће упућен један официр, а на мастер студије у Швајцарску један припадник Министарства одбране.

одређену врсту обуке, односно у организацији водећих међународних и регионалних организација.

Приликом избора земаља и облика школовања и усавршавања, водило се рачуна о интересима политике одбране, али и о стварним потребама система одбране за стицањем нових знања и вештина по најсавременијим међународним стандардима, при чему су прихваћене само оне понуде и активности за које ће трошкове сносити страни партнер. ■

Душан ГЛИШИЋ

Визија развоја система одбране

Корак напред

Пише генерал-мајор
др Божигар ФОРЦА

Унапређење достигнутог степена развоја система одбране обухвата даљу професионализацију Војске, нови систем образовања, модернизацију и развој наоружања и војне опреме, адекватну инфраструктуру, унапређење међународне војне сарадње и побољшање стандарда припадника Војске и система одбране

Систем одбране реформише се и развија у три компатибилне сфере: стратегијско-доктринарна, правно-нормативна и организационо-функционална. У свим тим сферама постигнути су значајни резултати.

Усвојени су основни стратегијско-доктринарни документи (*Стратегија националне безбедности*, *Стратегија одбране* и *Доктрина Војске Србије*); донети су основни закони (*Закон о одбрани* и *Закон о Војсци Србије*), на стотине прописа, подзаконских аката за спровођење основних закона; Војска Србије постала је потпуно професионална, извршена је систематизација и рационализација Министарства одбране; усвојени су базни плански документи (*Дугорочни*

план развоја система одбране, *Стратегијски преглед одбране* и средњорочни планови и програми развоја); реформисано је војно школство и формиран је Универзитет одбране; ревитализована је одбрамбена индустрија; повећано је учешће припадника Војске и других снага одбране у мултинационалним операцијама; унапређене су активности на побољшању стандарда припадника Војске

и система одбране; први пут је у Србији као самосталној држави објављена *Бела књига одбране*, примењује се Национални акциони план Републике Србије за примену Резолуције 1325 СБ УН – *Жене, мир и безбедности*; у Војсци Србије уведена је верска служба.

Перспективе развоја

Унапређење достигнутог степена развоја система одбране обухвата даљу професионализацију Војске, нови систем образовања, модернизацију и развој наоружања и војне опреме, адекватну инфраструктуру, унапређење међународне војне сарадње и побољшање стандарда припадника Војске и система одбране.

Војска Србије је потпуно професионализована од почетка 2011. године. Тиме

процес професионализације није завршен, односно у наредном периоду он треба да добије све своје стратешко-доктринарне, правно-нормативне и организационо-функционалне оквире, који, пре свега, подразумевају састав и начин попуне, бројну величину у миру и за потребе најдрастичнијих облика угрожавања безбедности, организациону структуру и начин функционисања (припрема и употреба).

Стратешко оцређење о мирнодојском делу Војске је сине њена бројна величина до 30.000 припадника и појуна у размери 15% официра, 25% подофицира, 45% професионалних војника (рачунајући и активну резерву) и 15% цивилних лица. То су, уједно, размере којима шеже најсавременије земље света и окружења.

Мирнодопски део Војске чиниће потпуно професионалан састав, са могућношћу добровољног служења војног резервом. Ратни састав Војске димензионисаће се у складу са проценом изазова, ризика и претњи безбедности.

Младићи и девојке који добровољно служе војни рок имаће и могућност да постану професионални војници и да се даље развијају у војној каријери. Активна резерва је законска категорија, али и искуство бројних земаља. Успостављаће се у свим категоријама професионалних војних лица на уговорној основи. Један од аспеката увођења активне резерве јесте и појефтинијење одржавања Војске.

Професионализација Војске

Стратешко опредељење о мирнодопском делу Војске јесте њена бројна величина до 30.000 припадника и попуна у размери 15% официра, 25% подофицира, 45% професионалних војника (рачунајући и активну резерву) и 15% цивилних лица. То су, уједно, размере којима теже најсавременије земље света и окружења.

Војска ће бити организована на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу. Њен општи структурни и функционални аспект организације неће се битније мењати. Наиме, у структурном смислу, Војска ће задржати организацију у видове, родове и службе. У функционалном смислу организовалаће се у команде, јединице и установе. Наменски аспект Војске задржаће класификацију на снаге за реговање, главне одбрамбене снаге и снаге ојачања. Унутрашњи аспект наменског организовања Војске приближаваће се стандардима у развијеним земљама, који, пре свега, подразумевају прецизније утврђивање степена

развијености и њихову хармонизацију са плановима употребе.

Доктрина Војске засниваће се на мисијама и задацима утврђеним у Стратегији одбране, али и новим мисијама које Војсци додели политика.

Официри Војске школоваће се и усавршаваће на Војној академији и Војномедицинској академији, на пет акредитованих програма на основним студијама и четири нивоа на мастер студијама. Основне студије на ВА и ВМА заснивају се на Болоњском процесу у високом образовању. Поред постојећих нивоа усавршавања у ВА, значајније ће се развијати четврти ниво – Високе студије безбедности и одбране, првенствено за сопствене (цивилно-војне) потребе, али и као интернационални програм.

Кључни утицај на развој Војске имаће прва мисија – одбрана земље од оружаног угрожавања споља. У организационом и сваком другом смислу, у организацији и функционисању Војске посебно ће се препознавати декларисане снаге за мултинационалне операције.

Војска ће развијати и способности за подршку цивилним властима у супротстављању претњама безбедности. Стога, кључни део Доктрине Војске Србије остаје Здружени оперативни концепт.

Војно школство и обука

Систем образовања ослањаће се на Универзитет одбране, односно Војну академију и Факултет Војномедицинске академије. Помоћни модели образовања официра, подофицира и цивилних лица биће факултети у грађанству и усавршавање у иностранству. Војни систем образовања биће отворен за странце.

Официри Војске школоваће се и усавршавати на Војној академији и Војномедицинској академији, на пет акредитованих програма на основним студијама и четири нивоа на мастер студијама. Основне студије на ВА и ВМА заснивају се на Болоњском процесу у високом образовању. Поред постојећих нивоа усавршавања у ВА, значајније ће се развијати четврти ниво – Високе студије безбедности и одбране, првенствено за сопствене (цивилно-војне) потребе, али и као интернационални програм.

Подофицири Војске долазиће из реда професионалних војника, али и из грађанства, уз претходно завршене обавезне облике курсирања.

Цивилна лица усавршаваће се у складу са прописима у грађанству.

Школовање и усавршавање припадника Војске у иностранству усклађиваће се са потребама, развијеним облицима међународне сарадње и могућностима.

Систем обуке прилагођаваће се потребама професионалне Војске, са националним и међународним карактером. Задржаће се део капацитета за обуку лица која добровољно служе војни рок. Редуковаће се број центара за општу обуку и центара за стручно-специјалистичку обуку појединца. Значајније ће се интензивирати колективна и обука резервног састава, која је запостављена годинама.

Посебан аспект обуке припадника Војске односи се на декларисане јединице за мултинационалне операције. Те снаге ће се обучавати а њихова обученост ценити по међународним стандардима. Део капацитета биће понуђен за обуку делова страних оружаних снага које се припремају за учешће у мултинационалним операцијама.

Нови систем обуке подразумева и развој и употребу савремених симулационих система и центара, како то раде најразвијеније земље.

Нема значајних продора у теорији и пракси без науке. Стога, саставни део војног образовања биће и научна делатност, у свим својим аспектима. Акредитација војних школа и неких института ће се наставити, чиме ће војнонаучна делатност равноправно стати у ред научних институција у земљи и развијати ту сарадњу са институцијама окружења.

Модернизација и опремање

Вишегодишње недовољно финансирање одбране и расподела буџетских средстава (у чему огромна средства иду за персонал) утицали су на чињеницу да се Војска није опре-

мала и модернизовала у складу са потребама и пројекцијама.

Војска има довољно наоружања и војне опреме, ако се говори о квантитету. Међутим, пратећи трендове у окружењу, она има исказану потребу за модернизацијом постојећег и набавком новог наоружања и војне опреме у три димензије: заједничка средства; опрема за КоВ и опрема за ВиПВО. Сви пројектовани захтеви, усмерени на развој способности Војске да извршава додељене мисије и задатке, разврстани су по средњорочним периодима и приоритетима.

Дугорочно посматрано, Војска треба да модернизује или набави опрему за заједнички аспект – савремени системи осматрања, извиђања и стварања визуелизације простора употребе и командно-информациони системи; за КоВ – борбена возила точкаши; заштитна опрема војника и модернизација сложених борбених система; за ВиПВО – системи за контролу ваздушног простора; вишенаменски авиони и транспортни хеликоптери и средства за противваздухопловна дејства.

Сложени борбени системи и опрема за ВиПВО изузетно су скупи и чиниће највеће издатке у модернизацији и опремању Војске. У том смислу, пројектована су и средства изван буџета одбране, односно други могући начини повећања оперативних способности ВиПВО у домену наоружања и војне опреме.

У модернизацији и опремању Војске пројектују се различити модели, који ће дати приоритет домаћој одбрамбеној индустрији, али и увозу и кооперацији са инопартнерима.

Адекватна инфраструктура

Војска се прецизно изјаснила о неперспективности појединих касарни и објеката, у ком смислу је предвиђено лоцирање команди, јединица и

установа у око 50% гарнизона мање него што је то било 2006. године. То није повезано само са бројним смањењем Војске већ и са професионализацијом.

Неперспективност касарни и других објеката јесте полазна основа за њихову пренамену, која може бити извор додатних средстава за наста-

вак реформи система одбране и трансформације Војске. У том смислу, формиран „Мастер план“, који није дао жељене ефекте до сада, остаће на снази.

Перспективна инфраструктура прилагођаваће се потребама професионалне Војске,

што подразумева укупност модерно опремљених касарни и објеката у њима, полигона за обуку и других објеката, по принципу стварања војних база. Формирање војних база, између осталог, подразумеваће измештање војних објеката (касарни) из градова, свакако, уз замену за напуштене објекте. Остаје и пројекат изградње заједничких објеката за смештај Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије.

Унапређење међународне војне сарадње

У *Стратегији одбране*, као мисија Војске, утврђено је учешће у изградњи мира у региону и свету. Са друге стране, у *Стратегији националне безбедности* утврђена је кооперативна безбедност, као један од доприноса миру.

Према *Закону о уједињавању Војске Србије и других снага одбране у мултинационалне операције ван граница Републике Србије*, Војска и друге снаге одбране учествују у тим опера-

цијама под мандатом УН. Од 2011. године, припадници Војске учествују и у мултинационалним операцијама под мандатом ЕУ. Тиме систем одбране јасно даје до знања да испуњава другу мисију утврђену у *Стратегији одбране*.

У складу са стратешким интересом за прикључење ЕУ, систем одбране има изражену потребу приближавања Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ (ЗБОП), као и пројектима које води Европска одбрамбена агенција (ЕДА). То је перспективно један од најзначајнијих аспеката промишљања безбедносног и одбрамбеног аспекта Србије.

Систем одбране остварује билатералну војну сарадњу са око 60 земаља света, а отворен је и за нове регионалне иницијативе, као што је, на пример, модел „паметна одбрана“.

Побољшање стандарда

Када се помене стандард припадника Војске, многи се одмах вежу за станове и стамбену проблематику. Међутим, побољшање стандарда од-

носи се на подизање квалитета њиховог укупног живота и рада. Ту се мисли и на плате, пензије, бенефите по основу обављања специфичне професио-

налне војне службе, услове рада на радном месту и друго. Само условима живота и рада задовољан професионалац, који не мора да води бригу где му станује породица и како ће је прехранити, може мотивисано одговорити сложеним захтевима војне професије.

Војска Србије, као најзначајнији субјекат система одбране, достигла је одређени степен развоја, као солидну основу за будућност. Транспарентност послова у домену развоја Војске подразумева јасно дефинисан однос државе према Војсци и обрнуто. Држава мора да зна шта Војска може, а Војска шта држава хоће. Против кога (чега), зашто и са ким, одређује држава, а како одговара Војска. ■

Посебан аспект обуке припадника Војске односи се на дефинисане јединице за мултинационалне операције. Те снаге ће се обучаваати и њихова обученост ценити по међународним стандардима. Део капацитета биће понуђен за обуку делова страних оружаних снага које се припремају за учешће у мултинационалним операцијама.

Систем одбране остварује билатералну војну сарадњу са око 60 земаља света, а отворен је и за нове регионалне иницијативе, као што је, на пример, модел „паметна одбрана“.

Специјална бригада Војске Србије

Арсенал саврем

У сваком тренутку, „црвене беретке“ спремне су и оспособљене да се суоче са најзахтевнијим задацима који се пред њих постављају

У јединици у којој обука не престаје, савремена опрема је императив. Специјална бригада елитна је јединица Војске Србије, с традицијом противдиверзантских, противтерористичких, извиђачких, падобранских и ронилачких састава.

Њени припадници опремљени су различитим најсавременијим пешадијским и наоружањем специјалне намене домаће и стране производње и то је, тренутно, најбоље што Војска Србије поседује. У арсеналу су снајперске пушке SAKO TRG 22 и TRG 42, аутоматска пушка Heckler&Koch 416 с потцевним бацачем граната, аутомати и пиштољи Heckler&Koch с оптичким нишаном и тактичким светлом и најбоље оружје домаће производње, као што су „Заставина“ пушка M21 и пиштољ ЦЗ 99.

Ускоро треба да стигну амерички хамери, а у плану је и набавка хеликоптера, највероватније руског Ми-17.

Речи војводе Живојина Мишића „Ко сме тај може, ко не зна за страх

ЕНОГ СПЕЦИЈАЛЦА

тај иде напред“ – мото су српских специјалаца распоређених у Панчеву и Нишу, где се налази 63. падобрански батаљон. Да њихов посао није нимало лак, сведочи и чињеница да стандардна опрема припадника Специјалне бригаде у зависности од задатка тежи од 15 до 50 килограма, а обухвата маскирну униформу са дигиталном шаром М10, шлемове, визире, панцире, борбене прслуке са панцирним плочама, штитнике, ронилачка одела са прслуцима, уређаје везе и средства за АБХ заштиту.

Највећи део задужили су војници који се отишли или се припремају за мировне мисије у иностранству и они на административној линији према Косову и Метохији.

Према моделу опремања Војник 21. века у плану је набавка заштитних и борбених средстава, а очекује се и осавремењивање оптоелектронских и заштитних балистичких средстава, набавка пушчане муниције и комплета пројектила за потцевне бацаче граната.

Модел је замишљен тако да војнику у потпуности смањи могућа изненађења у борбеним условима и да до 2020. године сви војници буду опремљени модерним компонентама.

Када је реч о падобранској опреми, припадници Специјалне бригаде располажу падобранима УМ-1 типа *крило*, а у току је усвајање и увођење падобрана МЦ-4, кога користе специјалне јединице америчке војске. Такви падобрани намењени су за употребу у борбеним дејствима и нису погодни за обуку.

Рониоци који настављају традицију некадашњих поморских диверзаната из 82. поморског центра су,

ХАМЕР

Хамери који се очекују на пролеће су донација САД и биће испоручени у четири или пет верзија, од лаке верзије намењене превозу тимова специјалца, прилагођених тако да цео тим за час уђе и изађе из возила, до оклопне верзије опремљене митраљезом у куполи.

такође, део Специјалне бригаде, а опремљени су подводним аутоматима и пиштољима.

Већина возила која наши специјалци користе у акцијама су марке *ланд ровер дефендер*, а током ове године очекује се испорука 21 возила *хамер*, која донира Америка. Теренци су ретка нова средства која ће стићи из иностранства јер је приоритет Министарства одбране набавка домаће војне опреме. Када је реч о Специјалној бригади, у плану је опремање јединице наменским хеликопте-

ром, као и набавка оптоелектронских и средстава за термовизијско посматрање.

Вишенаменски хеликоптери Ми-17 у свету су се показали као поуздани и ефикасни у свим временским и просторним условима. Полазећи од позитивних искустава, одличних способности хеликоптера и потреба наше војске, планирана је њихова набавка, али и савремене пратеће опреме пре свега за извршавање задатака ноћу и у условима смањене видљивости, као и за задатке трагања и спасавања.

ПРОТИВТЕРОРИСТА

Припадник противтерористичке групе, осим нове црне униформе на себи има борбени прслук с панцирним плочама, ранац, штитнике за руке и ноге, противтерористичке рукавице, заштитну маску, наочаре и шлем. Од наоружања задужује пиштољ Heckler&Koch USP и аутомат Heckler&Koch UMP с оптичким нишаном и тактичким светлом. Укупна тежина његове опреме јесте 15 килограма.

ИЗВИЂАЧ ДИВЕРЗАНТ У ЗИМСКОМ МАСКИРНОМ ОДЕЛУ

Борбени прслук с панцирним плочама и маскирне рукавице саставни су део униформе. Сходно намени, списак наоружања диверзанта је мало дужи – аутоматска пушка Heckler&Koch 416 с потцевним бацачем граната, оптичким нишаном, пригушивачем и пиштољ ЦЗ 99. Опрему од око 30 kg чине и шлем и заштитна маска.

ИЗВИЋАЧ ДИВЕРЗАНТ

Униформа извиђача диверзанта допуњена је маскирним шеширом и фантомком с маскирним шалом. Поред стандардног наоружања предвиђеног за припаднике јединице (аутоматска пушка Heckler&Koch 416 с потцевним бацачем граната, оптичким нишаном, пригушивачем и пиштоља ЦЗ 99, борбеног прслука са панцирним плочама) укупну тежину његове опреме од 50 kg чини и ранец у коме се налазе врећа за спавање с подметачем, резервни комплет униформе и опрема.

– У опреми снајперисте, тешке око 10 kg, поред камуфлажног одела (цили) и борбеног прслука испод њега, је и модерна пушка SAKO TRG 22

Пиштољ Heckler&Koch USP

произвођач: Heckler&Koch, Немачка
калибар: 9 mm
принцип рада: кратко трзање цеви
дужина: 194 mm
тежина: 720 g
капацитет оквира: 15 метака

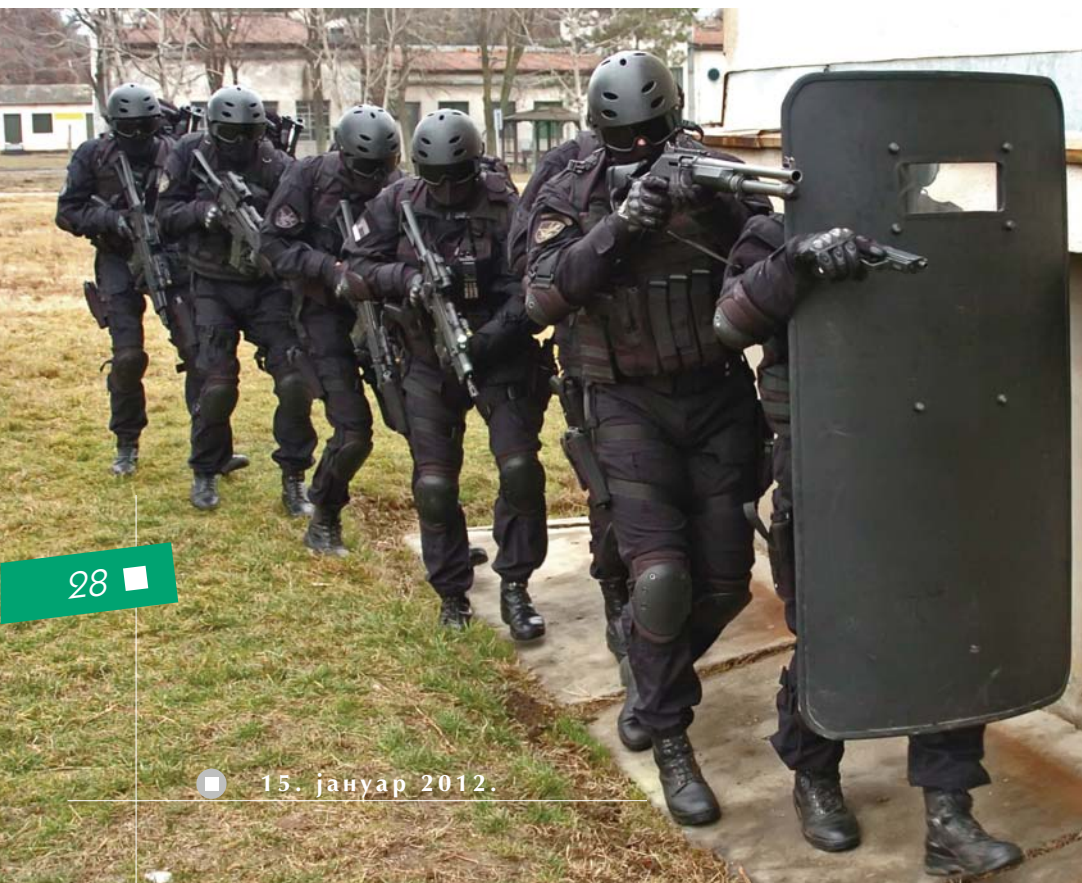
Аутомат Heckler&Koch UMP

произвођач: Heckler&Koch, Немачка
калибар: 9x19 mm
принцип рада: трзање незабрављеног затварача
дужина: 690 mm
дужина са склопљеним кундаком: 450 mm
дужина цеви: 200 mm
тежина: 2,09 kg без опреме, а 2,81 kg пуног оквира и са додатном опремом
капацитет оквира: 15 или 30 метака
теоретска брзина гађања: 580-700 метака у минути
почетна брзина зрна: 381-412 m/s

Аутоматска пушка Heckler&Koch 416

произвођач: Heckler&Koch, Немачка
калибар: 5,56x45 mm
принцип рада: позајмица барутних гасова с ротирајућим затварачем
дужина: 785 mm
дужина са склопљеним кундаком: 686 mm
дужина цеви: 267/368/508 mm
тежина: 3,31 kg са празним оквиром
капацитет оквира: 30 метака
теоретска брзина гађања: 700-900 метака у минути

Снајперске пушке SAKO TRG 22 и TRG 42

произвођач: SAKO, Finska
калибар: 7,62 mm
принцип рада: репетирка
дужина: 1.000 mm (за TRG-22 дужине цеви 510 mm)/1.150 mm (TRG-22)/1.020 mm (за TRG-42 дужине цеви 510 mm)/1.200 mm (TRG-42)
дужина цеви: 510 mm (TRG-22 и TRG-42)/660 mm (TRG-22)/690 mm (TRG-42)
тежина: 4,9 kg са празним оквиром (TRG-22)/ 5,3 kg са празним оквиром (TRG-42)
капацитет оквира: 5 (TRG-42) и 10 (TRG-22) метака
ефикасни домет: 800 m (TRG-22)/1.100-1.500 m (TRG-42)

Вишенаменски хеликоптери Ми-17 у свету су се показали као поуздани и ефикасни у свим временским и просторним условима

СА БЕЗБЕДНЕ УДАЉЕНОСТИ

Вод противдиверзантске заштите намењен је за откривање и уклањање експлозивних направа. Њихова опрема обухвата уређаје за проналажење и приступ предметима сумњивог садржаја, метал детекторе и апарате који откривају гвоздене предмете у земљишту, уређаје за померање тешких предмета или возила као и механичку руку за приступ торбама са даљине. Све акције вода обављају се са даљине из безбедносних разлога.

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Мирјана БОРОВИНА
Биљана МИЉИЋ
Снимили Стефана САВИЋ
и Горан СТАНКОВИЋ

Годишње награде Управе за односе са јавношћу и Медија центра „Одбрана“

Афирмација војног позива

Специјалну новинарску награду Министарства одбране за најбољу промотивну телевизијску емисију, Управа за односе с јавношћу доделила је Веселину Грозданићу и Маци Поп Ценић из Радио-телевизије Србије, за реализацију директног преноса промоције нових официра Војске Србије у септембру прошле године.

Новинарску награду „Иван Марковић“ за 2011. годину жири је доделио новинару Радио-телевизије Србије, Бранку Станковићу за емисију „Квадратура круга“ о Четвртој бригади Копнене војске.

Најбољи спортиста Војске Србије у прошлој години је старији водник Дејан Вукојевић, стрелац, из Центра за обуку Копнене војске, а најуспешнија спортска екипа је Скијашка екипа Министарства одбране и Војске Србије.

Конкуренција за награде Медија центра „Одбрана“ у све три категорије и овога пута била је велика. За новинарску награду „Иван Марковић“ пријављени су радови из различитих медија - агенцијских, штампаних и електронских, националних и локалних, са врло различитим профилем, тиражом и уређивачком оријентацијом.

Новинарска награда „Иван Марковић“

Одлучујући о добитнику награде „Иван Марковић“, жири је највише поена дао новинару Радио-телевизије Србије, Бранку Станковићу за емисију „Квадратура круга“ о Четвртој бригади Копнене војске, која је емитована 22. октобра 2011. године на Првом каналу РТС-а.

У образложењу жири наводи да „емисија целовито, студиозно и атрактивно представља Четврту бригаду Копнене Војске, која, поред осталих задатака, штити Копнену зону безбедности према Косову и Метохији. Пропозиције конкурса предвиђају награду за афирмативно приказивање Војске Србије. Ова емисија то у потпуности чини, приказујући спремност и оспособљеност Војске да обави сложене задатке, представљајући њене припаднике на војничком послу, али и у свакодневном односу према заједници чији је део. Аутор је вешто и обилато користио архивски материјал и комбиновао га са сопственим новинарским истраживањем које је подукцијски

веома професионално и атрактивно уобличио“, наводи се у саопштењу жирија.

У разговору поводом награђеног рада, чланови жирија су констатовали да реформа Војске пружа новинарима мноштво прилика за приказивање и другачијег лица Војске и да сем храбрости, хијерархије и командних способности, у Војсци има много тема које интересују јавност. Са жељом да подстакне критичко промишљање и новинарску одважност и уверењем да и критички приступ може бити основа за афирмативну слику о Војсци, жири честита овогодишњем добитнику награде.

Жири за доделу новинарске награде „Иван Марковић“ радио је у саставу др Сњежана Миливојевић, редовни професор Факултета политичких наука у Београду (председница жирија), Милан Галовић, уредник у листу „Политика“, Вера Потпарић, уредник у Агенција „Фонет“, Ана Милетић, представник Управе за односе с јавношћу и Владимир Ристић, некадашњи новинар листа „Народна армија“ и „Војска“.

Најбољи спортисти

Жири за избор најбољег спортисте и спортске екипе Војске Србије констатовао је да су у 2011. години у војном спорту, и у појединачној и у екипној конкуренцији, на домаћим и на међународним такмичењима, постигнути врхунски резултати.

За најбољег спортисту Војске Србије у прошлој години прогласио је старијег водника Дејана Вукојеви-

СПЕЦИЈАЛНА НОВИНАРСКА НАГРАДА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

Управа за односе са јавношћу доделила је Специјалну новинарску награду Министарства одбране за најбољу промотивну телевизијску емисију Веселину Грозданићу и Маџи Поп Ценић из Радио-телевизије Србије, за реализацију директног преноса промоције нових официра Војске Србије, 10. септембра 2011. године, на РТС 1.

Награђени тим РТС-а до сада је реализовао шест директних телевизијских преноса промоције нових официра Војске Србије, које је сваке године гледало више од милион гледалаца.

Специјална новинарска награда додељује се емисији која промовише активности Министарства одбране и Војске Србије на оригиналан, креативан и афирмативан начин.

Ћа, стрелца, из Центра за обуку Копнене војске, а за најуспешнију спортску екипу Скијашку екипу Министарства одбране и Војске Србије.

Специјално признање за афирмацију спорта и развој цивилно-војне сарадње доделио је Фудбалском клубу „Небески анђели“ из Четврте бригаде Копнене војске из Врања.

Старији водник Дејан Вукојевић освојио је прво место у гађању из пиштоља Ц399 9 милиметара на првенству Војске Србије, прво место у практичном стрељаштву на државном такмичењу и 63. пласман на Светском првенству у практичном стрељаштву међу 1.400 учесника. Члан је државне репрезентације у практичном стрељаштву.

Припадници Скијашке екипе Министарства одбране и Војске Србије су у фебруару 2011. године на 51. светском војном првенству у скијању у Сарајеву, међу 23 екипе, изборили четврто место у алпском скијању, у дисциплини велеслалом.

Фудбалски клуб „Небески анђели“ освојио је током 2011. године Куп Пчињског округа и првенство Пчињске окружне лиге. Спортска надметања и дружења припадника Клуба са спортистима Врања и пчињског краја допринела су унапређењу цивилно-војне сарадње Четврте бригаде са Србима, Албанцима, Ромима и Бугарима који живе на том простору.

Председник жирија за доделу спортских награда био је државни секретар др Зоран Јефтић, шеф Делегације Србије при ЦИСМ, а чланови Предраг Манојловић, представник Олимпијског комитета Србије, пуковник Зоран Шћекић из Кабинета министра одбране, потпоручник Стеван Стојановић, најбољи спортиста Војске Србије у 2010. и мајор Владимир Почуч, заменик главног уредника магазина „Одбрана“.

Награде ће бити уручене на свечаности поводом Дана Медија центра „Одбрана“, 24. јануара, у Дому Војске Србије у Београду. ■

Акције добровољног давања крви

31

Припадници Друге бригаде Копнене војске и Института за трансфузиологију Војно-медицинске академије организовали су у краљевачкој касарни „Рибница“ акцију добровољног давања крви у којој је прикупљено око 40 литара драгоцене течности.

Акције добровољног давања крви у гарнизонима Краљево, Рашка и Нови Пазар организују се тромесечно. У прошлој години 340 припадника Друге бригаде учествовало је у акцијама, а прикупљено је око 150 литара крви.

И припадници Мешовите артиљеријске бригаде, Војне болнице Ниш и Клиничког центра Ниш организовали су у нишкој касарни „Мија Станимировић“ акцију добровољног давања крви, у којој је прикупљено 50 литара крви за потребе Војне болнице Ниш и здравствене службе града Ниша.

Екипа станице за трансфузију крви нишке војне болнице сваке среде посећује касарне и базе у гарнизонима Ниш, Врање, Бујановац, Крушевац и Зајечар па се на тај начин прикупи довољно крви за потребе болнице. ■

З. М.

Пуковник Фабрис Дида: Историја нас подстиче на сарадњу и ја ђредано радим на њеном унајређењу

Француски официри у Србији

Пријатељство које се чува

Сарадња два министарства је на одличном нивоу. Србија је земља са којом Француска највише сарађује у региону, а додатни импулс дао је споразум који су у априлу прошле године у Паризу потписали министри одбране две земље, истиче изасланик одбране Републике Француске у Београду пуковник Фабрис Дида.

Када су потпоручнице са француске војне академије Сен-Сир, Полин Ренон и Лисил Прост, у септембру прошле године дошле у Београд да присуствују свечаној промоцији нових потпоручника и првих потпоручница Војске Србије испред Дома Народне скупштине, број француских официра у Србији, на разним дужностима, повећао се на седам. Њихове боравке у Србији, различитог трајања, искористили смо да са свима поразговарамо, најпре о утисцима о сарадњи са српским колегама, затим о значају тог искуства за њихову будућу каријеру, и наравно о томе како су доживели Србију и људе овде.

– Била је то прекрасна свечаност која нам је отворила и обележила утиске о Србији – рекле су Полин и Лисил, које су у Београду остале до

почетка децембра у оквиру међународног семестра, облика наставе на завршној години школовања на Сер-Сиру, који најмлађи француски официри проводе у некој од страних земаља и на изабране теме пишу мастер радове.

Француски изасланик одбране у Србији пуковник Фабрис Дида, с којим смо разговарали у његовом радном простору у згради Амбасаде Француске, објашњава да су у Србији већ пар година двојица официра у функцији саветника, потпуковник Лоран Вондершер у Управи за обуку и доктрину (J-7) Генералштаба и потпуковник Дамјен Пароа у Војној академији. Мајор Александер Ноел је у Центру за мировне операције где у заједничком раду са колегама усавршава српски језик, а заставник Лора Емар је у Амбасади помоћник изасланика одбране.

– Сарадња два министарства је на одличном нивоу. Србија је земља са којом Француска највише сарађује у региону. Годишњи буџет је за две последње године био 400.000 евра. Додатни импулс сарадњи дао је споразум који су у априлу прошле године у Паризу потписали министри одбране две земље – истиче пуковник Дида.

За њега је Београд најважније место које је могао добити у региону. Био је, каже, веома задовољан што је то постигао и свој боравак у главном граду Србије сматра логичним наставком вишегодишњег искуства у региону. Био је официр за везу SFOR-а у Републици Српској, затим у хрватској Штабној школи, онда изасланик одбране у Скопљу. Два пута је био у саставу KFOR-а, чијим је Оперативним центром и управљао.

Историјско сећање

Чврсти темељ сарадње Србије и Француске је ратно савезништво и пријатељство два народа створено током Првог светског рата. Пуковник Дида наглашава да се том светлом периоду увек треба враћати, чувати то вредно историјско сећање и градити нова пријатељства.

У прилог томе је и недавно подсећање у Француској на стоту годишњицу прве званичне посете Француској краља Петра Првог Карађорђевића. Тим поводом је у Паризу, у близини Јелисејских поља, у авенији која носи име српског краља, постављена спомен-плоча са натписом: „Краљ Петар Први од Србије (1903–1921). Сенсирски ђак, демократа, пријатељ Француске, модернизатор Србије, херој ослободилац. У част стогодишњице његове посете Француској (1911–2011)“.

Свечаности је присуствовао и амбасадор Србије у Француској, др Душан Батаковић, који је иницирао ово подсећање, а градоначелник Осмог арондисмана у Паризу, Франсоа Лебел том приликом је рекао да је „откривање плоче од интереса за француско-српско пријатељство, Србију, Француску, али и Европу, јер Србија представља део Европе“.

Кнез Петар Карађорђевић, Карађорђевићев унук, живео је у Француској у изгнанству од 1858. године, где је за-

– Читаво то искуство употпуњује моје знање из области међународних односа – каже пуковник Дида. – Случај Србије је веома интересантан, имајући у виду посебан став према НАТО-у. У питању је изузетак, будући да су се све друге земље источне Европе ослањале на НАТО како би се приближиле Европској унији. То није случај са Србијом која је директно усмерена на ЕУ, укључујући нарочито резултате који су остварени у области одбране.

У развијеној сарадњи са Србијом, током прошле године помаци су урађени у области обуке и развијања заједничких пројеката наоружања.

– У области развоја наоружања први састанак имали смо у Паризу. У питању је размена стручњака и олакшавање контаката између наших војних индустрија. Надамо се да ће се ови односи још више развијати, нарочито снабдевањем француских снага експлозивом и муницијом од српске одбрамбене индустрије – наводи пуковник Дида и подсећа на мање познату чињеницу да је осамдесетих година прошлог века актуелан био заједнички пројекат производње борбеног авиона.

Што се обуке тиче, настављена је вишегодишња традиција усавршавања српских официра у Француској. Управо је одређен десети српски официр који ће током 18 месеци похађати курс на Ратној школи у Па-

ризу. Организују се и краће обуке на високом нивоу, а ове године то ће бити у области Менаџмента програма наоружања и Програма личности будућности.

– Све више усмеравамо наш рад ка Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици – наставља пуковник Дида. – Прва етапа је било укрцавање двојице српских официра на фрегату Флореал у оквиру операције EUNAVFOR ATALANTA на сомалијским обалама. У плану је да то поновимо и у 2012. години. Овде у Београду, у децембру, заједнички са Министарством одбране Србије и ISAC Фондом организовали смо семинар о ЗБОП-у, током кога је начелник Канцеларије Делегације за стратешка питања француског Министарства одбране одржао предавање у Школи националне одбране, а затим и у Дому војске за ширу публику.

Пошћипуковник Лоран Вондершер
Часћ ми је да радим са колегама и пријатељима у Војсци Србије

Наши саговорници испред Сјоменика захвалности Француској на Калемегдану

вршио војну школу у Сен Сиру и учествовао у рату Француске против Пруске 1870. године. Када је као краљ Србије посетио Француску 1911. године од француског председника добио је споменицу за учешће у том рату.

За многоструке савезничке везе изграђене током Првог светског рата, а посебно заједничку борбу српско-француске војске на Солунском фронту под командом генерала Франше д'Епера, Београд је 1921. године, као једини град ван Француске, добио орден Легије части.

Сведок пријатељства је и Споменик захвалности Француској на Калемегдану. Скулптура у бронзи, рад вајара Ивана Мештровића, приказује жену која држи мач, што симболише Француску која јуриша у помоћ Србији. Са источне стране је рељеф жене која седи, оличење Сорбоне и просветне помоћи српској омладини у току и после рата. Подизање споменика, 1930. године, финансирано је добровољним прилозима Друштва пријатеља Француске и Друштва некадашњих ђака француских школа.

У Француској бројне улице носе име краља Петра, симбола српског страдања и ратних победа. У част оцу и сину, краљу Петру и његовом сину краљу Александру, који је убијен у Марсеју 1934. године, у Паризу је 1936. године подигнут споменик на почетку Булоњске шуме. А у Орлеану, на споменику краљу Петру, постављеном исте године, пише: „Сећање на Петра I од Србије, потпоручника у Легији странаца 1870. године, пруског затвореника који се ослободио и поново заузео своје место у борби“.

Нови мостови

На такве историјске везе, наглашава пуковник Дида, треба се подсећати увек, „јер су оне велика инспирација за све будуће мостове сарадње, које и данас са успехом градимо“.

Свој допринос томе даје и потпуковник Лоран Вондершер, који се заједно са српским официрима у Управи за обуку и доктрину (Ј-7) Генералштаба Војске Србије највише бави управо питањима доктрине.

– Доктрина представља формално изражавање војне науке, мишљења, искуства која оружане снаге прихватају као релевантне не само за текуће или будуће операције, него за обликовање једне модерне и успешне војске – дефинише област којом се интензивно бави потпуковник Вондершер, с којим смо разговарали у његовој канцеларији у Топчидеру, украшену и француским и српским знамењима.

Он истиче велика искуства оружаних снага Француске у тој области, а Ј-7 је један од важних центара где се обликује процес трансформације Војске Србије.

– Главна мисија ми је да објасним наше концепте, како и зашто то урадимо, да предложим прилагодљива решења у области доктрине, обуке и симулације. Широка је лепеза тих зада-

Потпуковник Дамјен Пароа

Велико искуство је радити у војсци у процесу професионализације

така, предавања током колективне обуке старешина, припрема правила и приручника, праћење српских делегација у Француској итд. У овој години фокусираћемо се на два циља: успостављање концепта примњених искустава (научене лекције у НАТО-у) и развој концепта генерисања снага.

Потпуковник Вондершер наглашава допринос свог претходника, пуковника Николаса Јовановића, који је отворио простор за искрену и добру сарадњу коју и он има са официрима у Ј-7.

– Велика ми је част да сам део овог тима, да радим са колегама и пријатељима, јер Војска Србије се суочава са великим изазовима, поготово ако имамо у виду интензивирање сарадње са Европском унијом и учествовање у будућим операцијама.

Модернизација војске

Саветничка улога француских официра у другим армијама део је вишедеценијске традиције коју подржава и финансира Министарство спољних послова Француске. У тој улози је око 300 официра у армијама широм света, а таква сарадња започета је са Војском Србије пре три године.

Потпуковник Дамјен Пароа, официр оклопних и механизованих јединица, експерт за информационе системе, системе командовања и за симулације, на Војној академији ради на пројекту усвајања симулација за обуку официра свих нивоа. Реч је о програму JANUS, софтверу за конструктивну симулацију који је Француска развила и користи га у оквиру тактичке обуке за официре и подофицире у Школи за родове војске и у јединицама Копнене војске.

Центар за симулације и учење на даљину у Војној академији отворен је крајем 2010. године, а опремљен је савременом рачунарском опремом и софтвером који омогућава израду аудио, визуелних и других мултимедијалних материјала. У оквиру њега су и звучно изолована соба за снимање звука, соба за обраду аудио и визуелног материјала, као и учионица са 12 места. Још једном донацијом Француске, 2008. године, Катедра за стране језике која је намењена како кадетима, тако и припадницима Министарства одбране и Војске Србије, опремљена је најсавременијим помагалима за учење страних језика.

– Биланс сарадње је веома позитиван и охрабрујући – оцењује потпуковник Пароа. – Прву годину карактерисала је техничка специјализација екипе центра JANUS (мисије асистенције у Београду и стажирања у Француској), затим посета школама и центрима JANUS у Француској, као и технички и педагошки експерименти у оквиру Војне академије у Београду. Претходну годину обележило је развијање тактичких вежби и стварање базе података са српским материјалом у циљу прилагођавања JANUS-а потребама Војне академије, на чему ће се радити и током ове го-

дине. Редизајн програма је одобрен како би се добило више места за обуку помоћу симулације.

Он напомиње да ће већ од марта 2012. године бити постављен и други софтвер, OFP – Operation French Point, као додатак JANUS-у у корист тактичке обуке кадета и капетана свих родова Војске.

– Велико искуство је радити у војсци у процесу професионализације – истиче потпуковник Пароа. – Научи сам и сам много, упознао нове људе, ваше традиције, вредности... Знам ваше проблеме из прошлости, али знам и ваше амбиције у будућности. У њима ћете сигурно успети! А за мене је живот и рад у Србији, као и упознавање разноликог и обогаћујућег света људи који живе ван матице, у амбасадама, богато искуство које ће му омогућити да будућим функцијама приступам са више спокоја и са више професионалних компетенција.

Учење српског

Потпуковник Пароа је искористио боравак на Војној академији да посећује часове српског језика, а задовољан је што је и његова породица, која је с њим у Београду, веома задовољна боравком овде и могућношћу да упозна Србију и регион.

За разлику од двојице старијих колега, мајор Александер Ноел је у Србији само шест месеци на усавршавању српског језика. Он је претходно две године учио српски на универзитету у Паризу, а боравак овде је пракса коју обавља у Центру за мировне операције. То је права средина за њега, јер је током двадесет година каријере учествовао у разним иностраним мисијама, нарочито у бившим француским колонијама у Африци.

– Моја мотивација је утолико већа, јер ми је ова сарадња веома занимљива, а са младим српским официрима имам прилику да поделим искуства из мировних мисија – каже мајор Ноел. – Неки су били у Африци коју добро познајем. Радимо заједно на праћењу учешћа у операцијама и упућивању нових војних лица и јединица у мисије, као што ће бити скори одлазак јединице у Либан. Свакодневни рад омогућио ми је успешно испуњење циља мог бо-

равка. Учење језика је успешније ако се бавите широким спектром тема, а овде сам доста научио и о српској култури, начину живота, обичајима и наравно о српској војсци некад и сад.

Шарм Београда

Замолили смо потпоручнице Полин Ренон и Лисил Прост да нам пошаљу своје мастер радове које ће писати на изабране теме и обећале су. Лисил ће писати о Стратешкој култури Србије, а Полин о Интеграцији расељених лица у Србији.

Потпоручница Ренон је на обуци у Првом батаљону Специјалне војне школе Сен Сир, а потпоручница Прост је на завршној години на Војној акаде-

Мајор Александер Ноел

Са младим српским официрима имам прилику да поделим искуства из мировних мисија

мији Сен Сир, са циљем, како каже, да постане шеф секције након једне године специјализације.

За њих је овај међународни семестар изванредна могућност да студирају и проведу три месеца у иностранству, у било ком делу света. Омогућава им да током културног и лингвистичког прилагођавања, прошире знања и упознају земљу. Србију су доживеле као „младу државу“, али богате историје и културе, са јаким пријатељским осећањима за Француску, а Београд им је сличан осталим западно-европским градовима. Лисил каже да он притом „чува свој шарм и историју“.

Њихово лепо мишљење о Србији и њеним људима дели и заставник Лора Емар, помоћник изасланика одбране у француској амбасади у Београду. Задовољна је и професионалним искуством јер има могућност да ради у бројним областима.

– Сигурна сам да ће ове три године које ћу провести у Србији бити веома значајне за моју будућу каријеру – каже Лора Емар.

Некад, сад и убудуће

Пуковника Фабриса Диду подсетили смо да пријатељске везе два народа и две државе датирају још из 13. века, када је краљ Урош довео у Србију принцезу Јелену Анжујску, мајку краљева Драгутина и Милутина. Поменули смо и да је француски председник Жискар Дестен, када је седамдесетих година посетио Београд, подсетио Тита да те везе потичу још од Косовске битке, када су се, на вест да је убијен цар Мурат, у Паризу огласила звона на катедрали Нотр Дам.

– Историја нас подстиче на сарадњу и ја предано радим на њеном унапређењу. Волео бих да још више могу да путујем ван Београда. А центар града заволео сам нарочито када сам се пре неколико месеци преселио и сада живим у близини француске амбасаде, која се налази на фантастичном месту крај Кнез Михајлове и Калемегдана, а и сама је једно предивно здање које, као и Споменик захвалности Француској, показује значај који моја земља придаје односима са Србијом – каже пуковник Фабрис Дида.

За потпуковника Вондершера, Србија је отворена за светске утицаје и „као Французу много ми се свиђа“.

– Србију, за мене, симболизују истовремено слике Надежде Петровић, фреске манастира Студенице, зидине Смедеревске трвњаве, мирис Дунава на Дорћолу, укус једне дуњеваче... Овде се сусрећу Исток и Запад и такав дух осећам на улицама, у парковима, кафанама... Мој омиљени тренутак је недељом, на Калемегдану, кад залази сунце – већ носталгично каже потпуковник Вондершер и додаје да је њему ово искуство од користи за будућност, не само у Француској него и у Србији?

На упитан поглед одговара: *Ако Бог да, намеравам да једног дана будем војни изасланик Републике Француске у Београду.* ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Сустрет војних ветерана плавих дубина

Београд добиј

Диверзантска подморница класе П-911, депласмана око 100 тона и дужине 20 метара, највероватније ће бити постављена на обали Дунава, код ушћа Саве или на Калемегдану

Више од 70 чланова Удружења грађана „Подморничар“ окупило се недавно у ресторану „Корјени“, на традиционалном сустрету у Београду, у оквиру неговања традиција генерација подофицира и официра који су деценије службе провели на више типова подморница, пловећи под југословенском и заставом Србије и Црне Горе. У госте су им дошли и ветерани подморничарства из Хрватске и Црне Горе.

Како је том приликом истакао капетан фрегате у пензији Драган Косановић, председник београдског удружења које окупља више од 120 чланова, подморничари су часно извршили задатке који су им током минулих деценија поверавани.

Данас на Јадрану, међутим, не плови више ниједна подморница. Одлуком Врховног савета одбране СРЈ од 1.

априла 2005. године 88. флотила подморница укинута је после 77 година од установљења тог рода у Ратној морнарици Краљевине Југославије (потом у ФНРЈ, СФРЈ, СРЈ и СЦГ). Некадашња флотила подморница била је респективна снага на Јадрану. Данас ниједна држава с простора бивше Југославије која излази на море нема своје подморнице. Словенија и Црна Гора су процениле да им нису потребне, Хрватска која има највише потенцијала за тако нешто одустала је на основу сугестија НАТО-а.

Црна Гора одлучила је да из оставштине бивше Југословенске ратне морнарице поклони по једну такозвану диверзантску подморницу друштвима „Подморничар“ из Београда, Љубљане и Пуле, што је саопштио министар одбране Црне Горе Боро Вучинић на конференцији за новинаре 22. фебруара 2009. у Тивту.

а подморницу

МОНОГРАФИЈА О ПОДМОРНИЧАРСТВУ

На традиционалном годишњем скупу подморничара приказан је и пилот-примерак монографије – „Подморничарство Југославије“. Аутори прилога у тој својеврсној студији о подморничарству на Јадрану су војни публицисти из редова Ратне морнарице, међу којима је већина оних што су део официрске каријере провели на некој од наших подморница. Иначе, реч је о заједничком подухвату подморничких ветерана из Србије, Словеније, Хрватске и Црне Горе, који је окончан после вишегодишњег упорног рада и трагања за заборављеним чињеницама и подацима. Како је скуп обавестио главни уредник издања, пуковник у пензији Милан Комар, монографија ће се штампати када буду обезбеђена потребна финансијска средства.

Словенци су подморницу већ поставили као Музеј подморничарства у Пивки, а експонат додељен Србији, по свој прилици, завршиће у Београду. Ветерани подморничарства одредили су као тежишни циљ завршетак тог посла у наредних неколико месеци. У том великом подухвату очекују подршку и помоћ Министарства одбране Србије. Већ је сачињен и елаборат, према којем би подморница била постављена на Калемегдану или негде на обали Дунава код ушћа Саве. Према замислима ветерана, грађани би могли да разгледају и унутрашњост подморнице, уз стручна објашњења негдашњих чланова посада. На тај начин наш главни град добио би још једну музејску, односно туристичку атракцију.

Још кад је произведена прва диверзантска подморница, стручњаци су је назвали малим чудом науке и технике. У Бродоградилшту специјалних објеката у Сплиту, у периоду од 1984. до 1988, изграђено је и предато на употребу Ратној морнарици укупно шест подморница класе 911. Распадом СФРЈ једна је остала у Хрватској, а пет је допловило у Тиват, од којих је једна у међувремену изрезана.

Реч је о пловно-ронећем објекту депласмана око 100 тона, дугом 20 метара, пречника трупа 2,7 метара, којим су управљала четири члана посаде, а могли су да под водом пређу раздаљину од 150 миља, а да не изроне ни минута. Унутрашњост подморнице није лако описати.

У историјским анализима забележено је да су Срби имали значајну улогу у развоју подморничарства у бившој Југославији. Када су 1928. године, пре више од осам деценија, купљене прве подморнице „Храбри“ и „Небојша“, председник владе која је донела одлуку о набавци био је Никола Пашић, министар војни Стеван Хаџић, а командант морнарице Драгутин Прица. Сагласност за набавку подморница дао је лично краљ Александар Карађорђевић.

Постављање подморнице у Београду има, дакле, значајно историјско упориште, па не чуди онда што су ветерани с толико жара приступили том послу. Од капетана бојног брода у пензији Владимира Милатовића сазнали смо да су подморничари некада на Јадрану без изроњавања пловили и по 15 дана, што говори о тежини тог позива.

– Било је ситуација када је подморница била притајена на дубинама до 300 метара, а да су изнад ње пролазили конвоји страних ратних бродова – вели Милатовић. ■

Звонимир ПЕШИЋ

АМЕРИЧКА ВОЈСКА ОДЛАЗИ ИЗ ИРАКА

После готово девет година, америчка војска званично је окончала свој ангажман у Ираку. Тим поводом амерички министар одбране Леон Панета прису-

ствовао је церемонији скидања заставе.

„После много проливане крви Ирачана и Америчана, мисија у Ираку, који може да управља собом и осигура безбедност, постала је реална“, рекао је Панета током церемоније одржане на багдадском међународном аеродрому.

Панета је рекао ветеранима да одлазе из Ирака поносни и да могу да буду сигурни да је након девет година њихово пожртвовање помогло ирачком народу. ■

ВОЈНИЦИ ЦРНЕ ГОРЕ ДОБРОВОЉНО У АВГАНИСТАНУ

Начелник Генералштаба Војске Црне Горе вицеадмирал Драган Самарџић изјавио је да нема присиљавања војника за одлазак у Авганистан, већ да тамо иду само они који се добровољно пријаве.

Црногорска војска од прошле године учествује у ISAF мисији, као део мађарског контингента, а средином августа упутила је четврти контингент својих припадника у Авганистан, који броји 39 војника. За црногорске војнике у мисији ISAF важи национално ограничење да не могу напуштати базу Панонија, већ су само ангажовани на њеном обезбеђењу. Њихова дневница у Авганистану износи 100 евра. ■

ПИШТОЉ „ТАРА“ ПО СТАНДАРДИМА НАТО

Пиштољ „тара“, произведен у војној фабрици у Мојковцу, први је црногорски производ кодификован по стандардима НАТО-а, саопштено је из Министарства одбране Црне Горе.

Црногорски министар одбране Боро Вучинић примио је делегацију Националног кодификационог бироа Бугарске, која је Црној Гори бесплатно уступила права на коришћење бугарског софтвера за кодификацију. Вучинић је изразио задовољство кодификовањем пиштоља „тара“ калибра девет милиметара као првог оригиналног производа наменске индустрије Црне Горе. ■

ХЕЛИКОПТЕРИ МИ-17 АВГАНИСТАНУ

Русија ће испоручити прва три војна хеликоптера за транспорт терета типа Ми-17 В5 Авганистану од укупно девет летелица, пренео је Итар-Тас.

Хеликоптере Ми-17 В5 поручиле су америчке копнене трупе за Авганистан. Руски хеликоптери опремљени су сетом од 12 инструмената које израђују америчке компаније. Делови су интегрисани у унутрашњу опрему хеликоптера и прилагођени лакој техничком систему.

Руско-амерички уговор о испоруци хеликоптера снагама безбедности Авганистана вредан је 375 милиона долара. Уговором је предвиђено да руска фабрика са седиштем у Казању изради 21 хеликоптер који ће бити испоручени у 2012. години. Хеликоптери ће бити део флоте руских авиона Ми-17 које већ поседују авганистанске снаге безбедности. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Стратешке смернице САД

Пентагонов стратешки документ као најважније новости предвиђа смањење америчког војног присуства широм света и смањење бројног стања оружаних снага, али не по цену одрицања од престижа водеће улоге коју САД има у међународној заједници у претходних 65 година. Стратешка визија предвиђа и преоријентацију на Далеки исток.

Како сматра Пентагон, главни противник претходне декаде – Ал Каида, претрпео је снажан ударац, али још постоји. Стога ће САД наставити борбу против њених екстремиста, укључујући стално праћење активности организација које представљају претњу, а нису део државних система. Са савезницима и партнерима радиће и на успостављању контроле над територијама које сада нису под државном контролом, а директно ће деловати против најопаснијих група и појединаца, ако то буде потребно.

Нова стратегија тежиште ставља на присуство САД у азијско-пацифичком региону, с ослонцем на тамошње савезнике, пре свега дугорочно партнерство са Индијом. Очекује се да ће Кина бити регионална сила, што ће имати утицаја на америчку привреду и безбедност. Стратегија, с једне стране, указује на то да САД треба да сарађује са Кином, а с друге да се кинеска војна моћ може конфронтирати с америчким интересима.

Неизвесни резултати турбуленција у државама Средњег истока и буђење арапског света постали су стратешки изазов, за који се Пентагон нада да ће довести до стварања легитимних влада, одговорних према народу и чврстих и поузданих партнера за САД. У том региону Иран се сматра противником чије амбиције да дође до нуклеарног наоружања морају бити превентивно отклоњене. САД ће, као

темељ регионалне политике, наставити да подржава Израел.

На простору Европе, кључ заштите америчких интереса биће евроатлантска интеграција. Констатује се да је већина држава тог региона извозник безбедности и да је дала подршку мисијама у Ираку и Авганистану. Стратешка визија будућности за Русију има само једну реченицу у којој се говори о наставку градње блиске сарадње у сферама заједничког интереса.

Повлачење из Ирака и Авганистана (после 6.200 погинулих и 46.000 рањених припадника оружаних снага САД) омогућава

прелазак на одржавање малобројнијих конвенционалних снага Копнене војске и инвестирање у будућности у снаге за обавештајни рад, извиђање, борбу против тероризма и сузбијање ширења наоружање за масовно уништавање.

Нови стратешки документ представља припрему за будући план „Здружене снаге у 2020“, који ће прецизно одредити

слику америчке оружане силе. Већ се чини извесним да ће за промене бити знатно мање новца у односу на прилике у претходних десет година и да ће генерали морати да се снађу смањивањем персоналних трошкова у корист инвестиција за развој и набавку нових борбених система.

Конзервативни критичари тврде да нови буџет неће обезбедити финансирање потенцијала да се воде два рата истовремено, што се до сада сматрало приоритетом доктрине САД. Због долазећих избора, за председника Обаму врло је значајно да представи позитивну слику после три године мандата. Он је у писму нацији о новом стратешком плану, 5. јануара, навео да су пре три године САД имале 180.000 људи у Ираку и Авганистану, а сада половину тог броја. У том контексту, стратешким документом треба да се покаже да су одлуке Беле куће о повлачењу из два рата разложне и окренуте будућности. ■

Нова стратегија тежиште ставља на присуство САД у азијско-пацифичком региону, с ослонцем на тамошње савезнике, пре свега дугорочно партнерство са Индијом. Очекује се да ће Кина бити регионална сила, што ће имати утицаја на америчку привреду и безбедност.

Стратегија, с једне стране, указује на то да САД треба да сарађује са Кином, а с друге да се кинеска војна моћ може конфронтирати с америчким интересима.

Првог радног дана
нове године
Пентагон је добио
нови план стратегије
– „Одржавање
америчког глобалног
вођства:
приоритети за
одбрану у 21. веку“.
Већ прве реченице
увода, с потписом
председника Обаме,
указују на то да су
повод за промене
искуства из ратова у
Ираку и Авганистану.

Пратећи програми изложби у Дому војске

Филмско вече посвећено Бранку Миљковићу

У оквиру изложбе Народног музеја из Ниша „Бранко Миљковић – поезија као судбина“, отвореној поводом 50 година од смрти песника, у Атријуму Свечане сале Дома војске у Београду приказан је документарно-играни филм

Предавање о Константину Великом

У оквиру пратећег програма изложби Народног музеја из Ниша у Дому војске у Београду, одржано је предавање „Константин Велики и верска толеранција“, поводом обележавања 1700 година од потписивања Миланског едикта. Предавање о првом римском цару који је пригралио хришћанство, до тада веру прогоњене мањине, одржао је историчар Небојша Озимић, кустос нишког Народног музеја.

– Ниш је родни град цара Константина и зато смо решили да 2013. године у Народном музеју направимо поставку о њему – најавио је Озимић.

Предавање је употпунила видео-презентација предмета које баштини нишки музеј, а који појашњавају Константиново поимање хришћанства.

„Ватра и ништа“, снимљен 1995. године у производњи продукцијске куће *Круг*.

О филму и изложби говорили су сценариста филма Иван Хаџи Здравковић и кустос музеја из Ниша Јован Младеновић.

– Занесени Миљковићевом поезијом, направили смо филм, који уместо пола сата траје 77 минута – рекао је Здравковић.

Јован Младеновић представио је филм као поетско -документарно-играно остварење о животу великог песника.

Гости су имали прилику да уз стручно вођење кустоса погледају поставку „Бранко Миљковић – поезија као судбина“ која представља део богате песникове заоставштине. ■

Д. БАЊАКТАРЕВИЋ
Снимио И. ИВАНОВ

In memoriam

БРАНА МИЛЕТИЋ пуковник у пензији (1937–2011)

У Београду је 29. децембра 2011. преминуо пуковник у пензији Брана Милетић, дугогодишњи војни новинар и некадашњи главни и одговорни уредник „Народне армије“.

Рођен је 1937. године у селу Супска код Ђуприје. Завршио је Артиљеријску подофицирску школу у Задру, касније положио испите за чин официра, завршио студије историје и Високу војно политичку школу. Током каријере имао је највише службене оцене, бројна признања и убрзани успон на лествици дужности и чинова.

У новинарске воде упловио је игром случаја, откривајући раскошни таленат. Топла људска прича срочена на лицу места о храбрим војницима спасиоцима након саобраћајне несреће на прузи Сплит–Београд, већ сутрадан доспела је у редакцију централног армијског гласила да би већ наредног дана осванула у „Народној армији“. Тако је започела његова богата новинарска каријера. Неколико година провео је у редакцији „Војника“, листа Београдске армијске области, где је био новинар и уредник, а 1972. прешао је у „Народну армију“, где је остао пуне две деценије.

Писао је аналитичке прилоге, уводнике, осврте и коментаре о политичким и другим скуповима, топле приче и репортаже о људским судбинама, лепотама и тежбама војничког живота. Следбеници га памте и по спремности да несебично пренесе знање и искуство и подучи младе новинарском занату. То ће му донети чин пуковника и челну дужност у редакцији – главног и одговорног уредника „Народне армије“.

А онда, како то у животу обично бива, прекинут је узлет сјајне новинарске каријере и, како је записао, „преливени су горчином дотадашњи напори и стремљења“. Преко ноћи је смењен и постављен на нижу дужност. Било је то време превирања у друштву и ЈНА која су предходила разбијању Југославије. Платио је цех оданости професији и истини.

Пензионисан је четири године касније, настављајући да се бави новинарством у листу „Борба“. Поред неколико војних публикација, маниром историчара и истраживача припремио је и обимну књигу о злој судбини српских владара кроз векове.

Са супругом Раданом подигао је Весну и Перицу, а пензионерске дане проводио је у кругу породице са шесторо унучади.

Брана Милетић остаће у трајном сећању по марљивости, скромности и људској доброту. ■

Станоје ЈОВАНОВИЋ

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. јануар

✝ Православни

17. јануар – Свети Јевстатије Српски
18. јануар – Крстовдан
19. јануар – Богојављење
20. јануар – Сабор Светог Јована Крститеља, Јовањдан
 21. јануар – Свети Григорије Охридски
27. јануар – Свети Сава, први архиепископ српски
 28. јануар – преподобни Гаврило Лесновски
 29. јануар – Часне вериге Светог апостола Петра, преподобни Ромило Раванички
 31. јануар – Свети Атанасије Велики, Свети Максим архиепископ српски

СВЕТИ ЈОВАН КРСТИТЕЉ

Свети Јован Крститељ прославља се неколико пута у години, али највише свечара је 20. јануара. Међу личностима јеванђелским које окружују Спаситеља, личност Јована Крститеља заузима посебно место, како по

свом чудесном доласку на свет, тако и по начину живота, улози у крштавању људи и крштењу Месије, тако и по свом трагичном изласку из овога живота. Он је био такве моралне чистоте да се пре могао назвати анђелом него смртним човеком, а једини је од свих пророка који је свету могао и руком показати онога кога је пророковао.

Јованова главна улога у животу била је на дан Богојављења, па је црква од давнина дан по Богојављењу посветила његовом спомену. За тај дан везује се и догађај с руком Претечином. Јеванђелист Лука хтео је да пренесе тело Јованово из Севастиије, где је великог пророка посекао цар Ирод. Успео је само да пренесе једну руку у Антиохију, своје родно место, где је и чувана до десетог века, а после пренета у Цариград, одакле је нестала у време Турака. ■

17. јануар 1938.

Југословенски премијер Милан Стојадиновић састао се у Берлину са вођом нацистичке Немачке Адолфом Хитлером. Хитлер је југословенском премијеру обећао интегритет државе, супротстављање аустријској рестаурацији, савез против болшевизма и мађарског реваншизма и да неће стварати савез с Италијом опасан за Југославију. Заузврат је тражио сарадњу Србије са Силама осовине.

20. јануар 1921.

У Београду умро војвода Живојин Мишић. Рођен је у Струганику код Ваљева 1855. године. Учествовао је у ратовима 1876–1878. и 1885. године. У генералштабну струку преведен је 1891, где је поред других дужности обављао и дужност помоћника начелника Главног генералштаба. Предавао је стратегију на Вишој школи Војне академије. Пензионисан је 1904. године. На захтев начелника Главног генералштаба Радомира Путника 1909. године је реактивиран и постављен за његовог помоћника.

За заслуге у Кумановској бици унапређен је у чин генерала. Поново је пензионисан септембра 1913. и опет реактивиран 1914. године и враћен на дужност помоћника начелника Врховне команде. За успешно командовање у Колубарској бици унапређен је у чин војводе. Септембра 1916. поново преузима команду над Првом армијом, а 1. јула 1918. примио је дужност начелника Врховне команде. Написао је и превео више дела, од којих се истиче „Стратегија“ из 1907. године.

20. јануар 1945.

У Београду умро војвода Петар Бојовић. Рођен је у Мишевићима код Нове Вароши 1858. године. Учествовао је у свим ратовима које је Србија водила од 1876. године. У балканским ратовима био је начелник Штаба Прве армије, а после успеха у Кумановској и Битољској бици унапређен је у чин генерала. Командовао је Првом армијом у биткама на Церу и Дрини. Био је рањен приликом ослобађања Шапца, 20–24. августа 1914, због чега је био ослобођен дужности команданта Прве армије.

За време повлачења преко Албаније на месту начелника Штаба Вр-

ховне команде заменио је оболелог војводу Радомира Путника. Због неслагања са савезничком командом смењен је 19. јуна 1918. и по молби

постављен за команданта Прве армије у солунској офанзиви, после које је, због успешног командовања, унапређен у чин војводе. Са Првом армијом ослободио је Београд 1. новембра 1918, а марта 1921. додељена му је дужност начелника Генералштаба. Уочи немачког напада априла 1941. симболично је именован за помоћника врховног команданта, али није имао никаквог утицаја на догађаје.

21. јануар 1953.

Државни секретар за иностране послове ФНРЈ Коча Поповић разговарао је са турским колегом Фуадом Кеprилијем о потписивању одбрамбеног споразума. Уз разумевање југословенских разлога за одбијање да уђе у НАТО, Кеprили је рекао да споразум између Југославије и Турске треба да представља једну етапу ка интеграцији Југославије у НАТО-у. Југословенски министар је на то одговорио да је сарадња могућа и без чланства и да је у том тренутку постојала развијена сарадња Југославије са земљама НАТО-а.

7. јануар 1989.

Умро јапански цар Хирохито. На престо је дошао 1926. године, а владину је обележио агресивном милитаристичком политиком. Ратовао је с Кином 1931. и 1937, склопио пакт са Хитлером 1940. и наредио напад на Перл Харбур 1941.

године. У августу 1945. објавио је безусловну капитулацију Јапана, а 1946. одрекао се „божанских атрибута“. Ослобођен је оптужби за ратне злочине на међународном суду правде 1948. године.

10. јануар 1878.

У српско-турском рату 1877–1878. године Шумадијски и Моравски корпус ослободили Ниш. Заплењено је око 270 различитог оруђа и 13.000 пушака. ■

Приредио мр Миљан МИЛКИЋ

Стајаћа војска гуши буну

После увођења ванредног стања у Алексиначком и Књажевачком округу и неколико срезова Крајинског округа, озбиљне ситуације у Моравском срезу, хапшења радикалских првака у Београду, формирања Преког суда у Зајечару и незауостављивог ширења побуне око Тимока, краљ Милан наредио је покрет јединица стајаће војске

Грубо игноришући резултате избора одржаних 7. септембра 1883. и победу радикала, краљ Милан Обреновић на чело Владе поставља старог бирократу Николу Христића, а све министре доводи из редова либерала. Влада је образована без икаквог обзира на састав Народне скупштине, која као да није ни постојала. За министра унутрашњих дела поставља такође Христића, а за министра војног Јована Петровића, генералштабног пуковника. Уз то, краљ распушта Скупштину, што, уз наредбу да се од народа „покупи оружје“, још више расламсава народни гнев и незадовољство.

У тешким и узаврелим политичким околностима, водећи радикалски посланици тајно су се састали у стану Косте Таушановића, где је Никола Пашић дуго говорио о насталој ситуацији и позицији краља Милана да „држи силу у својим рукама“, мислећи на избор „тактике“ како ићи даље. Пера

Тодоровић је тражио да се изабере нека врста „генералштаба“ Радикалне странке, који би спремио странку за одбрану. Одлучено је да се до краја октобра 1883. одрже зборови у целој земљи, који би окупили чланове странке и симпатизере. На састанку је решено да се буна диже чим краљ Милан покуша да укине Устав. Сматрало се да ће краљ најпре покушати да „разоружа народну војску“, па да на тај акт треба „одговорити народном буном“. Очигледно, вођство радикала није тако невино када је реч о Тимочкој буни, како то неки историчари, политичари и савременици желе да прикажу. Истина, оно није одмах одлучило да се диже буна, али је ту идеју прихватило као могућност.

Инциденти

Чим је Народна скупштина распуштена, војне власти отпочеле су да одузимају оружје од народа у Тимочкој крајини. До првог инцидента дошло је 24. септембра у селу Сесалцу, испод Ртња. Људи су предавали оружје с негодовањем, а два дана касније раздражени сељаци успели су да отму и поврате одузето. Чим се сазнало за догађаје у Сесалцу, радикалски месни одбори су, према одлуци са тајног састанка Главног одбора, „крнули напред“. Пошто су о буни били сагласни сви, остало је само да се изабере најсрећнији тренутак. Аца Станојевић сматрао је да је „Шумадија исцрпена династичким ратовима“, па је време да је „одмени источна Србија“. Тако је и било.

У Црноречком и Књажевачком округу локална радикалска руководства одлучила су да не предају оружје и да на силу одговоре силом, па је Влада у тако узаврелим околностима одлучила да најпре тамо, у „осињем гнезду“ радикала, покупи оружје од сељака.

У селу Лукову, Бољевачки срез, сељаци су 12. октобра пристали да Војној комисији предају старо оружје, али да у замену добију ново. Када им то није омогућено, дошло је до свађе и сукоба. За Луковом су пошла села Криви Вир, Валакоње, Јабланица и нека друга. Кривовирци, не само да нису дали старе пушке док не приме нове („само кад нам једном руком предате ново, ми ћемо вам предати у другу руку старо“), већ су упали у канцеларију комисије, покупили одузете пушке, уништили акта и разишли се. Влада је на то упутила ескадрон коњице из Зајечара, под командом потпуковника Михаила Срећковића. Наоружани сељаци из Кривога Вира и околине разоружали су „сејмене“, одузели им коње и протерали из села. Потпуковнику Срећковићу наредили су да са ескадроном одмах напусти Криви Вир, што је он и учинио. Побуњеници су истога дана за свог команданта изабрали попа Маринка Ивковића, који је формирао „летећу коњицу“ да радикалским вођама у Бољевцу, Соко Бањи, Књажевцу и Зајечару, пренесе вести о побуни. Након тога, побуњеници су кренули ка Честобродици, Стражи и Столицама.

Ванредно стање

Тачно месец дана од постављања Христићеве владе, 21. октобра 1883, појавио се ванредни број „Самоуправе“, којим је објављено да је Влада прогласила ванредно стање за Црноречки округ и формирала Преки суд у Зајечару. Тај глас је у Београду пукао као „гром из ведра неба“. Истога дана обја-

вљен је и краљев Указ којим је генерал Тихомиљ Николић постављен за команданта војске за „повраћај реда“ у Црноречком округу.

Већ током наредног дана, стављена је у ванредно стање војска одређена за успоставу реда у поменутом округу, уз наредбу за наступање кроз Честобродицу и Сокобањску клисуру, идући ка подножју Ртња и селима где се народ буде појављивао. Краљ је издао указ о исплати двоструке плате официрима, подофицирима и војницима покренутим за гушење буне и одредио да све трошкове сноси становништво села и општина које у буни учествују. Забранио је излажење „Самоуправе“ и опозиционих листова.

Пошто се у околини Ртња буна све више ширила, ванредно стање је 25. октобра проширено на Бањски срез Алексиначког округа, а два дана касније на Књажевачки округ и срезове Крајинског и Алексиначког округа. Убрзо, ванредним стањем захваћени су и варош Алексинац и Моравски срез. Ни Београд није мировао. У ноћи између 25/26. октобра полиција је ухапсила чланове Главног одбора Радикалне странке као „главне кривце“ за побуну. Никола Пашић, тада главни лиферант камена за железнички мост који се градио на Сави, пребегао је у Земун. Сутрадан, 27. октобра, у тешким оковима, ухапшени су пребачени преко Смедерева, Параћина и Бољевца у Зајечар, у Преки суд.

У међувремену, на истоку Србије буна се ширила, па се сем Бољевца, Лукова и Кривога Вира, проширила на села Јабланицу, Мирово, Ласово, Добрујевац, Бачевицу, Врбовац, Валакоње, Планиницу, Мали Извор и нека друга. Предводили су је поп Маринко Ивковић и Доброслав Петровић. Већ 25. октобра буна је избила у Бањском срезу, где је бунтовнике предводио трговац и посланик Љуба Дидић, а дан касније буна је планула и у Књажевачком округу предвођена Ацом Станојевићем, Гавром Аничићем и Љубом Божиновићем. Последњег дана октобра, неколико хиљада сељака из Моравичког среза упало је у Алексинац, позатварало државне чиновнике и поставило свој извршни одбор.

Побуна у Тимочкој крајини постала је општа. У њој су били ангажовани месни радикалски прваци – махом учитељи, свештеници, занатлије, средњи и ситни трговци, малобројна интелигенција, четовође и командири народне војске. Батаљони народне војске, с оружјем у рукама, бранили су улазе у долину Тимока. Побуњеници су у свим већим местима позатварали месне државне полицијске и судске власти. Три бунтовничка средишта, Бољевац, Соко Бања и Књажевац, били су у сталној вези. План је био да се буна даље шири, преко Алексинца „запали“ крај око Крушевца, а онда из источне пребаци у западну Србију.

Али, планови су били једно, а стварност сасвим друго. Истина, у Алексинцу је дошло до побуне, али када се појавила стајаћа војска, буна је окончана. Зајечар је, у међувремену, остао миран.

У изузетно критичној ситуацији, када је буна имала велики полет, Влада и краљ Милан упутили су на побуњенике стајаћу војску којом је командовао генерал Тихомиљ Николић, чији је распоред завршен 23. октобра на следећим позицијама: код Свете Петке налазили су се 10. и 11. батаљон, 4. батерија из шумадијског артиљеријског пука и 1. и 5. ескадрон; у Ћуприји – 13. и 15. батаљон са остатком шумадијског артиљеријског пука; у Параћину – 1. и 3. батаљон; у Јагодини

– Моравски артиљеријски пук; у Зајечару – Брдски артиљеријски пук са 80 чувара јавне безбедности (сејмена). Тог дана, око две до три хиљаде побуњеника налазило се на локацијама на Калафату, Стражи, Столицама и Честобродици.

Дејство стајаће војске

Правилно сагледавајући укупну ситуацију, генерал Николић закључио је да ће гушење буне ићи теже од очекиваног. Земљиште између редовне војске и побуњеника, становништва из тих крајева, веома је брдовито, испресецано јаругама, стрмо и покривено шумом, па је и у мирно време било тешко проходно. У настојању да буну угуши са што мање губитака, генерал Николић одлучио је да напад изврши преко Мозгова у правцу Калафата. Током ноћи 24/25. октобра војници су превезени до Ђуниса, одакле су преко Делиграда кренули према Мозгову. У

Бањском одреду који је формиран налазили су се 2, 3, 13. и 15. батаљон и 2. пољска батерија шумадијског пука са ескадроном сталног кадра. Одредом су командовали потпуковник Протић (2. и 3. батаљон) и мајор Гајиновић (13. и 15. батаљон). Честобродички одред, којим је командовао потпуковник Срећковић, чинили су 10. и 11. батаљон, са 4. батеријом шумадијског пука. Имао је задатак да заједно са Бањским одредом изврши напад на положаје побуњеника. Команданту Тимочке дивизије наређено је да са једном брдском батеријом дејствује у правцу Планинице. Свим командантима наређено је да при првом сусрету са побуњеницима „затраже предају оружја и вође буне“, а ако то одбију, да се „употребити оружје и сила“.

Командант Бањског одреда одлучио је да крене кроз Сокобањску клисуру на село Јошаницу. Када је остварио „додир“ са стражама побуњеника на висовима Џонцули и Бршком, командири чета позвали су побуњенике на предају оружја. Побуњеници су одговорили ватром па је дошло до погибије тројице и рањавања једног побуњеника, а затим и до њиховог повлачења, при чему су погинула још двојица. Тиме је клисура била заузета, а околни висови поседнути војницима стајаће војске.

Честобродички одред је у садејству са Бањским наступом кроз Честобродицу према Столицама, Стражи и Калафату. Под заштитом артиљеријске ватре, пешадија је потиснула побуњенике који су се у великом нeredу повлачили према Стражи, а онда је убрзо заузет и Калафат. На том простору било је, са оружјем или без њега, око 3.000 побуњеника. Би-

ли су то сељаци из Кривога Вира, Лукова, Јабланице, Изворчића, Валакоње, Илијна, Бачевца, Мирова, Сумраковца, Планинице, Врбовца, Бољевца и других места. Погинуло је осам побуњеника, којима је командовао четовођа Сава из Кривога Вира, а главни вођа био је поп Маринко.

И док су Бањски и Честобродички одред наступали према Калафату, побуњеници су напали Зајечар и позвали Зајечарце да им се придруже. Ипак, официрима је пошло за руком да их приморају да „положе оружје“. Многи су се сами предавали војним властима, а неки отишли својим кућама. Том приликом предало се 110 побуњеника, који су одмах били затворени.

После свега што се тада збивало, команданти поменутих одреда организовали су, према добијеним упутствима, хватање вођа побуњеника и одузимање оружја. Но, како су истог дана стигле вести да се побунио Књажевачки округ и да је око хиљаду побуњеника за-

посело положаје на Дервену, команданту Комбинованог одреда потпуковнику Драгољубу Марковићу наређено је да крене из Ниша (30. октобра) и преко Грамаде и Дервена наступа ка Књажевцу. Још док су трајали сукоби на Грамади, стигле су вести да су Књажевчани прешли Тимок код Грљана, заузели село и гроб на десној обали Лубничке реке. Без довољно војника да се одупру притиску Књажевчана, потпуковник Јурковић одлучио се на преговоре који нису дали повољне резултате. Потпуковнику Протићу наређено је да са два топа крене према Вратарници, тамо „растера побуњенике“ и продужи у Књажевац кога су побуњеници држали у својим рукама. Како је требало журити, Протић је хитно према Грљану упутио две чете из 3. батаљона, са задат-

ком да „заузму село и разоружају становнике“. После те успешно изведене акције, оружје је допремљено у Зајечар.

Истог дана када је војска ушла у Књажевац, начелник Алексиначког округа известио је генерала Николића о „озбиљном стању“ у Моравском срезу. Без оклевања, Николић је наредио команданту Моравске дивизије да из Ниша у Алексинац одмах упути две чете војника. Пошто су побуњеници већ били заузели Алексинац, потпуковник Срећковић је са својим одредом који се налазио на Честобродици кренуо према Алексинцу и уз помоћ ојачаног одреда мајора Атанацковића „примирио“ Алексинац 2. новембра. Напокон, тиме је завршен поход стајаће (регуларне) војске против побуњеника у Тимочној буни. ■

(Насћавак у следећем броју)

РЕЧ МЕДИЈА

О сукобу стајаће војске са побуњеницима и гушењу побуне, „Српске новине“ су у броју 238, од 2. новембра 1883, овако писале: „Заведен смутљивцима, скривеним под именом политичке партије, један део народа у Црноречком округу побуњен је претњом, застрашивањем, па и самим убијањем, па је отказао послушност земаљским властима, местимце оборио државну власт и преузео је себи... Влада Његовог Величанства Краља, предузела је дозвољене мере за повратак мира и васпостављања реда и законитости и послала тамо војску. Побуњеници, заведени од коловођа, посели су били путеве и кланце и спремили отпор војсци. Чим је војска Краљева почела наступати, коловође су одмах измакле, а побуњеници не могући се одупрети војсци, разбегавали су се и предавали. Тако је Краљева војска заузела Честобродицу, Калафат, Бољевац и Зајечар... У сударима на Бањи и Грамади, коловође су одмах измакли. На Вратарници, где се највише бунтовника стекло у нади да Зајечар заузму и опљачкају, било је отпора, но бунтовници су и ту били разбијени... Краљ је предузео брзе и сигурне мере да се овај неред брзо угуши, а злочинци похватају и казне“.

расписује

КОНКУРС

за попуну радних места у Војнообавештајној агенцији,
пријемом лица из грађанства у својству војних
службеника

у радни однос на неодређено време

- 1) један (1) референт, ВСС,
- 2) један (1) психолог, ВСС,
- 3) један (1) референт, ВСС,
- 4) један (1) референт, ВСС и
- 5) један (1) програмер, ССС.

у радни однос на одређено време до повратка одсутног лица

- 6) један (1) референт, ВСС (Београд).

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије;
- да имају одговарајућу стручну спрему за радно место за које конкуришу;
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;
- да су здравствено способни за дужности у Министарству одбране и Војсци Србије и
- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- За радно место под редним бројем 1:
- завршен Филолошки факултет – италијански језик (други језик енглески).
  - Предност ће имати кандидати са искуством у консекутивном превођењу (италијански).

За радно место под редним бројем 2:

- завршен Филозофски факултет – смер психологија.
- Познавање енглеског језика.
- Две године радног искуства у струци.

За радно место под редним бројем 3:

- завршен Економски факултет, смер међународна економија и спољна трговина.
- Познавање једног светског језика.
- Познавање рада на рачунару.

За радно место под редним бројем 4:

- завршен Факултет политичких наука или Факултет безбедности.
- Познавање енглеског језика.
- Познавање рада на рачунару.

За радно место под редним бројем 5:

- завршена средња школа информатичког смера.
- Познавање енглеског језика.
- Две године радног искуства у информатичкој струци.

За радно место под редним бројем 6:

- завршен Филолошки факултет – енглески језик (други језик француски или шпански).
- Предност ће имати кандидати са искуством у консекутивном превођењу (енглески) и знањем француског језика.

Пре пријема у радни однос на неодређено, односно одређено време, кандидати који испуњавају услове конкурса, биће позвани на писани тест знања из струке и са њима ће бити обављен усмени разговор. Кандидати који уђу у најужи избор биће упућени на психолошко тестирање и провјеру знања језика.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса достављају следеће документе:

- пријаву са биографијом или CV са наводима о досадашњем радном искуству,
- уверење о држављанству,
- извод из матичне књиге рођених,
- оверену фотокопију дипломе о завршеној школи,
- оверену фотокопију радне књижице,
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности,
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци.

Сви докази о испуњености услова за пријем достављају се као оригинали или оверене фотокопије.

Извод и уверења која се прилажу уз молбе не могу бити старији од 6 (шест) месеци.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос, доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

Пробни рад у трајању од 6 (шест) месеци обавезан за лица која први пут заснивају радни однос у државним органима. Уколико лица не задовоље на пробном раду престаће им радни однос без њихове сагласности.

Пре пријема у радни однос за кандидате који испуњавају услове конкурса и уђу у најужи избор, уз њихову писану сагласност, биће извршена безбедносна провера.

Молбу са траженим прилозима доставити на адресу:

Министарство одбране Републике Србије
Војнообавештајна агенција
Кнеза Милоша бр. 33
11000 Београд
са назнаком „за конкурс“.

Неблаговремене молбе неће бити разматране. О избору ће кандидати бити обавештени писаним путем у законском року.

Конкурс је отворен 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Контакт телефон: 011/3201-798 и 3201-292. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове

расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

за попуну радних места војних службеника и војних намештеника у Војнотехничком институту
Управе за одбрамбене технологије
Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране Републике Србије
пријемом лица из Министарства одбране и Војске Србије
у радни однос на неодређено време

1. један (1) референт (уједно наставник за енглески језик), ВСС,
2. један (1) возач – набављач, ВКВ,
3. један (1) електромеханичар за возила точкаше, ВКВ,
4. један (1) грађевински лимар, КВ,
5. један (1) грађевински бравар – заваривач, КВ,
6. четири (4) радника за спремање просторија, ПКВ,
7. један (1) вртлар, ССС,
8. један (1) деловођа (уједно возач), ССС.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат држављанин Републике Србије,
- да кандидату раније није пре-стајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа,
- да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да није осуђиван за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци,
- да је здравствено способан за дужности у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да се налази на служби у Министарству одбране или Војсци Србије и
- да нема негативних службених оцена.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- За радно место под редним бројем 1: завршен Филолошки факултет, звање дипломирани професор енглеског језика и књижевности или мастер професор енглеског језика и књижевности.
- За радно место под редним бројем 2: завршен 5. степен стручне спреме (ВКВ), најмање 3 године рад-

ног искуства, возачка дозвола Б и Ц категорије.

– За радно место под редним бројем 3: завршен 5. степен саобраћајно-техничке школе (ВКВ), смер аутоелектричар за возила точкаше, најмање 3 године радног искуства, возачка дозвола Б категорије.

– За радно место под редним бројем 4: завршен 3. степен стручне спреме (КВ), занимање лимар, најмање 2 године радног искуства.

– За радно место под редним бројем 5: завршен 3. степен стручне спреме (КВ), занимање бравар – заваривач, најмање 2 године радног искуства, уверење о оспособљености за заваривача.

– За радно место под редним бројем 6: завршена најмање основна школа.

– За радно место под редним бројем 7: завршена средња пољопривредна школа, возачка дозвола Б категорије.

– За радно место под редним бројем 8: завршена средња школа, возачка дозвола Б категорије.

На конкурс могу учествовати сви професионални припадници Војске Србије и државни службеници и намештеници запослени у Министарству одбране који имају одговарајућу школску спрему и потребно радно искуство.

Пре пријема у радни однос, за кандидате који мењају статус, а испуњавају услове конкурса и уђу у најужи избор, уз њихову сагласност, биће извршена безбедносна провера.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса достављају следеће документе:

- CV или кратку биографију,

– извод из матичне књиге рођених,
– уверење о држављанству,
– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању,
– фотокопију личне карте,
– уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци,

– уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности,

– потврду претпостављеног старешине да лице нема негативних службених оцена,

– доказ о претходном радном искуству (оверена фотокопија радне књижице или потврда установе – јединице о радном искуству наведеном у посебним условима конкурса),

– оверену фотокопију возачке дозволе (за лица која конкуришу за радна места под редним бројем 2, 3, 7. и 8),

уверење о стручној оспособљености (за лица која конкуришу за радно место под редним бројем 5).

Сви докази о испуњености услова за пријем достављају се као оригинали или оверене фотокопије.

Извод и уверења која се прилажу уз молбе не могу бити старији од 6 (шест) месеци.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о здравственој способности за рад.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК:

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место на које су конкурисали.

Са свим кандидатима, међу којима се спроводи изборни поступак, конкурсна комисија ће обавити разговор и извршиће њихово рангирање према одобреним критеријумима. Позив за разговор и остала преписка са кандидатима упућује се на адресу коју кандидат наведе у пријави за конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и са садржајем исте биће упознати сви кандидати који учествују у изборном поступку.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ НА КОНКУРС:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса подносе молбу са наведеном докумен-

тацијом по конкурс јединицама – установама у којима се налазе на служби, са назнаком за које радно место конкуришу.

Команде јединица – установа примљене молбе службеном поштом достављају на адресу:

**Војнотехнички институт,
Ратка Ресановића 1, 11030
Београд,
– са назнаком „За Интерни конкурс“**

У пријави за конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на коју се кандидату достављају обавештења, број телефона, радно место на које се кандидат пријављује, досадашње радно и стручно искуство кандида-

та, подаци о посебним знањима и вештинама.

Рок за подношење пријава за пријем на службу је 15 (петнаест) дана од дана објављивања.

Неблаговремене, недопуштене, некомплетне и непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин неће се узимати у разматрање и биће одбачене закључком против кога се може изјавити жалба, али она не задржава извршење закључка.

Информације о конкурс могу се добити позивом на телефоне 011/2051–317 и 011/2051–427.

Специјална бригада Војске Србије

расписује

К О Н К У Р С

за пријем кандидата на селективну обуку

За пријем кандидата на селективну обуку у Специјалну бригаду могу конкурисати **подофицири свих рогова** и служби из јединица Војске Србије који испуњавају следеће опште и посебне услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

- да испуњавају услове прописане одредбама члана 39. Закона о Војсци Србије;
- да су здравствено способни за војну службу без ограничења; да нису осуђивани;

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да нису старији од 28 година;
- да су он и чланови његове уже породице (брачни друг и деца) држављани Републике Србије;
- да имају радно искуство у Војсци од најмање две године;
- да немају негативних службених оцена и да су им последње две службене оцене најмање „врло добар“;

- да су психофизички здрави и способни за рад у јединицама Специјалне бригаде, што се утврђује на-лазом надлежне војнолекарске комисије, психолошким тестирањем за обављање падобранске службе, тестом опште културе и провером физичких способности;

- да су на редовној провери обичности испунили прописане норме;
- да су пливачи.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

- кандидати подносе молбе за пријем на селективну обуку у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево) преко својих матичних команди;
- уз молбу, кандидати обавезно прилажу: кратку биографију, извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству за њега и чланове уже породице, оверени образац КОЛП из програмског пакета КаИС, изјаву да желе да обављају падобранску службу, уверење о извршеној провери физичких способности са натуралним показатељима и мишље-

ње команданта ранга батаљона или вишег старешине;

- по пристизању молби и анализи-зе истих, кандидати који задовоље опште услове конкурса добиће позив преко претпостављене команде, са тачним датумом и временом, ради упућивања на лекарски преглед за па-добранца (преглед се реализује на ИВМ – ВМА Београд, а позив представља уједно и упутницу за преглед). Преглед траје 2 (два) дана;

- кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају све услове конкурса, долазе на селективну обуку (привремено рад) у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево).

Селективна обука планирана је у периоду од 26. марта до 22. јуна 2012. године.

Конкурс је отворен до 15. фебруара 2012. године. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
Управа за кадрове

расписује

КОНКУРС

за пријем лица из грађанства, у својству војних службеника у радни однос на одређено време у Сектор за материјалне ресурсе Министарства одбране Републике Србије

у **Управу за инфраструктуру**

Место рада Београд

1. један (1) референт за просторно и урбанистичко планирање, ВСС,
2. један (1) референт за спровођење и усаглашавање урбанистичких планова, ВСС,
3. један (1) референт за заштиту од пожара, безбедност и здравља на раду и ЗЖС, ВСС.

у **Војнограђевински центар „Београд“**

Место рада Београд

4. један (1) начелник, ВСС,
5. један (1) начелник, ВСС,
6. један (1) начелник, ВСС,
7. два (2) референта, ВСС,
8. један (1) референт, ВСС,
9. један (1) референт, ВСС,
10. један (1) референт, ВСС,
11. један (1) референт, ВСС,
12. један (1) референт, ВСС.

у **Одељење за припрему непокретности по Мастер плану**

Место рада Београд

13. један (1) референт за урбанизам, ВСС.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци;

- да им раније није престајао радни однос у државном органу због теже повреде дужности из радног односа;
- да су здравствено способни за дужности у Министарству одбране и Војсци Србије и
- да су кандидати (мушког пола) одслужили војни рок са оружјем.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

– За радно место под редним бројем 1. завршен одговарајући факултет – смер урбанизам, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, најмање 1 година радног искуства у областима просторног и урбанистичког планирања и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 2. завршен одговарајући факултет – смер урбанизам, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, најмање 1 година радног искуства у областима спровођења и усаглашавања урбанистичких планова и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 3. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер грађевинарства или мастер инжењер грађевинарства, положен стручни испит за обављање послова за безбедност и здравља на раду и положен стручни испит заштите од пожара, најмање 2 године радног искуства у областима заштите од пожара, безбедности и здравља на раду и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 4. завршен одговарајући факултет,

са звањем дипломирани инжењер грађевинарства или мастер инжењер грађевинарства, положен стручни испит у областима јавних набавки, најмање 3 године радног искуства у областима јавних набавки и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 5. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер електротехнике – смер јаке струје или мастер инжењер електротехнике, положен стручни испит, лиценца за одговорног пројектанта, извођача електро радова, најмање 3 године радног искуства у областима пројектовања електроенергетских инсталација и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 6. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, положен стручни испит, лиценца за пројектовање, надзор и израду урбанистичких планова, најмање 3 године радног искуства у областима просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације и грађења и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 7. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, положен стручни испит, лиценца за одговорног пројектанта, најмање 3 године радног искуства у областима просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације и грађења и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 8. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, положен стручни испит у областима просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације и грађења, најмање 3 године радног искуства у областима просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације и грађења и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 9. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер грађевинарства или мастер инжењер грађевинарства, положен стручни испит, лиценца за одговорног пројектанта,

извођача радова, најмање 3 године радног искуства у областима израде техничке документације или грађења и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 10. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер електротехнике – смер јаке струје или мастер инжењер електротехнике, положен стручни испит, лиценца за одговорног пројектанта, извођача електро радова, најмање 3 године радног искуства у областима пројектовања и извођења електро радова и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 11. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани економиста, најмање 3 године радног искуства у областима јавних набавки, положен стручни испит, сертификат о обављању послова јавних набавки издат од надлежног органа (издат у складу са Законом) и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 12. завршен одговарајући факултет, са звањем дипломирани инжењер машинства или мастер инжењер машинства, положен стручни испит, лиценца за извођење и пројектовање машинских инсталација, најмање 3 године радног искуства у струци и познавање рада на рачунару.

– За радно место под редним бројем 13. завршен одговарајући факултет – смер урбанизам, са звањем дипломирани инжењер архитектуре или мастер инжењер архитектуре, најмање 1 година радног искуства у областима урбанизма и познавање рада на рачунару.

Сагласно одредбама члана 125. Закона о Војсци Србије, између кандидата који испуњавају опште и посебне услове конкурса, првенство под једнаким условима има супружник, односно члан породице погинулог професионалног припадника Војске Србије, погинулог или умрлог од последица повреда задобијених у вршењу службе у Војсци Србије и супружник професионалног припадника Војске Србије премештеног из једног у друго место службовања.

Пре пријема у радни однос, за кандидате који испуњавају услове конкурса и уђу у најужи избор, уз њихову писану сагласност биће извршена безбедносна провера.

УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС КАНДИДАТИ ОБАВЕЗНО ПРИЛАЖУ:

– CV или кратку биографију;
– оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

– фотокопију радне књижице;
уверење о држављанству (не старије од шест месеци);

– извод из матичне књиге рођених (ако није нови образац, не старији од шест месеци);

– уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);

– уверење надлежног МУП-а да кандидат није осуђиван на казну затвора од најмање 6 (шест) месеци (не старије од шест месеци);

– уверење државног органа у којем је кандидат био у служби да му радни однос у државном органу није пре стајао због теже повреде дужности из радног односа.

– потврду о регулисаној војној обавези са оружјем (за кандидате мушког пола) или оверену фотокопију војне књижице;

– докази о положеним стручним испитима (за радна места под редним бројевима 2. и од 4-12.);

– оверену фотокопију сертификата (за радно место под редним бројем 11.);

– оверену фотокопију лиценце (за радна места 5, 6, 7, 9, 10. и 12.)

– оверену фотокопију сертификата или другог доказа (потврда од факултета или од лиценцираних установа за издавање одговарајућих уверења по ECDL стандарду) о познавању рада на рачунару који обухвата ниво знања од 4 (четири) модула и то: модул MS Word, модул MS Excel, модул MS Powerpoint и модул интернет и комуникације;

– доказ у смислу члана 125. Закона о Војсци Србије.

За кандидате који испуњавају опште и посебне услове конкурса биће организовано психолошко тестирање.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

ИЗБОРНИ ПОСТУПАК:

Изборни поступак ће се спровести само међу кандидатима који испуњавају све услове конкурса за пријем на радно место на које су конкурисали.

Са свим кандидатима, међу којима се спроводи изборни поступак, конкурсна комисија ће обавити разговор и извршиће њихово рангирање према одобреним критеријумима. Позив за разговор и остала обавештења упућују се кандидату на адресу коју наведе у пријави за јавни конкурс.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина и са садржајем исте биће упознати сви кандидати који учествују у изборном поступку.

НАЧИН ПОДНОШЕЊА ПРИЈАВЕ НА КОНКУРС:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса подносе молбу са наведеном документацијом по конкурс, достављањем поштом препоручено на адресу:

Министарство одбране Републике Србије
Сектор за материјалне ресурсе
Управа за инфраструктуру
Немањина 15, Београд,
са знаком „За конкурс за пријем у службу“

или лично деловодству Управе, на горе наведеној адреси.

У пријави за конкурс обавезно се наводи име и презиме кандидата, име једног родитеља, ЈМБГ, адреса пребивалишта, адреса на коју се кандидат достављају обавештења, број телефона, радно место на које се кандидат пријављује, досадашње радно и стручно искуство кандидата.

Рок за подношење пријава за пријем на службу је 30 (тридесет) дана од дана објављивања конкурса.

Неблаговремене, недопуштене, некомплетне и непотпуне пријаве и пријаве уз које нису приложени сви потребни докази на тражени начин неће се узимати у разматрање и биће одбачене закључком против кога се може изјавити жалба.

Додатне информације могу се добити на следећи број телефона: 011/2059-014 и 011/3203-301. ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА БЕСКОМПРОМИСАН БОРАЦ

А. Ковалев – Илинчић
Београд, 1998.

1. е4 ц5 2. Сф3 д6 3. Лц4 е6

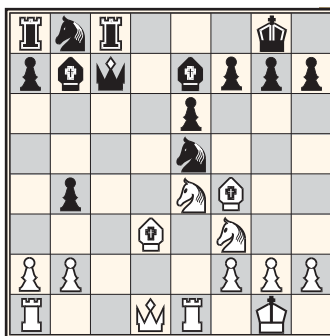
Првак Југославије 1998. године Златко Илинчић (не треба ни наглашавати да је реч о велемајстору) бескомпромисан је борац, који увек игра на победу. Иако школован играч, не држи много до ситних слабости у својој позицији, као што су усамљени, удвојени или viseћи пешаци. Он игра на напад, на комбинацију. Његов противник није реномиран и игра трећи потез који то и потврђује. Тај ловац је прерано кренуо у акцију и дошао на положај са којег лако може бити отеран. Црни би имао једнаку игру и после 3...Сф6 4. Де2 Сц6 5. ц3 Лг4.

4. 0-0 Сф6 5. Те1 Ле7 6. ц3 0-0 7. Лб3 б5

Овде се играло 7...б6, па ово представља новост.

8. д4 цд4 9. цд4 Лб7 10. Лц2 б4! 11. Сбд2 Дц7 12. е5 де5 13. де5 Сфд7! 14. Се4 Тц8 15. Лд3 Се5 16. Лф4

Илинчић није коментаришао противникову жртву пешака, што је мало чудно, јер је то један од оних преломних тренутака у партији.

Бели: Кг1, Дд1, Та1, Те1, Лд3, Лф4, Се4, Сф3, а2, б2, ф2, г2, х2

Црни: Кг8, Дц7, Та8, Тц8, Лб7, Ле7, Сб8, Се5, а7, б4, е6, ф7, г7, х7

16...Сф3

Наметало се 16... Сбд7, за који је Илинчић навео опширан коментар, чији је зајучак да би црни једва имао једнаку игру.

17. Дф3 Дд7 18. Тад1 Лд5 19. Дх5 г6 20. Дх6 Сц6 21. Лб5 ф6 22. Те3 Тф8 23. Лц6

Ово је грешка после које партија неће дуго трајати. Требало је 23. Лц4 Тад8 24. Тх3 Тф7 25. Тхд3 Лф8, али би црни и ту био за нијансу бољи.

23...Дц6 24. Сг5 фг5 25. Тх3 Тф7 26. Ле5 Ле4 27. ф3 Дц2 0:1

СУДОКУ

8	3	9		5		1		
5	6	7	1	8	2	4		
1	4	2			7	8	5	
	9					7		
6								1
		1					6	
	1	5	8					
		4	7	6	3		1	5
		6		9				4

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3. Као помоћ, уписао смо бројеве за први квадрат, а остало решите сами.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17							18							19	
20								21							22
23			24							25					
26					27						28				
29						30							31		
32							33							34	
35		36							37						
38				39					40						
41					42						43				
44							45						46		
47								48							
49			50						51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: АМС, у, Кладивар, лерзоит, т, стр, генерали, агресија, Арапо, Атапаски, маклен, маневар, дистанца, оаза, синоними, канцелар, др, СК, Трчанка, диванити, Рама, пискавци, анатема, плакат, калцедон, лирик, Саратога, кирасири, ара, к, фризерка, атицизам, т, ићи, намерник, матадори.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

17. Разносач узнемирујућих вести, 18. Чувени стадион у Бразилу, 19. Киловохтапер (скр.), 20. Пластични материјал, 21. Становница Атине, 23. Град и лука у Израелу, 24. Непокретан, у стању мировања (грч.), 25. Грчки историчар, Михаил, 26. Лоша особина, мана, 27. Динамика покрета (физ.), 28. Ремонтовање, оправка машина, 29. Фабрике слада, 30. Трајана одмила, 31. Траг дивљачи (стр.), 32. Становнице Котора, 33. Антички философ, Хелиодорус („Коментари“), 34. Символ калцијума, 35. Лична заменица, 36. Халуциногено средство, 37. Лек против несвестице (мед.), 38. Врста сланих или слатких колача (мн.), 39. Оштар спор, препирка, 40. Америчка филмска глумица, 41. Лекар (грч.), 42. Заједљивац, критикант, 43. Равна површина, 44. Посуда за салату, 45. Роман Патрика Бесона, 46. Врста земље, иловача, 47. Прелепа покрајина на југу Француске, 48. Присталица аријанизма, 49. Лична заменица, 50. Област у Ирану, 51. Особа која је сувише опширна у излагању.

УСПРАВНО:

1. Врста писма, арабица, 2. Справа, уређај, 3. Ауто-ознака Либама, 4. Шминке за трепавице, 5. Острво у Јадранском мору, 6. Мушко име, Стамен, 7. Надимак Јосипа Броза, 8. Мужјак мачке, 9. У прошло време, пре, 10. Коњ (песн.), 11. Бивши спортски функционер, лорд Мајкл, 12. Име одбојкашице Спасојевић, 13. Хоџа из шаљивих прича, 14. Име немачке тенисерке Хубер, 15. Име глумица Ломбард и Бејкер, 16. Особина апстрактног, 18. Лик из стрипа, 19. Дворска клика, 20. Насеобина, насеље, 21. Камење са отисцима морских звезда, 22. Почетно слово имена или презимена, 24. Мерач пређеног пута, 25. Црна грозница (мед.), 27. Судски претрес, 28. Сплеткашко друштво, клика (мн.), 30. Старинске женске капе, 31. Назив нашег магазина, 33. Производ имитације, 34. Пређа навијена на вратило (мн.), 36. Брвно, греда (турц.), 37. Врста инсекта тврдокрилац, 39. Корално острво, 40. Име књижевнице Блајтон („Пет пријатеља“), 42. Фајл формат за компресију и архивирање података, 43. Категорија (скр.), 45. Иницијали књижевника Сремца, 46. Иницијали фудбалера Ђајића.

НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

ПОРТРЕТ

ТРАЈНА ИНСПИРАЦИЈА
УМЕТНИКА

Велика галерија Дома Војске Србије

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

Изложба је отворена до
28. ЈАНУАРА 2012.

МАРКА ЈЕ СТАТУС СТИЛ

E-mail: office@statom

060/ 6768801

011/ 3162488

011/ 3771522

Web: www.statusstil.com

Status
Stil

СТАТУС СТИЛ Програм

- Осмишљен и реализован тридесетогодишњим искуством аутора Програма.
- Са стилем из бојашто историјског наслеђа, Програм као свевишњик да се не заљубимо и да не заборавимо.
- Спашусни симбол професије, признање истакнућим појединцима, Програм којим се даривају и награђују заслужни.
- СТАТУС СТИЛ Програм је емотивна ризница: даривање и примање признања праше јака осећања поноса, чашти и достојанства.
- Поучан је: подсећа нас где је историјско место предака и нас самих, а примером поштомцима показујемо да је узвишено одаћи признање најбољима и најзаслужнијима у породици, инстићуцији или држави.
- СТАТУС СТИЛ Програм афирмише најбоље, афирмише професију и резултате професије и темељи нову историју у континуићешу...

СРПСКА ДРАГУЉ САБЉА
позлата, драго камење

СРПСКА ОФИЦИРСКА САБЉА М. 1895/1995
позлата, посребрење

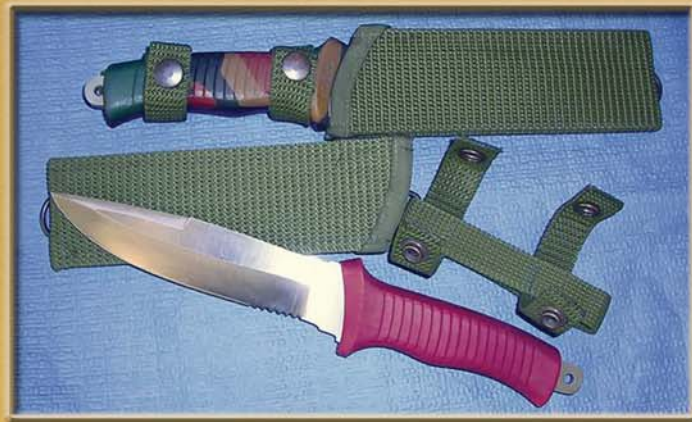
ЗАХ-ова САБЉА – оснивача ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ
позлата, посребрење, рићља кожа, змијска кожа

СРПСКА КАДЕТСКА ШПАДА
позлата, драго камење

ПАРАДНИ БОДЕЖИ
ваздухопловни, морнарички, копнени

УНИВЕРЗАЛНИ НОЖ
црна или маскирна дршка

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

61

Пиштољи
фамилије глок

СКОРО ПА ИГРАЧКА

Америчко самоходно оруђе
Mandus Hawkeye 105 mm

НОВА ДИМЕНЗИЈА ХАУБИЦЕ

Наменске платформе

МОРНАРИЧКИ ИЗВИЂАЧИ

Пиштољи фамилије глок

САДРЖАЈ

Пиштољи фамилије глок	
СКОРО ПА ИГРАЧКА	2
Америчко самоходно оруђе Mandus Hawkeye 105 mm	
НОВА ДИМЕНЗИЈА ХАУБИЦЕ	7
Нова руска војна возила	
ВОЛК – ИЗНУЂЕНО РЕШЕЊЕ	10
Индијска ручна бомба „шивалик“	
ТРИ У ЈЕДНОМ	16
Нови војни извиђач – ARHLAC	
ПРВИ СВЕАФРИЧКИ АВИОН	18
Глобална мрежа система за експериментисање јоносфером	
ГИГАНТСКИ ГРЕЈАЧИ	22
Наменске платформе	
МОРНАРИЧКИ ИЗВИЂАЧИ	28

Уредник прилога
Мира Шведић

СКОРО ПА ИГРАЧКА

„Глок“ је пиштољ који одликује велика прецизност, поузданост у раду, дуготрајност. Применом полимера у изради његови делови постали су лакши, отпорни на корозију, климатске услове и механичка оштећења, а пиштољ једноставнији за одржавање. Сви модели тих пиштоља имају и мали број саставних делова – од 33 до 34. Те особине омогућиле су му да, убрзо након појављивања првих модела, постане један од најтраженијих производа аустријске индустрије.

Крајем седамдесетих и почетком осамдесетих аустријска војска расписала је јавни конкурс за избор новог пиштоља којим је планирано пренаоружавање, односно замена старог и провереног Walter P-38. Тај пиштољ, који је остао у војсци још од завршетка Другог светског рата веома се успешно, по лиценци, производио у аустријским фабрикама и био је основно лично наоружање војске и полиције.

Конструкције новог пиштоља прихватио се и анонимни конструктор, али до тада веома успешан инжењер из области ауто-индустрије. Реч је Гастону Глоку, рођеном 1929, који је у једној фабрици у Аустрији радио као главни инжењер и конструктор за аутомобилске хладњаке. Без икаквих претходних искустава око конструкције и производње пиштоља, он је решио да направи оружје које ће освојити прво аустријско, а затим и светско тржиште.

Аматер у свету оружја

Како није имао никаквих искустава око конструисања пиштоља, око себе је окупио тим стручњака из различитих професија који су имали додирних тачака са тим ватреним оружјем. То су били еминентни Аустријанци из полиције, инструктори гађања, војске, све до ратних ветерана. На почетку рада од својих стручњака тражио је да му наведу најважније карактеристике које очекују од једног савременог и модерног војничког пиштоља.

Неоптерећен обичним конструкцијским законитостима, будући да се раније није бавио тиме, али размотривши одлике тада тренутно најбољих светских произвођача, направио је пиштољ и назвао га је „Glock“ и не слутећи какву ће револуцију изазвати с тим моделом на светском тржишту пиштоља. Иако је пиштољ многима личио на пластичну играчку, а не на ручно ватрено оружје, у следећих двадесетак и неколико година произведен је у близу три милиона примерака и коришћен на свим континентима земаљске кугле.

Глоков сан се остварио. Након конструкције пиштоља постао је високо цењени конструктор ручног ватреног

оружја. Сврстава се међу легенде у тој области, попут Браунинга, Калашњикова или Стонера. Његов модел пиштоља изазвао је нову светску револуцију у производњи те врсте оружја.

Најтраженији аустријски производ

Када се у кругу познаваоца, али и симпатизера спомене „глок“, скоро сви ће знати да је реч о пиштољима које одликује велика прецизност, поузданост у раду, дуготрајност, оквир великог капацитета у односу на калибар пиштоља. У

Популарност

Многе земље увеле су „глок“ као основно наоружање војске и полиције. Велико интересовање на слободном тржишту наоружања стекли су ти пиштољи захваљујући сигурном и поузданом систему окидања и сигурносном систему за случајна окидања. Због карактеристике да је скоро немогуће открити га помоћу рендгенских зрака, постао је веома популаран и у рукама криминалаца, али и терориста.

изради делова за тај пиштољ примењени су нови материјали (полимери), па су они постали отпорни на корозију, климатске услове и механичка оштећења. Уједно, то је учинило пиштољ лакшим и једноставнијим за одржавање. Сви модели тих пиштоља имају мали број саставних делова – од 33 до 34.

Све те карактеристике, које су откривене убрзо након појављивања првих модела, омогућили су пиштољу да постане један од најтраженијих производа аустријске индустрије. Многе земље широм света откупиле су лиценце, па их саме производе. Данас се рачуна да отприлике око 100 земаља самостално производи пиштоље за своје потребе, док се у шездесетак користи као службено војно и полицијско оружје.

Наравно, поред земље (Аустрије) одакле потиче, најзаступљенији је у Америци где их користи 65 одсто полицијских агенција, али и остале државне институције попут FBI (Federal Bureau of In-

vestigation), DEA (Drug Enforcement Administration), NYPD (New York Police Department) и друге државне полицијске управе широм Америке. У Европи, наравно, први су га у службену употребу увели Аустријанци, и то модел 17. Тај модел уведен је у наоружање Шведске, Норвешке и Холандије.

У нашем окружењу Хрватска је међу првима увела у службено наоружање полиције „глоков“ модел 19 као службено оружје. И поред тога што су нови модели тога пиштоља наставили да излазе из фабрике, далеких 1984. и 1985, „глок 17“ прошао је до тада најригорозније тестове НАТО-а и успео да први пут надмаши стандарде НАТО-а у трајности и отпорности. То је постигао захваљујући примени полимера у изради делова, а нови материјал данас је у великој мери заступљен у производњи кратких и дугих цеви. Поред тога, заштиту пружа и нова смеша којом се сваки примерак пиштоља прецизно превлачи – тенифер. Технологија те заштитне масе позната је само људима из фабрике.

Новина – сигурносни систем

Глокови пиштољи јесу, као и сви остали, намењени за блиску самоодбрану и конструисани су да не закажу у одређеним моментима. Ипак, први модел пиштоља увео је велике новине код те врсте ватреног оружја.

Поред идеја, које су главном конструктору давали ветерани из својих професија, његов главни циљ био је да направи пиштољ једноставан за руковање (нешто налик на револвер), који ће располагати оквиром великог капацитета, са брзом изменом оквира. Та замишљена покренула је бујицу идеја у самој конструкцији. Најважнија је, ипак, била сигурност таквог оружја. Тако је рођена тростепенска сигурност тога пиштоља, која је названа safe action system. Повлачећи обарачу, активира се систем који одрађује сваки степен за себе аутоматски и то редоследом – прво сигурност саме обараче, следеће је сигурност ударне игле и на крају такозвана падајућа кочница која обезбеђује да оружје не окине када падне на земљу. Отпуштајући саму обарачу процес се прекида.

На прототипу, којег су предложили на тендеру за аустријско службено оружје војске и полиције, тај систем функционисао је беспрекорно и одушевио је све који су били ангажовани у испитивању пријављених примерака оружја.

Услови тендера

Да је реч о веома озбиљном тендеру доказују и услови које су Аустријанци поставили. Било их је укупно 17. Пиштољ је морао бити полуаутоматски, да користи стандардну НАТО муницију калибра 9x19 mm PARA („дуга деветка“) и да капацитет оквира буде минимум осам метака. Тражено је да није потребна никаква помоћ стрелца за увођење метка у цев и да се све активности припреме за гађање и после гађања могу обавити једном руком – било левом или десном. Пиштољ мора бити у потпуности сигуран од изненадних удараца и падова са висине од два метра (да не дође до нежељеног опаљења). Услов је био да се расклапање основних делова може обавити без употребе алата, а редовно чишћење и расклапање без употребе специјалних алата. Пиштољ не сме да има више од 58 делова и да сви делови морају бити апсолутно размењиви између пиштоља (модуларност). Инструменти за мерење и прецизно тестирање не смеју бити потребни за дугорочно одржавање.

Произвођач је дужан да Министарству одбране испоручи комплетне цртеже пиштоља и фотографије са балистичких тестирања. Тражено је током тестирања да пиштољ има мање од 20 заглављивања на испалених 10.000 метака, а да се након 15.000 испалених метака пиштољ прегледа и утврди степен хабања. Након тога, испаливаће се метак који развија притисак од 5.000 бара (стандардни притисак код муниције 9 mm PARA је 2.520 бара), а уколико и после тога сви делови не буду функционисали савршено, пиштољ ће бити дисквалификован. Уколико се оружјем правилно рукује, стрелац ни под којим условима не сме да буде угрожен у ситуацији случајног опаљења.

Енергија на устима цеви мора бити најмање 441,5 јула када се користи муниција 9 mm S-round/P-08 Hirtenberg

Америчка копија – Sigma

Многи стручњаци и познаваоци оружја тврде да је „глок“ најбољи икада дизајниран пиштољ до данашњег дана. То доказује и чињеница да су га много пута копирале иностране фирме. Када то уради реномиран произвођач која има дугу и успешну традицију, а зове се „Smith&Wesson“, то онда нешто значи. Они су на тржиште избацили пиштољ који много подсећа на аустријски модел, а носи ознаку SW9VE (Sigma).

Када је Гастон Глок видео тај модел пиштоља и кад су га новинари упитали за његово мишљење он је кроз шалу прокоментарисао:

– Када би се разменили неки унутрашњи делови у оба модела, они би наставили даље да успешно и безбедно функционишу. То је било на самом почетку појаве „сигме“. Међутим, нижа цена тог модела оружја и чињеница да је то домаће (америчко) оружје нагло је оборила промет „глока“ на америчком тржишту, што је изазвало реакције фирме „Глок“ и они су 1994. тужили „Smith&Wesson“. На крају је постигнут компромис између две фирме, али је аустријска упозорила своје дистрибутере да се одлуче који ће моделе оружја даље продавати – „глок“ или „сигма“.

AG. Последњи услов био је да се не разматрају за службenu употребу пиштољи који не испуњавају мање од 70 одсто поменутих услова.

Ове и остале услове „глок“ је у потпуности испунио, чак је превазишао постављене стандард и поставио нове. Тај модел пиштоља одмах је добио и свој нормирани број – 1005/25/133/6775. На основу тих нових норми данас у НАТО-у испитују нове моделе пиштоља. Наравно, са таквим квалитетом и са осталим новинама домаћи пиштољ „глок“ победио је на тендеру. Одмах након победе, нови модел под називом „glock 17“ уводи се као службено оружје војске и полиције. Они су одмах наручили 25.000 комада тих пиштоља. У почетку је тај модел био познат под ознаком P80 (Pistole 80), а „glock 17“ је ознака патента фирме.

Интересовање у свету

Интересовање за новим аустријским службеним оружјем порасло је широм света. Прва земља и то чланица НАТО-а, Норвешка уводи 1985. „glock 17“

као службено оружје припадника војске. На америчком тржиште доспева захваљујући томе што се у граду Sigma, држава Џорџија, отвара прво представништво. У многим државама Америке постаје службено оружје полиције, а St. Paul Minnesota Police Department прва је полицијска управа која је 1987. увела овај пиштољ у службено наоружање.

Широм света почињу да га признају на цивилном (полицијском) и војном тржишту. Чак су и неутралне земље попут Шведске увеле тај пиштољ у службenu употребу. Занимљиво је да су и Руси после распада Совјетског Савеза, који су до тада искључиво користили познати руски „макаров“, прешли на тај пиштољ. Међу првима су то урадили Летонија и Литванија. Многе специјалне јединице прелазе на коришћење овог пиштоља. Међу првима била је и позната енглеска специјална јединица SAS, а њихов пример следе Грчка, Белгија, Исланд, Финска, чак и Италија.

Од новонасталих држава на Балкану међу првима су у службenu употребу у војске и полиције увеле овај модел пи-

штоља Словенија, а потом и Хрватска. У Србији тај пиштољ користе специјалне јединице полиције. Међу последњима на овом простору које су увеле „глок“, као пиштољ којим су наоружање полицијске специјалне јединице, јесу Црногорци.

До 1992. у 45 земаља света продато је 350.000 комада пиштоља, од чега само 250.000 у Америци. Поред службене употребе, веома је популаран и на цивилном тржишту. Многи га набављају ради личне сигурности, али данас и због практичног пуцања IPSC (International Practical Shooting Confederation), који је у великом успону широм света.

Почетни модели

Услед велике потражње, почиње усавршавање постојећег и развој нових модела. Тако настаје „glock 18“, који има регулатор паљбе, што му омогућава јединачну и рафалну паљбу. Нови модел располаже брзином гађања од 1.200 метака у минути. Био је предвиђен за припаднике специјалних јединица.

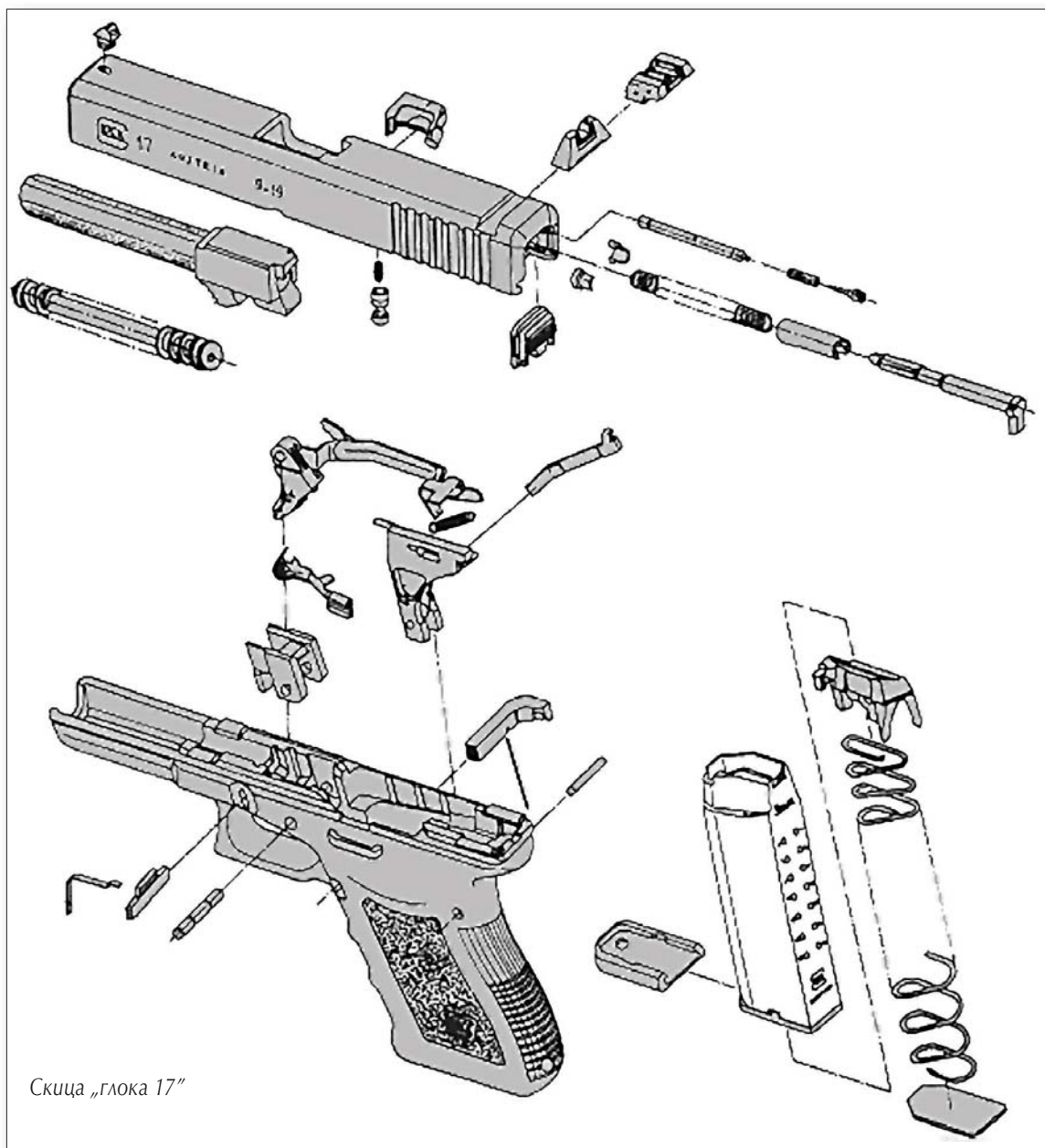
Следећи модел „glock 19“ појавио се 1988. године и са капацитетом оквира од 15 метака тада је на светском тржишту ручног ватреног оружја изазвао велико интересовање.

Поред војске и полиције, за Глокове моделе пиштоља занимају се и цивилне структуре – појединци и разне организације и удружења. Међу њима најгласнији су били такмичари у брзом и прецизном пуцању (дисциплина која убрзо затим постаје светска чувена ISPC дисциплина). Међутим, за такво пуцање, морају да буду мало другачије карактеристике пиштоља, па је из старог провереног модела, настао мало савременији, унапређени „glock 17 L“. Главне разлике јесу у дужини цеви, већој прецизности (савременији нишани) и у мањој сили окидања.

Апетит за тим моделима пиштоља растао је широм света, ра је 1988. у Хонг Конгу, за потребе азијског тржишта, отворен производни погон.

Следећи модели који су се појавили осванули су у новим калибрима – „glock 20“ је у калибру 10 mm Auto, док је „glock 21“ у чувеном .45 Auto. На цивилном тржишту, нарочито америчком, ти модели доживели су славу због изузетно популарног калибра .45 Auto, који има веома велики проценат тренутне зауставне моћи, али и калибар 10 mm Auto, чији метак располаже веома великом енергијом и почетном брзином. Та два модела наставила су већ тада висок степен квалитета „глокових“ пиштоља.

Када је метак калибра .40 успешно прошао на балистичким проверама, и почео да расте његов рејтинг ни мање ни више него на тржишту Америке, фирма „Глок“ одлу-

Скица „глока 17“

чује се на веома храбар корак и 1990. на тржиште излазе модели „glock 22” и „glock 23” – оба у калибру .40. Сви ти модели одмах су нашли заинтересоване клијенте у Америци. Популарност Глокових пиштоља расла је веома брзо и фирма се одлучује да и у Америци оснује фабрику која производи, склапа и снабдева целу северну Америку тим моделима пиштоља.

оружја малих димензија и масе, моћних калибара и веома великог капацитета оквира, а што је најважније, одликује их веома велика прецизност. Интересовање за тим пиштољима било је толико велико да се фирма наредне године одлучује да избаци нови „Subcompact glock 28” у калибру .380 Auto.

Да су у „Глоку” пратили дешавања у полицији и војсци, доказ је и модел

су били истих димензија као модел 26. Порастом популарности калибра .357, фирма на тржиште избацује читаву фамилију модела у том калибру – „glock 31”, који је стандард, затим „glock 32”, који је Compact и на крају „glock 33” Subcompact.

Исте године развијају се и модели пиштоља који су искључено планирани за такмичарске дисциплине – „glock 34” у класичном калибру 9x19 mm и „glock 35” у калибру .40. На овим новим моделима урађене су иновације које су се односиле највише на подешавајуће нишане – предњи и задњи, затим на делимично већи рукохват и силу окидања која је смањена на два килограма. Међутим, ти модели постали су занимљиви и за војно-полицијске јединице, нарочито оне код којих прецизан хитац игра важну улогу.

Године 1999. фирма избацује, као одговор свим љубитељима пиштоља који оружје носе прикривено, модел „glock 36”, али у калибру .45. Он је за веома кратко време заузео прво место у конкуренцији популарног ручног ватреног оружја на светском тржишту оружја.

Да је реч о веома поузданим и према карактеристикама одличним пиштољима доказује и податак да је 1999. на Shot Show-у представљен двомилionити произведени примерак, који је за ту прилику посебно изгравирани, чак и са потписом конструктора Гастона Глока.

Данас компанија успешна ради на неколико континената и у производном процесу налази се 40 модела пиштоља. ■

(Насићавак у идућем броју)

Иштван ПОЉАНАЦ

Модел „глок 17”

Слободна продаја пиштоља у војничком калибру није ни тада, а ни данас била дозвољена у неким земљама света, па се у „Глоку” одлучују 1995. да на тржиште избацује модел „glock 25” и то у калибру .380 Auto, који има идентичне габаритне карактеристике као и ранији „glock 19”.

У то време расте и занимање многих агенција и државних организација за допунским оружјем – пиштољем којег ће носити прикривено на разним задацима. „Глок” ступа на сцену и избацује малогабаритне, али пиштоље у моћним калибрима – „glock 26” у калибру 9 x 19 mm и „glock 27” у калибру .40. То су

„glock 17T”, који има идентичне основно тактичко-техничке карактеристике као и „glock 17”, али уместо бојеве муниције испалује маркере са бојом или гумене метке. То је пиштољ намењен искључиво за обуку јединица полиције и војске.

Слава која не тамни

Како је први Subcompact доживео велику славу, фирма се одлучује да у истим габаритима избаци још два модела пиштоља са различитим калибрима. То су „glock 29” у калибру 10 mm и „glock 30” у чувеном .45 Auto. Пиштољи

НОВА ДИМЕНЗИЈА ХАУБИЦЕ

Потрага за што лаканијим и ефикаснијим артиљеријским оруђима, актуелнија је него икада. Наменска индустрија достигла је критични ниво усавршености одређених средстава, тако да се последњих година појављују потпуно нове, радикалне концепције оруђа, са знатно побољшаним карактеристикама – типичан пример је Mandus Hawkeye од 105 mm, на шасији лаког теренског возила! До недавно, лака теренска возила сматрана су погодним за транспорт, односно вучу бестрзајних топова или минобацача, али је ова америчка креација отишла корак даље – на шасији преноси ни мање ни више него хаубицу 105 милиметара.

Опседнутост лаким средствима која се могу преносити ваздушним путем, резултирала је бројним занимљивим средствима. Један од лидера на овом пољу јесу Американци, пословично традиционални на многим пољима наоружања и војне технике. Примера ради, самоходна топ-хаубица NLOS-C (Non-Line of Sight – Cannon) користи технологију са отказаног возила Crusader, али има троструко мању масу. Још драстичнији је пример ракетног еквивалента NLOS-LS (Non-Line of Sight – Launch System) чији кутијаст лансер са 15 ракета може да се монтира и на најлаганија теренска возила, али и да се једноставно постави на земљу или на брод, а да има максимални домет од 40 до 72 km, зависно од врсте ракете. Оно што „фали“ наведеним средствима, јесте доступност у погледу цене, а решење је већ понуђено у виду самоходне

хаубице Hawkeye калибра 105 mm, америчке компаније „Mandus“, потпуно непознате у сфери производње комплетних артиљеријских средстава високих перформанси.

„Mandus Group Ltd.“ је америчка компанија која се бави инвентивним развојем средстава намењених за поједностављење одржавања и логистике везане за артиљеријска оруђа. Та тенденција опште је позната у свету стрељачког наоружања, где тзв. компоненташи полако али сигурно улазе на тржиште стрељачког наоружања са врло атрактивним и квалитетним пиштољима и полаутоматским/јуришним пушкама.

На лакој шасији

Hawkeye представља комбинацију знатно унапређене хаубице која вуче корене од чувених америчких хаубица 105 mm из Другог светског рата – M101, и оклопеног теренског аутомобила Renault/Mack Sherpa, мада је хаубички склоп модуларан и може се монтирати и на друга релативно лагана возила. Укупна маса потпуно опремљеног возила, без оклопа, износи до око девет тона, што је практично у класи са некима од најлаганијих класичних вучних хаубица из доба хладног рата, попут америчке M198.

Ова основна концепција није у потпуности нова – комбиновање хаубице и камионске шасије одавно је актуелна тенденција развоја самоходних артиљеријских средстава. Сетимо се само возила попут француског Caesar-а, шведског Archer-а, па и домаће „норвешке“ B52, где је очигледна жеља конструктора да се тржишту понуди алтернатива гусеничним возилима. Споменуте самоходне хаубице имају мању масу и цену од њихових гусеничних еквивалената, али уз задржану ватрену моћ. Оно што их све карактерише јесте калибар 155, односно 152 mm, што ни код најекстремнијих примера попут Caesar-а не резултује масом која је мања од 18 тона, тако да се може транспортовати авионима попут Hercules-а C-130. Даље смањење масе, бар за сада, није постигнуто, осим у случају употребе слабијег калибра 105 милиметара. Управо ту „ускаче“ Hawkeye.

Иако се одавно предвиђа „изумирање“ овог, дуго присутног калибра који је свој врхунац достигао током Другог светског рата, захваљујући оруђима нове генерације као што су јужноафрички Leo и сингапурски Pegasus, овај калибар поново добија на актуелности. Међутим, мора се споменути да су релативно ретки покушаји да се оруђа 105 mm поставе на самоходне шасије, посебно камионског типа. Типичан изузетак који потврђује правило јесте холандски MOVAT, на шасији камиона DAF YA4440, укупне масе 10,8 тона. Други пример који користи дату концепцију јесте домаћа COPA, мада треба рећи и да је њен калибар 122 mm, дакле, нешто већи и снажнији од 105 mm, тако да се смешта између 105 и 155/152 милиметара. Таква је и маса, око 15,5 тона. На основу наведеног, може се констатовати да је Hawkeye тренутно најлаганије хаубичко самоходно оруђе, а у великој

смањена у односу на класичну конфигурацију. У складу са тим, висина борбеног модула са елевацијом 0° износи свега 0,99 m, ширина 0,96, а дужина 3,3 m, што су изванредни резултати. Још је импресивнија маса борбеног модула, која износи невероватну једну тону. Елевација оруђа је од -5 до 72°, док је поље дејства пуних 360°, што је у складу са већим и тежим конкурентима. Наравно, због постојања кабине, није могуће постићи цео дијапазон елевационих углова за све углове азимута, али то је прихваћено ограничење код свих самоходних хаубица овог типа. Покретање оруђа по елевацији и азимуту је електричним серво-моторима.

Друга веома важна карактеристика јесте смањење трзаја. Упркос конвенционалном решењу где се смањење трзаја остварује уградњом гасне кочнице на уста цеви, код Hawkeye акценат

Монтажа пројекција, где се јасно уочавају минијатуриране димензије борбеног модула

мери „задире“ у масу самоходних минобацача, са очигледним изузетном „цепног“ немачког Wiesel-а, опремљеног минобацачем 120 милиметара.

Прототип који обећава

У чему је „тајна“ Hawkeye-а? Најпре, конструкција борбеног модула специфична је у погледу смањења габарита и посебног система за смањење трзаја. Наиме, улежиштење колевке хаубице одмакнуто је према крајњем задњем делу и налази се наспрам задњака оруђа. Тиме је потребна висина до шасије возила, односно обртног постола знатно

је на дејству самог оруђа. Наиме, до опаљења долази након кратке паузе, током које се цео трзајући склоп креће према напред, тако да енергија трзаја после опаљења мора прво да савлада кинетичку енергију целокупног трзајућег склопа, при чему се апсорбује чак 70 одсто енергије трзаја, а тек након тога долази до апсорпције остатка енергије трзаја на конвенционалан начин, хидроеластичним системом. Ова технологија развијана је у САД још давних седамдесетих, али није доживела ни оперативни статус нити употребу у оружаним снагама. Очигледно, употреба тог система

Hawkeye usūpeg segiššā
„Mandus Group Ltd“

на оруђима која дејствују по брзо покретним циљевима је у одређеној мери проблематична, али је за оруђа овог типа, сасвим прихватљива.

Својеврсну енигму представља и систем за пуњење, који на објављеним фотографијама није приказан. Наиме, објављена је максимална теоретска брзина гађања од 10 до 12 мет/мин, односно 6 мет/мин за дужи период. Та брзина гађања је на нивоу конкуренције као што је холандски МОВАТ. Оно по чему далеко надмашује старијег холандског еквивалента јесте брзина заузимања и напуштања борбеног положаја. Док је код МОВАТ-а то 60–90 секунди за заузимање борбеног положаја и 30 секунди за напуштање, код Hawkeye су бројке свега 15–20 секунди, што је вероватно последица чињенице да та самоходна хаубица има толико смањен трзај да нису потребне ослоне стопе.

Када је реч о домету, он је сличан класичним оруђима калибра 105 милиметара. Класичном муницијом остварује се домет од 11.500 м, док се ракетизованим пројектилом постиже 15.100 м, што је у одређеној мери мање у односу на модернизована оруђа 105 мм, попут немачке вучне хаубице FH105 или јужнокорејске КН178, али и холандске самоходне хаубице МОВАТ. Ово помало чуди, јер је цев за оруђе 105 мм релативно ду-

га (27 калибра), па се као одговор намећу две могућности – или је због тежње за смањењем трзаја смањено барутно пуњење или су подаци о максималном домету слободно речено прескромни, односно у одређеној мери умањени. Било како било, иако се ово може навести као недостатак, с обзиром на то да је реч о прототипу, сасвим је могуће да ће се, ако постоји интересовање за овим оруђем, даљим развојем домет повећати.

Званичници „Mandus-a“ тврде да је применом основних технолошких принципа са Hawkeye могуће израдити читав спектар оруђа, посебно већег калибра – вероватно 155 мм, уз релативно малу масу, тако да то оруђе представља тек почетак за ову амбициозну компанију.

Висока аутоматизација

Посада Hawkeye броји свега три члана, али се наводи да је у изузетним случајевима задржан оперативни статус и са свега два члана посаде, што је рекордан резултат. Све радње везане за дејство самоходне хаубице могу се изводити из кабине возила. Систем за управљање ватром је дигитални. При непосредном дејству, употребљава се дигитална камера, како посада не би морала да напусти кабину возила. Све у свему, ергономија је изванредна, а одржавање екстремно једноставно. Хидроеластични

систем може се одржавати у пољским условима, док се нивои азота и уља контролишу такође из кабине возила, дигиталним путем. Годишње одржавање своди се на подмазивање азимутних и елевационих лежајева и редуктора.

Hawkeye 105 мм тренутно је приказан на тзв. француском Hummer-у под ознаком Renault/Mack Sherpa. Наиме, возило представља нешто увећаног еквивалента Hummer-у и тврди се да обезбеђује повећану носивост, уз знатно ефикаснију оклопну заштиту, посебно против импровизованих експлозивних средстава и мина, а ипак је мање масе у односу на специјализована возила класе MRAP. Sherpa је идеална за основу на коју би се уградио борбени модул са хаубицом 105 мм, јер су димензије возила само маргинално веће, а за рецимо транспорт десантним бродовима, управо су димензије, а не строго маса ограничавајући фактор.

Иако нема доступних података о маси ове самоходне хаубице, на основу објављених података могло би се закључити да је око девет тона, односно, неколико тона више уколико се примени највиши степен заштите. Као такво, потпуно опремљено и заштићено возило може да се транспортује авионима попут C-5 Galaxy, C-17 Globemaster III и C-130 Hercules, а и хеликоптерима CH-47 Chinook, па чак и UH-60 Blackhawk, уколико се транспортује само борбени модул.

На основу свега изнетог, може да се закључи да је Hawkeye изузетно атрактивно средство, са инвентивним решењима примењивим и на другим типовима артиљеријских оруђа. Биће право чудо уколико се не уведе у оперативну употребу у постојећем или измењеном облику или бар уколико се успешна решења са њега не нађу на неком будућем средству. Пун погодак била би уградња дуже цеви топа снажнијег трзаја и домета на постојећи NLOS-C, са инвентивним системом за апсорпцију трзаја, што би обезбедило задржавање релативно мале масе и самим тим покретљивости тог атрактивног возила. По свему судећи, о Hawkeye и решењима примењеним на њему ће се у стручним круговима још чути. ■

Др Себастиан БАЛОШ

ВОЛК – ИЗНУЂЕНО РЕШЕЊЕ

„Волк“ или „вук“ пројекат је направљен на брзу руку као покушај да се осујети потписивање уговора са „Ивеком“, па је његовим појављивањем пред Министарством одбране Руске Федерације постављен избор: Да ли да настави да подржава пројекат куповине и монтаже „ивека“ LMV M-65 у Русији или да подржи домаћу индустрију?

У лето 2010. појавиле су се прве вести о томе како је Министарство одбране Руске Федерације одлучило да за потребе армије купи италијанске теренске аутомобиле „Iveco“ („ивеко“) LMV (Light Multirole Vehicle – лако вишенаменско возило) M-65 и да државна индустријска корпорација „Ростехнологије“ води преговоре о оснивању заједничке компаније „Ивека“ и „КамАЗ-а“ у којој би на годишњем нивоу требало да склапа минимално 500 возила од компоненти увезених из Италије.

Када је објављено да је донета одлука о набавци „Ивековић“ возила, ру-

ски медији били су преплављени подружљивим текстовима у којима је помињано како ће она заменити „хромог“ и „безубог“ домаћег „тигра“.

Предмет полемика

Та одлука постала је тема бројних жучних полемика у руским војним и цивилним круговима. Поборници домаће конструкције износили су аргументи у корист „тигра“, помињући три пута нижу цену (100.000–120.000 наспрам 300.000 евра) и конфигурацију његове унутрашњости прилагодљивију од „ивекове“. Чак је оправдано постављено питање у употребљивости „ивека“ у температурним условима Русије. Помињана је и боља проходност „тигра“ и с тим у вези, испливао је видео-снимак када су на пољани покривеној дубоким снегом „изашла на црту“ два ривала – „ивеко“ се неславно заглавио још на старту, а „тигар“ уверено наставио напред.

Како нису вршена независна испитивања, у сумњу је доведен и декларисани степен балистичке заштите „ивека“, његових панцирних стакала и конструкције каросерије са челичним костуром, на кога је овешен керамички оклоп. Новински извештаји и фотографије из Ирака и Авганистана и губици у возилима и људству довели су у сумњу и противминску заштиту, коју су Италијани хвалили.

По кулоарима се могло чути и то да је одлука о куповини „ивека“ донета због тога што је Олег Дерипаска, власник компаније произвођача „тигра“, пао у немилост код руских власти. Званично, истицана је неопходност да руска армија на располагању има најсавременију војну опрему, па макар она била купљена у иностранству.

Да је макар део средстава намењених за куповину „Ивекових“ возила уложен у унапређење „тигрове“ противминске заштите, којом у Министарству одбране Русије нису били задовољни, велика је вероватноћа да би се добило возило заштићено макар онолико колико је „Ивеков“ пулен. На нивоу спекулација остало је и то због чега уместо „Ивека“ није одабран, на пример, немачки KMW „Dingo 2“ или швајцарски MOWAG „Eagle IV“, који у најмању руку, нису лошији од њега.

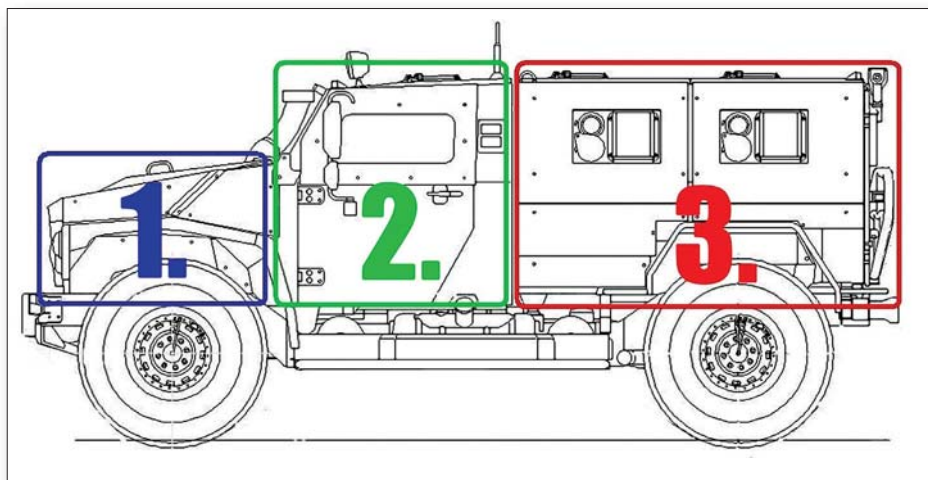
Видевши да је враг однео шалу и да постоји више него реална шанса да руска армија почне да купује возила из иностранства, ООО „ВПК“ (Акционарско друштво са ограниченом одговорношћу „Војноиндустријска компанија“), произвођач „тигра“, реаговао је изузетно брзо. На првом међународном форуму ТвМ-2010 (Технологије у машиноградњи 2010), одржаном почетком јула, у оквиру чијег је програма одржан и четврти по реду међународни салон наоружања и војне технике МВСВ-2010 у подмосковском Жуковском, јавности је приказана породица возила „волк“ („вук“).

Одмах је било јасно да је реч о кораку напред у конструкцији руских во-

гућност да се направе тактичка возила која испуњавају савремене захтеве.

На возилима породице „волк“ примењена су нова конструктивна решења: универзална платформа, независно подесиво ослањање точкова променљиве тврдоће, повећани степен балистичке и противминске заштите кабине возача, моторног одсека и задњег вишенаменског одсека, нови мотор ЈаМЗ-5347-20, борд-компјутер... Према речима пресекретара ВПК Сергеја Суворова ниво примењене технологија употребљене на „волку“ знатно је виши од оних на „тигру“, јер многе технологије до тада нису примењиване у Русији.

Каросерија „волка“ састављена је

Најважнија одлика „волка“ јесте његова модуларна конструкција, где су јасно одвојени 1. моторни одсек, 2. кабина возача и 3. задњи одсек

зила те категорије. Заменик генералног директора за стратегију развоја ВПК Андреј Адамчук признао је:

– Возило су разрадили конструктори „Војноинжињерског центра“, који улази у састав ВПК, на основу искуства из експлоатације „тигрова“ у руским оружаним структурама на „вршним тачкама“.

Модуларна конструкција

„Волк“ је пројекат који је у обзир узео светске тенденције у конструкцији тактичких возила и практична искуства током њихове експлоатације. Конструисан је за решавање најразличитијих задатака везаних за сукобе ниског интензитета и противтерористичке операције. То је и најбољи доказ да у Русији постоји жеља, а што је још важније и мо-

од одвојених модула – моторног одсека, кабине и задњег одсека. У зависности од постављеног задњег одсека, возило може да транспортује војнике, рањенике, терет или да буде платформа за различиту опрему. Осим тога, ако постоји потреба купца за тим, каросерија може бити једнозапреминска, како је то решено на „тигру“, или да буде и без балистичке и противминске заштите.

Модуларну конструкцију има већина савремених „волкових“ пандана: поменути „ивеко“, „динго“, „игла“ или амерички „Oshkosh“ („ошкош“) М-АТВ. Ипак, „волк“ се унеколико разликује од побројаних возила. Осим „игла“ и „динга“, чија се троосовинска варијанта у варијанти возила за извлачење појавила тек недавно, једино још „волк“ може би-

ти са двоосовинском и троосовинском конфигурацијом. И товарни сандук на „волку“ је нестандартно решење кога је понудио још само „ошкош“.

„Волкова“ кабина састоји се од крутог костура на кога су заварени панели. Разлог због кога је кабина „волка“ састављена заваривањем панцирних панела, а не њиховим фиксирањем вијцима, јесте тај што је у фабрици у граду Вексу, где се производе и каросерије за транспортере БТР-80/90 и „тигрове“, технологија заваривања панцирних панела оптимизирана још пре неколико деценија.

Унифицирана платформа

Базна варијанта „волка“ или ВПК-3927, како је званична ознака, представља основу за читаву породицу возила носивости 1,5 и 2,5 тоне. Унификација породице „волка“ састоји се у примени истог мотора, кабине, погонских мостова, система ослањања точкова, редуктора у главчинама точковима, борд-компјутера и елемената заштите.

„Волкова“ шасија израђена је од челичних кутијастих профила спојених заваривањем, што уз повољну цену, обезбеђује и довољно високу крутост. Ослањање точкова је независно, са двоструким раменима на сваком точку. Клиренс возила и тврдоћа ослањања регулишу се аутоматски, али возач има могућност да возило подиже и спушта, па максимални клиренс може да достигне импресивних 55 центиметара.

Већ прва испитивања показала су да је, уз повећану ширину колотрага, ово разлог због кога „волк“ на тешком терену може да се креће по трагу „КамАЗ-ових“ и „Уралових“ војних камиона, због чега је просечна брзина колона војних возила порасла за 20 до 30 одсто.

У „волка“ је уграђен мотор ЈаМЗ-5347-20, развијен у сарадњи инжењера Јарославског моторног завода „Автомобил-Зел“ са реномираном аустријском пројектантском компанијом AVL List GmbH. Масивни (530 kg) и спорходни (максимални број обртаја коленастог вратила је 2.600 у минути) четворочиљиндрични мотор са течним хлађењем има директно убризгавање горива и турбо-компресор са међухладњаком ваздуха, па је

Хидраулични систем за ослањање шочкова омогућује возачу да каросерију „волка“, од основног положаја са клиренсом од 400 mm, подиже и спушта до 150 mm

Преклојна седишта намењена MRAP возилима, постављена на унапређени модел приказан у пролеће 2011. године

остварена повољна специфична потрошња горива од 202 g/kW/h.

У зависности од подешених параметара управљачке јединице система за убризгавање горива, мотор развија од номиналних 176 до максималних 221 kW (240 до 300 КС). То значи да се у случају потребе, снага може повећати простим „чип-тјунингом“. Мотор номиналне сна-

ге развија обртни моменат од 730 Nm и испуњава Euro-4 стандарде емисије издувних гасова, док за појачану верзију такви подаци нису објављени.

Петостепени мануелни мењач позајмљен је од „тигра“ и модернизован, а произвођач гарантује да његов ресурс и ресурс двостепеног редуктора, упарених са мотором снаге 176 kW (240 КС), није мањи од 250.000 пређених километара. Ради повећања проходности на тешком терену, „волк“ је опремљен принудно блокирајућим међуосовинским диференцијалом и диференцијалима на погонским мостовима. Ако ни то није довољно за извлачење из блата, серијски је уграђено витло са електропогоном.

За заустављање „волка“ задужене су дисковне кочнице са двоја клешта по точку и системом против блокирања на свим точковима.

Ентеријер

Кабина возача иста је за све варијанте „волка“. Средишњи део предњег панела заузима дисплеј борд-компјутера, а на страни сувозача постоји и тзв.

командирска лампа за читање карти и докумената. Испред возача налази се неколико инструмената – километар сат, обртомер, показивачи температуре расхладне течности, нивоа горива у резервоару, притиска уља и волтметар, а и низ стандардних и нестандартних светлосних индикатора и прекидача. Као што се могло очекивати, сви су позајмљени од руских цивилних возила.

На возилима приказаним у лето 2010. године, инструменти и прекидачи разбацани су по предњем

панелу, а већ наредно појављивање „волка“ у јавности, на изложби на полигону у Броњицама у пролеће 2011, поред осталих измена, донело је нову, „уредну“ инструмент таблу са груписаним инструментима који мање одвлаче пажњу и олакшавају возачу читавање података. Системи за проветравање и загревање возачеве кабине и задњег модула се под-

разумевају, као и систем за гласовну комуникацију између возача и војника у задњем модулу.

Седишта за возача и сувозача онаква су каква се срећу у ГАЗ-овим комерцијалним возилима, са сигурносним појасевима у три тачке, док су она у задњем заштићеном модулу намењеном превозу људи, једноставна до крајњости, са сигурносним појасевима у две тачке и више приличне градском аутобусу него „волку“. У основној, заштићеној двоосовинској варијанти „волка“ са ознаком ВПК-3927, приказаној 2010, у задњем модулу било је места за осам војника. Седишта су фиксирана за плочу постављену изнад основног пода – још један начин заштите посаде од ударног таласа нагазне mine или укопане импровизоване експлозивне направе.

Возило приказано непуну годину дана касније добило је нова, увозна седишта фиксирана за бочне странице модула, са склопивим седалним површинама, намењена управо возилима са противминском заштитом. Уместо осам, могло је да се смести шест војника. Због виших наслона тих седишта, морала је бити повећана и висина модула, што се позитивно одразило на комфор војника.

За осматрање и отварање ватре из задњег заштићеног модула, по боковима је постављено по пар прозора са балистичким стаклима и пушкарницама. На крову кабине возача и модула су отвори за проветравања („шибер-прозори“).

Задњи модул позади има двокрилна врата за улазак и излазак војника, а резервни точак и његов носач постављени су на десним вратима.

Борд-компјутер

Тешко је не приметити да је „волк“ поприлично „зачињен“ електроником, што је заиста нова тенденција код руских, некада крајње простих и јефтних возила. Срце система је борд-компјутер (БИУС) руске производње, који обезбеђује контролу функционисања основних склопова и агрегата.

Контролише се 15 параметара рада мотора: притисак уља, температура расхладне течности, напајање горивом, систем за подмазивање, за пречишћавање

Произвођач

После августа 2006. и реорганизације ОАО „Руске машине“, створена је ОАО „ВПК“ ради координације активности у области конструисања, производње, ремонта и расходовања војне технике. У састав ВПК улазе „Арзамаски завод машиноградње“ из града Арзамаса (произвођач оклопних возила точкаша и возила на њиховој бази), „Завод каросерија“ из града Вика (произвођач оклопљених каросерија, кабина и панела различитих класа заштите) и „Војноинжињерски центар“ из града Нижњег Новгорода (задужен за конструисање и модернизацију војних возила и њихових склопова).

До краја 2010. у саставу ВПК био је и завод „Барнаултрансмаш“ из града Барнаула (произвођач дизел мотора за возила, пловила и генераторе), који је касније припојен дивизији за производњу мотора Групе ГАЗ (такође део холдинга „Руске машине“). У овим фабрикама запослено је око 6.000 радника, а главни наручиоци су Министарство одбране Руске Федерације, Министарство унутрашњих послова, Федерална служба безбедности, Федерална служба за заштиту и друге институције, док је за пласман производа ВПК у иностранству задужена државна компанија „Рособоронекспорт“.

Унајређени предњи панел „волка“ приказаног у пролеће 2011. године на изложби у Броњицама, са измењеном инструментним таблом и борд-компјутером на средини панела

ваздуха, електроуређаји, трансмисија... Хидраулични систем и систем за управљање ослањањем точкова контролише се по 24 параметра, па чак и притисак и температура у пнеуматичима.

Борд-компјутер, такође, штити мотор од необученог возача: ако полуга мењача није у неутралној позицији и није активирана паркирна кочница, мотор неће моћи да се покрене или ако број обр-

таја мотора не одговара условима вожње, неће моћи да се промени степен преноса.

На опаску да је возило начичкано свакаком електроником, неки представници ВПК признали су да страхују како ће се она показати на напорним тестовима и током експлоатације, али уверавају да испадањем из строја борд-компјутера, возило задржава своју покретљивост.

Тврд орах

Кабина и модули „волка“ има двоструку балистичку заштиту на не мање од 85 одсто своје површине. Споља су уз помоћ вијака постављени керамички панели масе 46 kg по квадратном метру, а иза њих је уобичајени панцирни челик. Таква заштита задовољава руски стандард ГОСТ Р 50963 ниво 6А (задржава панцирни метак калибра 7,62x54 mm R са панцирним зрном) који одговара стандарду NATO STANAG 4569 level 3, а исти степен заштите задовољавају и балистичка стакла дебљине 68 mm, компаније „Магистрал“ из града Гус-Хрусталног. Заштита се може унапредити додавањем панела који се на каросерију фиксирају вијцима, без употребе специјалних

алата, што је први случај да се у Русији такво решење примењује на возило класе „волка“.

На „волку“ не постоји доња страна каросерије „V“ облика, али конструктори уверавају да то решење није више толико актуелно, па је на прототипу приказаном у пролеће 2011. противминска заштита унапређена постављањем композитног заштитног „сендвича“ у

поду (може се претпоставити да је у питању саћаста конструкција) и постављањем специјалних седишта. Према уверавањима конструктора, таква противминска заштита задовољава стандард STANAG 4569 level 2 (експлозија 6 kg TNT испод возила).

Модели и варијанте

Приликом презентације, јавност је могла да види три војне варијанте „волка“: прва је ВПК-3927, базни модел са конфигурацијом 4x4, са заштићеним кабином возача и задњим модулом, затим ВПК-39272, транспортно возило са конфигурацијом 4x4, намењено за превоз терета и са могућношћу постављања различитих функционалних модула и ВПК-39273, возило конфигурације 6x6, настало продуживањем шасије базног модела, са задњим модулом повећане запремине за транспорт до 16 војника.

Како истичу представници ВПК, „волк“ може бити опремљен и различитим комплексима наоружања за испуњавање различитих задатака – противоклопним и противваздушним системима, минобацачима, аутоматским топовима и слично. На презентацији није била интересантна варијанта „волка“ са конфигурацијом 4x4 и једнозапреминском кабином (спојени кабина возача и задњи модул) са ознаком ВПК-39271, али у ВПК рачунају на интересовање купаца и за ту варијанту.

Објављен је и податак о унутрашњим запреминама „волкове“ кабине и модула: сама кабина возача је 2,4 m³, заштићеног модула ВПК-3927 (4x4) 4,7 m³, заштићеног модула ВПК-39273 (6x6) 10,3 m³, а једнозапреминског модула ВПК 39271 је 7,2 m³.

Динамичке карактеристике и проходност „волка“ навеле су конструкторе да развијају и варијанте за примену у индустрији, пољопривреди и слично. Њихове главне особености требало би да буду иста шасија и агрегатна база као на војним моделима, кабина без балистичке заштите, употреба савремених материјала у ентеријеру возила и поједностављен борд-компјутера, и што је најважније – израда возила према специфичним жељама наручилаца.

Доња страна „волка“ јесте заштићена масивним челичним плочама, али први, односно други сљедећи противминске заштите по стандарду STANAG 4569 није остварен њеним уобичајеним „V“ обликом, већ композицијом заштићеним „сендвичем“ у подов возила

Чак и на први поглед могу се разликовати модел без оклопа (лево) и онај са оклопом (десно)

За унутрашњу војску

Главни конструктор „Војноинжињеријског центра“, дела ВПК, Јуриј Корољев изјавио је да је сасвим могуће да „волци“ и тежи „медведи“ у блиској будућности постану основни чакши руске Унутрашње војске, где би заменили осмоточкаше БТР-80.

Осим обичне теретне варијанте за превоз по путевима опште намене и беспућу, „волк“ би требало да послужи и као платформа за кранове, агрегате, цистерне, ватрогасна возила, покретне

радионице, лабораторије и слично. Планирана је и производња „суперципа“ намењеног богатим цивилним купцима, са луксузним ентеријером и разноврсном додатном опремом.

Замерке на конфигурацију

Већина западних савремених тактичких возила има конфигурацију у којој је напред моторни одсек иза кога се поставља одсек за путнике, а иза њега је одсек за одла-

гање опреме, физички одвојен од одсека за путнике. Његова основна улога је да прими на себе ударни талас ако возило задњим точком наиђе на мину. „Волк“ има заштићену кабину возача на коју се наставља заштићени модул за превоз људи. Не постоји никакав празан простор који би примио ударни талас, осим модула са војницима унутра. Ово решење може се сматрати спорним, али је у Русији, па и раније, у доба СССР-а, пред транспортна возила (у која рачунају и „волка“) постављен задатак да могу да превезу читаво стрељачко одељење.

Конфигурација већине „волкових“ војних варијанти таква је да је возач у

својој кабини одвојен од задњег модула, па његовим избацавањем из строја, нико од војника не може да га замени, а да претходно не мора да на кратко напусти сигурност возила.

Чуле су се критике на распоред седишта у задњем модулу. Једни предност дају распореду где војници седе окренути леђима ка бочним странама модула, када се у средини појављује простор где се може утоварити опрема већих габарита, док други тврде да је боље решење када су седишта постављена уздуж, по средини модула, тако да су војници окренути леђима један ка другоме, па могу да кроз прозоре осматрају околину и брзо реагују на потенцијалне претње. Какогод, распоред седишта је нешто што се лако може променити.

Код „волкових“ конкурената са Запада по правилу нема пушкарница и то се објашњава тиме да су оне слабо место које умањује заштиту и да је из њих тешко отворати прецизну ватру. Какогод било, руски војници навикнути су да имају могућност да се бране и отварају ватру из возила, тако да пушкарнице постоје и на „волку“.

Замерено је и то што се врата за излазак из задњег модула налазе само са задње стране, што је традиционално решење још из времена СССР-а, а не са леве и десне стране, као код „западне конфигурације“, због чега, наводно, „волк“ у случају заседе, може да буде замка за војнике који се њиме превозе, што не мора да нужно буде оправдана замерка.

Спорни детаљи

Укрцавање и искрцавање војника није најсрећније решено, посебно ако поред оружја носе и другу опрему, па би додатни степеници и рукохвати били користан додаток. Како је пракса са „тигром“ показала да манипулација десним крилом врата са постављеним масивним задњим точком није лака и брза, па војници најчешће улазе и излазе само кроз лево крило, не треба веровати да би корисници „волка“ имали другачија искуства.

Проблем који је запажен код „тигра“, а такав дизајн се запажа и на „волку“, јесу предњи блатобрани који не по-

кривају предњи део ниже од фарова. Да би се избегло да блато и вода прскају по фаровима, поклопцу мотора, ветробрану и загушују хладњак мотора, вероватно би их требало продужити макар до нивоа предњег браника.

Замерка иде и на рачун једноделног ветробрана од балистичког стакла – дводелни је економичније решење које олакшава замену само оштећене половине, па и у пољским радионицама.

Резервоари су постављени на бочним странама, између точкова и испод кабине. На приказаним прототиповима они ни-

„Вук“ у конфигурацији 6x6 – ВПК-39273, на продуженој шасији основног модела

су заштићени, што није најбоље решење. Али јесте добро решење то што су физички одвојени од кабине и модула у коме се превозе војници – у случају паљења горива, ватра не може да се прошири на унутрашњост возила. Ипак, већи је проблем чињеница да такав њихов положај на возилу снижава клиренс и повећава шансе да на тешком терену возило „наседне“ на њих, када може доћи и до њиховог пробијања. Да би се ово избегло, можда је боље решење да се два резервоара замене са неколико резервоара мањих запремина не неколико места на возилу, где би били боље заштићени.

О четовроцилиндричном мотору ЈаМЗ-5347–20, радне запремина 4.420 см³, не постоји много података и искустава из праксе, али можда он није идеалан избор за возило чија је маса вечна од 10, а носивост до 4,5 тоне. За возило такве масе, адекватнији би био неки шестоцилиндраш или осмоцилиндраш веће радне запремине, макар и исте снаге као и постојећи, али који даје већи обрт-

ни моменат. На приказаним прототиповима употребљена су полувршила са хокинетичким зглобовима поприлично малих димензија за возило такве намене и габарита, тако да се чини да би они могли да буду потенцијално слабо место у преносу снаге.

Сва електрична инсталација система за ослањање точкова није херметизована и проводници вире на све стране. Смеса блата и траве коју „месе“ точкове, лепи се и нагомилава на попречним раменима система за ослањање точкова и блатобранима, па веома лако

може да покида све проводнике и сензоре, и може само да се нагађа какве могу да буду последице тога.

Борд-компјутер јесте новина на руским возилима, али поставља се питање да ли је оправдана њихова употреба на таквом возилу. Уз то, на предњем панелу кабине возача разбацано је готово два туцета најразличитијих прекидача, што није

идеално решење за војника који се нађе у стресном окружењу током борбених дејстава.

Неизвесна будућност

Још приликом представљања, била је објављена цена „волка“. Према речима надлежних, основна варијанта, било двоосовинска или троосовинска, има цену од око 200.000 евра, што је јефтиније од 300.000 евра, колико кошта „ивеко“, али је нешто већа од оклопљеног „хамвија“, док је чак дупло већа од цене „тигра“.

До краја лета 2010. године, ВПК је израдио три прототипа која су одмах послата на испитивања, док је истовремено настављена разрада других варијанти „волка“. До данашњег дана, до јавности нису дошле никакве информације о томе како се „волк“ показао на тим испитивањима. Без икакве сумње, он захтева знатне дораде, али сасвим лако може да се догоди и да читав пројекат буде отказан и препуштен забораву. ■

Драган АВРАМОВ

ТРИ У ЈЕДНОМ

Употребом модуларне бомбе пешадицац добија са једним оружјем и офанзивну и дефанзивну ручну бомбу, али и оруђе ватрене подршке

Индијско министарство одбране одлучило је да покрене пројекат модуларне ручне бомбе, која би заменила постојеће ручне бомбе и тромблонске мине у инвентару индијских оружаних снага. Унификација пешадиског наоружања тих двеју готово неспојивих елемената води ка огромним уштедама и поједностављењу производње и одржавања.

Наиме, Индија, као једна од великих светских сила, увек је имала савремено опремљену војску, али набавка опреме и са истока и са запада довела је до огромних логистичких проблема, али и до повећања трошкова набавке, производња и одржавања. Са друге стране, индијска војска користи као основну ручну бомбу прастару британску „Mils“, још из времена Другог светског рата, која се по лиценци производи у Индији. Уз то користи разне потцевне бацаче граната и тромблонске мине.

Индијски стручњаци дошли су до закључка да им треба нова ручна бомба, као офанзивна и као дефанзивна, али да би израда две сасвим различите бомбе била јако скупа.

Офанзивна ручна бомба, као мања, одликује се слабијим експлозивним пуњењем и користи се при јуришима, док је дефанзивна већа, тежа, има веће пуњење и далеко веће убојно дејство – по правилу баца се из заклона јер њен радијус убојног дејства обухвата и позицију војника који је бацао бомбу.

Уз све то Индија нема унификоване ни тромблонске мине нити потцевне бацаче ракета. Тако су се индијски стручњаци досетили да споје сва три оружја у једно!

Направили су концепт модуларне ручне бомбе – „шивалик“, која се користи као офанзивна и као дефанзивна ручна бомба, али се и испаљује са цеви аутоматске пушке, као тромблонска мина.

Модуларност бомбе остварена је помоћу четири основна дела који заједно чине модуларни комплет: упаљач, тело бомбе, фрагментисана кошуљица и лансирна цев. Сви ти елементи, зависно од потребе, могу се монтирати на бомбу али и безбедно демонтирати уколико то намена и тактичка ситуација захтевају.

Основна компонента је упаљач бомбе. Он је савремени систем са „кашиком“, тачније сигурносном полугом која је сигурносном иглом приљубљена уз тело. Упаљач је временско-ударне природе и активира се након извлачења сигурносне игле и бацања бомбе када долази до одвајања „кашике“ од тела бомбе, али је потребно да бомба удари у тло или објекат да би се после неколико секунди догодила експлозија.

Борбени модули

Први борбени модул јесте офанзивна ручна бомба – када се на упаљач монтира експлозивно тело офанзивне ручне бомбе, које се састоји од експлозивног пуњења, али без унапред уливених шрапнелских куглица и глатког тела без префрагментисане кошуљице. Тело бомбе је од пластичних композитних елемената. Експлозивно пуњење састоји се од RDX/TNT експлозивне мешавине.

Намена офанзивне бомбе другачија је од европског поимања и примарно се састоји од контузионог дејства експлозијом бомбе, док је парчадно дејство бомбе слабије у односу на европске примере – примарна намера индијских конструктора била је безбедност сопствених оружаних снага у јуришу. Према речима конструктора, контузионо дејство бомбе је пет метара. Наравно, таква бомба је и убојита и смртоносна.

Конструктори су срачунали да је убојити радијус довољно велик за офанзивну намену и без шрапнелског дејства бомбе, јер је у највећем броју случајева непријатељ у заклону – рову, бункер или затвореној просторији стамбеног објекта – а сваки затворени простор појачава

ефекат експлозије, док је шрапнелско дејство у тим случајевима секундарно и непотребно излаже опасности властито људство. Тако је добијена оптимална ручна бомба за употребу у затвореном и ограниченом простору.

Други борбени модул настаје простим навлачењем префрагментисане кошуљице на већ припремљену офанзивну ручну бомбу и заједно чине убојиту дефанзивну ручну бомбу, која се може бацати из руке или испаљивати из цеви из сопственог комплета као тромблонска мина. Дефанзивна ручна бомба има парчадно дејство и користи се примарно на отвореном простору када има за циљ да шрапнелским дејством нанесе што већу штету наступајућем непријатељу.

Трећи модул јесте замена за потцевне бацаче граната и тромблонске мине, а спој је и једног и другог система. Наиме, ручна бомба налази се унутар лансиране пластичне цеви која се монтира на исте аутоматске пушке и у свом дну садржи систем „хватача мет-

ка“ као код тромблонских мина. Тај систем омогућава тромблонским минама да се испаљују директно са уста цеви без додавања тромблona и без коришћења посебног метка за тромблон. Систем се састоји у томе да обично бојево зрно, један уређај на дну мине, или у овом случају ручне бомбе, задржи зрно метка, и на бомбу пренесе сву кинетичку енергију зрна и избаци је у жељеном правцу.

Индијски стручњаци наводе да је остварен домет од 250 метара.

Уштеде у производњи и логистици

Слични покушаји били су познати и до сада у свету и код нас на просторима бивше Југославије у грађанском рату, међутим увек се користио класични тромблонски метак (што значи далеко јачи трзај, посебно постављање и држање пушке приликом гађања), што је резултирало смањеном прецизношћу и обавезном обуком људи за такву врсту гађања. Посебно је индикативно да при-

ликом гађања тромблонском мином, пушку после гађања треба вратити у борбено стање, а тада се губе драгоцене секунде у борби.

Индијци су то избегли јер лансирана цев има на себи свој нишан (исто као код потцевног бацача граната), није потребан посебан метак и одмах након опаљења наставља се са отварањем пушчане ватре на циљ.

Индијско министарство одбране се већ дуго припремало за овај подухват и сматрају да ће њиме остварити огромну уштеду у производњи и у логистици, уз повећање ватрене моћи.

Употребом модуларне бомбе са једним оружјем пешадинач добија и офанзивну и дефанзивну ручну бомбу, а и оруђе ватрене подршке.

Без обзира на то како се ово оружје буде показало у пракси, јасно је да у војсци има места модификацијама ручних бомби и других средстава за која се сматрало да су достигли свој оптимум и да нема места било каквим променама. ■

Александар КИШ

РАТНЕ ИГРЕ У ПЕРСИЈСКОМ ЗАЛИВУ

Иран је недавно у Персијском заливу тестирао нове противбродске ракете мањег и средњег домета – до 200 километара. Пробе су праћене војним вежбама иранске морнарице у Хормушском мореузу. Те вежбе одигравају се у жеку припрема Запада за наметање нових санкција Ирану, због нуклеарног програма Техерана. Током вежби Иран

је ангажовао велик број пловила, укључујући и подморнице, који су маневрисали на широком простору од Хормушког мореуза до Аденског залива.

Истовремено, додатно је појачана криза у односима Ирана и САД јер је командант иранских оружаних снага поручио да амерички носач авиона, који се сада налази на Блиском истоку, не тре-

ба да се враћа у своју базу у Персијском заливу.

Амерички ратни брод, на који се односи упозорење Ирана, прошле седмице прошао је кроз Ормуз ка Оманском заливу и зону у којој је иранска морнарица изводила вежбе, али су САД саопштиле да је у питању „рутинска“ пловидба. ■ С. В.

ПРВИ СВЕАФРИЧКИ АВИОН

Јужна Африка, највећи произвођач наоружања на „црном“ континенту, крајем септембра прошле године приказала је јавности нови, напредан, високо способан, лаки извиђачки авион који је у целини произведен у погонима фирми „Аеросуд“ и „Парамоунт груп“

После успешне производње висококвалитетног наоружања за копнену војску (оклопна борбена возила, артиљеријска оруђа), Јужна Африка, водећи произвођач наоружања и војне опреме на „црном“ континенту, 27. септембра 2011. јавности је први пут приказала свој нови производ – напредан, високо способан, компактан, једномоторни, двоседни, лаки извиђачки авион АНRLAC (Advanced High-Performance Reconnaissance Light Airframe), производ авио-конструктора компанија „Аеросуд“ и „Парамоунт груп“.

Са посебним поносом стручњаци наведених компанија истичу чињеницу да је нови авион комплетно произведен у Јужној Африци, односно да је он, како су истакли, први „свеафрички“ авион.

Намена

Развој прве свеафричке летелице започет је у „Аеросудовом“ погону CAV (Centurion Aerospace Village). Прототип је завршен крајем 2009, после чега је направљен мањи модел (макета) којим је радиопутем обављено до септембра 2011. године осамдесет летова. Тренутно се производе сви саставни делови нове летелице, анализирају подаци са пробних летова, и ако све буде у реду, серијска производња нове летелице требало би да почне у последњем кварталу ове године.

Извиђачки авион АНRLAC намењен је за цивилно/војну употребу у различитим сценаријима: контролу, прикупљање и пренос информација и пружање помоћи цивилном становништву у случају елементарних непогода; контролу ваздушног простора и пружање подршке копненим и поморским снагама полиције у урбаним и руралним срединама; откривање циљева и њихово озна-

чавање за потребе других борбених система; патролирање и праћење покрета јединица; прикупљање и дистрибуцију тактичких обавештајних података у реалном времену; извођење непосредних напада на снаге непријатеља; сарадњу у оквиру мировних мисија под окриљем УН; спречавање илегалних прелазака државне границе, шверца наоружања и трговине наркотицима и људима; контролу обале и поморског саобраћаја у приобалним водама; пружање помоћи у заштити животне средине, и друго.

Основне карактеристике

Од почетка рада на новој летелици, стручњаци „Аеросуда“ имали су пред очима јасан циљ: развити лаки вишестрано употребљив цивилно/војни извиђачки авион, чији ће трошкови производње, употребе и одржавања бити у границама „нормалних“ за такву врсту летелице.

Авион АНRLAC дуг је 10,5 м, висок четири метра, распона крила 12 м, највеће полетне масе око 3.800 kg, са могућношћу ношења корисног терета (укључујући гориво) око 800 kg, са високо издигнутим крилом и турбоелисним мотором у потисној конфигурацији. Високо издигнуто крило олакшава полетање/слетање са мањих и неуређених полетно/слетних површина. Мотор у потисној конфигурацији постављен је на задњем делу трупа летелице, између два продужетка репних површина и омогућава неометано постављање употребног терета (сензора, наоружања) на поткриане носаче, али и на предњи централни и доњи део трупа летелице.

Авион покреће турбоелисни мотор Pratt Whitney PT6A-66 (пречник 48,26 cm, дужина 178 cm), снаге 634 kW у потисној конфигурацији. Дизајн мотора летелици обезбеђује добре летне и маневарске карактеристике. Највећа брзина лета је 555 km/h, плафон 9.449 m, а долет 2.037 километара. У економском режиму летелица у ваздуху може да остане око седам и по сати.

Два члана посаде смештена су у високо постављеном кокпиту, капљичастиг облика у тандем распореду. Кокпит омогућава добру прегледност. Летелица је опремљена са катапулт седиштима типа нула-нула Martin Baker mk 16. Кокпит је опремљен напредним показивачима и на-

Два члана посаде смештена су у високо постављеном кокпиту

вигационо-комуникационим системима. Специфичност чини употреба концепта HOTAS (Hands On Throttle And Stick), у којем су кључни елементи подсистема смештени на палицама за контролу гаса и за управљање летелицом. Шасија која се увлачи је типа трицикла, точкови су прилично велики са ниским притиском, што олакшава полетање/слетање авиона.

Авион АНRLAC ће се израђивати у више варијаната: AR1 – намењен за обуку пилота, AR2 – за контролу границе и патролирање, AR3 – за лаку ваздушну ватрену подршку и AR4 – за контролу ваздушног простора у миру и у рату.

Наоружање

Испод крила АНRLAC-а налази се шест подвесних тачака на које се може поставити разноврстан терет (оружје, контејнери са сензорима, два резервоара за допунско гориво). Тренутно у арсеналу наоружања ове летелице предвиђена је уградња топа 20 mm (смеште-

ног у нос летелице), невођених ракета ваздух–земља и ефикасне ракете ваздух–земља Denel Dynamics топора (маса 49,8 kg, дужина 1.995 mm, пречник 178 mm, полуактивно ласерско вођење, тандем бојева глава, пробојност 1.350 mm RHA, домет до 10 km). Ове ракете првенствено су намењене за противоклопну борбу, али се могу употребити

и за ефикасне нападе на површинске значајније циљеве. Усмеравање ракете на циљ захтева употребу нишанског система на авиону или употребу спољњег извора. Циљ, у сваком случају мора бити у коначној фази напада ракете ласерски озрачен. Предвиђа се и употреба савремених вођених ракета ваздух–ваздух кратког домета ради самоодбране и дејства по лаким борбеним авионима и хеликоптерима.

Сензорски пакет у основној варијанти (извиђачкој) смештен је испод централног дела трупа летелице, а састоји се од оптоелектронског дневно/ноћног пакета. У поткрилним контејнерима могу се поставити савремени радарски системи (нпр. напредни радар са синтетичким отвором SAR), системи за активно и пасивно вођење електронског рата, системи COMINT и ELINT...

Када уђе у серијску производњу предвиђа се израда до две летелице месечно. ■

Станислав АРСИЋ

РУСИЈА ПОВЕЋАВА ВОЈНЕ ИЗДАТКЕ

У наредних десет година Русија планира да за обнову војске издвоји 640 милијарди долара.

Руски војни буџет за прошлу годину износио је 53 милијарде долара, а према проценама инстута SIPRI из Стокхолма, који прати војне трошкове свих држава, Русија је за

војску издвојила око 3,4 одсто бруто домаћег производа.

Највећи део планираних средстава за обнову војске намењен је набавци нове опреме и наоружања. У руској војсци паралелно ће бити спроведене реформе организације, регрутације, обуке, исплата и војне доктрине.

За реализацију реформи задужен је Дмитриј Рогозин, бивши представник Русије у НАТО-у. ■

НЕМАЧКА НУДИ БУГАРСКОЈ ЕУРОФАЈТЕРЕ

Како наводе бугарски медији, очекује се да ће током овог месеца Немачка званично понудити Бугарској осам половних авиона „еурофајтер“. Понуда ће бити уручена бугарском председнику владе током његове посете Не-

ЦИВИЛИ НАЈВЕЋЕ ЖРТВЕ РАТА У ИРАКУ

Према подацима британске невладине организације Iraq Body Count, број погинулих у ирачком рату, у периоду од 2003. до повлачења америчких снага прошлог месеца, износи 162.000 људи, а 80 одсто од тог броја су цивилне жртве. Највећи број жртава забележен је од почетка 2006. па до краја 2008. године. Трендови показују да се проценат цивилних жртава у укупном броју настрадалих није смањило ни у каснијем периоду, иако званични ирачки подаци кажују другачије.

Губитак америчких снага, које су на врхунцу свог ангажовања у Ираку имале око 170.000 људи, износи 4.474 војника. ■

мачкој, крајем јануара. То ће бити одговор на захтев за понуду, који је бугарска страна упутила фебруара 2011. године.

„Еурофајтер“ је један од најбољих вишенаменских борбених авиона данашњице. Бугарској јавности представљен је током прошогодишњег аеромитинга у Пловдиву. Процењује се да би цена половних авиона могла да износи 35 милиона евра по примерку. ■

МОДЕРНИЗАЦИЈА АВИОНА МиГ-31

Русија планира да до 2020. године модернизује 60 ловачких авиона МиГ-31 и преведе их у верзију МиГ-31 БМ. Модернизовани авиони добиће нови радар, вишефункцијске колор-приказиваче, бољу везу података и нова убојна средства, укључујући и она за дејство по циљевима на копну. Капацитети система за управљање ватром омогућиће истовремено праћење десет циљева на удаљеностима до 320 километара.

Тешки ловац МиГ-31 настао је усавршавањем авиона МиГ-25 и налази се у наоружању од 1982. године. У досадашњој употреби модернизован је само мањи број примерака. ■

АМЕРИКАНЦИ ОДАБРАЛИ СУПЕРТУКАНА

Америчке ваздухопловне снаге објавиле су почетком јануара одлуку да набаве лаки борбени авион А-29 „супертукано“, бразилске производње. Набавка ће се одвијати преко америчког посредника, компаније „Sierra Nevada Corporation“, а у оквиру програма под називом Light Air Support.

Тај авион користиће се за напредну летачку обуку, извиђање и блиску ватрену подршку. Цена пакета, који укључује 20 авиона са пратећом опремом за обуку и за одржавање, износи око 355 милиона америчких долара.

Лаки борбени авион А-29 „супертукано“ је једномоторни двосед, са

пресуризованом кабином и увлачећим стајним трапом. Може да се употребује и са слабије припремљених полетно-слетних стаза. До сада је произведен у 150 примерака, за потребе пет ваздухопловстава. Флота авиона имала је 130.000 сати налета, а од тога 18.000 на борбеним задацима (без губитака). Превасходно се користи за противпобуњеничку борбу, где је употреба правих борбених авиона високих могућности нерентабилна. Авиони А-29 могу да испоље дејство и са прецизно вођеним убојним средствима, која су донедавно била резервисана само за праве борбене авионе. ■

Вести припремио мр Славиша ВЛАЧИЋ

ГИГАНТСКИ ГРЕЈАЧИ

У више држава поларне и екваторијалне области Земље размештено је између 15 и 20 система предајника велике снаге за експериментисање јоносфером. Званично, заједничка карактеристика већине јесте да су намењени за изучавање промена које се често непредвиђено дешавају у том Земљиним омотачу под утицајем соларних ветрова. Карактеристике и начин рада указују да се ти системи користе за испитивање јоносфере, одржавање веза са подморницама на стратегијским даљинама, проналажење подземних објеката испод копна и дубоких вода... Међутим, сарадња између држава које поседују те програме и њихов размештај говоре о глобалној мрежи система о чијој намени и структури јавност није информисана.

Озбиљније проучавање јоносфере, која се протеже од 50 km изнад површине Земље до висине од око 800 km, интензивиранио је педесетих, када су испитивани основни закони физике који важе у том омотачу. У екваторијалној, а нарочито у поларној области, у нижим слојевима јоносфере, услед соларних активности, често настаје природни феномен познат као поларна светлост. Међутим, такве активности праћене су секундарним утицајем који се огледају у нарушавању комуникација у различитим фреквентним опсезима (ФО).

Доказано је да тај јонизован медијум може да изобличи, одбије (рефлектује) и упије радио-таласе, утичући на тај начин на комуникације, навигацију, а и на рад удаљених извиђачких и сензорских система и сателита на различитим висинама. Утицај се остварује на везу брод/подморница-обала, авион/сателит-копно док електромагнетни талас (ЕМТ) пролази кроз јоносферу. Ампли-

тудно модулисан сигнал током емитовања преко дана може да има домет од неколико стотина километара, а ноћу и више стотина до неколико хиљада километара од предајника, због промена карактеристика јоносфере. Исто тако, високофреквентна веза (ВФ са кратком таласном дужином или КТ талас), чији се сигнал простира од неколико стотина до неколико хиљада километара уз помоћ одбијања од јоносфере и Земље, често се губи или слаби због различитих стања и услова током проласка кроз јоносферу.

За експериментисање у јоносфери тренутно се користи око двадесетак предајника велике снаге (грејача – heater), који су распоређени на подручју северног магнетног пола и у екваторијалном делу. Сваки од њих састоји се од неколико инструмената за испитивање јоносфере. Основни инструмент је антенски систем који може да буде у форми више фазних низова ВФ антена (емитовани сигнали померени су по времену, углу, правцу) или у облику радио-телескопа за примопредају неуједначених распршених таласа. Разлика између њих је у томе што вишенизне фазне ВФ антене емитују усмерен сигнал под одређеним углом и загревају део јоносфере, димензија неколико десетина квадратних километара, док телескоп-предајници емитују сигнал који се од телескопа распршава сферно и загрева више стотина до неколико хиљада квадратних километара јоносфере.

Карактеристика прве врсте грејача је да мањи простор јоносфере загрева до неколико стотина пута и при томе доводи до већих промена у јоносфери, док друга врста већу површину јоносфере загрева само неколико пута. При томе, једни и други могу да емитују континуирани и пулсни ВФ сигнал. Зависно од тога за коју намену се користе (загревање, мерење, комуникацију итд.), један од ове две врсте сигнала биће емитован и од тога ће зависити степен промена у јоносфери. Уколико је циљ загревање јоносфере и регионална промена климе, користи се најчешће континуирани ЕМТ, док се пулсни ЕМТ користи за комуникацију са бродовима на великим растојањима и свемирским летелицама.

Непобитан је закључак да се под утицајем сунчевог зрачења утиче на промене стања јоносфере и карактеристика радио-таласа и система веза. Међутим, ВФ предајници са земље и јаке радио и радарске станице такође могу да модификују јоносферу и утичу на карактеристике емитованих таласа при њиховом простирању. Уколико се на струју плазме утиче модулишућим сигналом екстремно ниске фреквенције (ЕНФ), онда ће се њено кретање из једносмерног трансформисати у двосмерно. На тај начин се, осим природног, и

лизованих експеримената на том систему користе се за остваривање квалитетнијих комуникација са површинским и подводним пловилима, извиђачким и навигационим системима и друго.

Ради на тај начин што се из контролне собе оперативног центра компјутером управља предајом ВФ сигнала са делом или са свих 180 антена. С обзиром на то што је зрачење антена усмерено вертикално ка јоносфери, предајни сигнал се мањим делом распршава при вертикалном простирању (зависно од емитоване фреквенције) неко-

лико десетина километара у пречнику и неколико стотина метара изнад самог антенског система. Највећи део емитованог таласа простира се до јоносфере, пролази простор изнад јоносфере, настављајући да се распршава или се одбија од ње и враћа назад на земљу продирући кроз копнену или морску површину.

Локације HAARP система у свету

на вештачки начин утиче на стање јоносфере, од којих зависе бројни други процеси.

Фазни вишенизни ВФ предајници

Десетак фазних вишенизних ВФ предајника који су размештени у области северног магнетног пола и Екватора разликују се између себе према броју низова ВФ антена и емитованој снази, а свима је иста технологија и начин рада. Најпознатији су HAARP у месту Гакона на Аљасци, затим HIPAS такође на Аљасци, SURA у Русији, JICARMACA у Перуу, EISCAT у Норвешкој, RESCO у Бразилу и неколико мањих у Великој Британији, Аустралији, Кини и Индији.

Систем HAARP (High frequency Active Auroral Research Program), најпознатији је фазни вишенизни ВФ предајник намењен за истраживање поларне светлости, испитивање јоносфере и промена радио-таласа насталих услед соларних ефеката. Сазнања добијена из ре-

При додиру са јоносфером такав сигнал је око хиљаду пута слабији од сунчеве радијације која доспева на земљу ($3 \mu W / cm^2$ или $0,000003 W$), односно стотину пута слабији од сунчевог зрачења које пада на јоносферу. Сигнал који се простира изнад антене има довољно снаге да промени стање јоносфере у тој области и наруши рад електронских средстава и система (ЕСС) у окружењу.

Када ВФ предајник не емитује сигнал онда се врши процес прикупљања података са пријемних инструмената и пријемника.

С обзиром на то што се ЕМТ од антенског низа простира вертикално, а не хоризонтално, у мањем обиму електромагнетно поље појачава се на површини и испод самог антенског низа. Тај ниво појачања има за последицу електромагнетно зрачење које не прелази дозвољену границу зрачења коју прописује минималан износ фреквентне радијације (Radio Frequency Radiation, RFR), којој човек у САД може да буде изложен. Та

количина зрачења је безопасна, а настаје као последица чињенице да је 180 антенских стубова са 360 антена сконцентрисано на простору мањем од 33 ара. Електромагнетно поље мерено је са неколико позиција током 1994, у фази постављања система HAARP. На локацији Tok Highway, на пример, измерена доза зрачења је неколико стотина пута мања од дозвољене.

Док је сигнал на површини тла далеко испод дозвољене границе зрачења, сигнал који се простире изнад антене има довољно снаге да нарушава рад електронских компоненти у ваздухопловима који лете у тој области. Ради стварања безбедних услова за лет авиона, постављен је у зони размештаја HAARP-а, радар за упозорење на долазне авионе. У таквим ситуацијама радар тренутно сигнализира оперативном центру, који аутоматски прекида или смањује емитовање ВФ фреквенције на предајнику. Тај систем упозорења проверен је више пута у пракси, а експерименти се не врше уколико осматрачки радар није у функцији.

Добијени подаци помоћу наведених инструмената преносе се интранетом у реалном времену, омогућавајући корисницима да прате и изучавају промене и стање у јоносфери из својих лабораторија.

За потребе рада система, на локацији HAARP постављени су дијагностички инструменти који се користе у процесу испитивања јоносфере у ауроралним областима. Тим уређајима омогућава се разумевање процеса који се одвијају у горњим слојевима атмосфере и доњим слојевима јоносфере, услед емитованих радио ВФ сигнала велике снаге, као и приступ новим технологијама које могу бити кориштене за потребе система одбране САД. Такође, њима је могуће надгледање геофизичких и електро-

магнетних промена прикупљањем података о физичким условима пропагације у јоносфери и магнетосфери (магнетно поље на земљи).

Дијагностички инструменти система HAARP

Инструмент за испитивање јоносфере – IRI (Ionosphere Research Instrument) намењен је за пренос уског снопа ЕМТ таласа снаге 3,6 MW у ВФ опсегу од 2,8 до 10 MHz. Чини га антенско поље са низом од 12 реда по 15 антена (12x15) које емитују сигнале фазно померене. Свака је висока око 24 метра (укупно 180 антенских стубова од алуминијума) и правилно су распоређене на једнаком међусобном растојању и одстојању од око 32 метра. На врховима сваке од антена постављена су по два дипола дужине од осам метара, укрштена под углом од 90°. Један дипол намењен је за емитовање фреквенција у нижем ФО од 2,8 до 8,3 MHz, док је други намењен за ФО од 7 до 10 MHz. Антенски низови подигнути су на пешчаном терену, који омогућава најмање упијање и највеће искоришћење ЕМТ при емитовању. Радови на IRI антенском низу отпочели су крајем 1993. и завршени 2006. у надлежности Ратног ваздухопловства САД.

У оквиру IRI подсистема је 30 контејнера равномерно распоређених у антенском низу, од којих је у свакој од њих по шест пари предајника (синхронизованих за наизменичан рад) снаге 10 kW, који могу да емитују ВФ сигнал снаге од око 3.600 kW (3,6 MW). Та снага омогућена је употребом пет стационарних дизел агрегата (сваки јачине 3.600 KS) који могу да произведу око 2,5 MW снаге. При томе, за напајање IRI користе се четири генератор, а пети је резервни.

УВФ примопредајни радар (Modular UHF Ionospheric Radar, MUIR) или јоносферски УВФ радар правоугаони је рефлектор који се налази у непосредној близини IRI подсистема. Састоји се од 512 антена малих димензија равномерно распоређених на алуминијумској правоугаој подлози површине 100 m². Може да емитује сигнале у јоносферу у ФО од 430 до 450 MHz (најчешће око 446 MHz, односно у 0,7 метара таласне ду-

Контролни центар система

Систем HAARP са дијагностичким инструментима на Аљасци

Параболични (сферни) UVF радио шелеској у Шведској (EISCAT)

жине), а може да буде кориштен и као пријемна антена. Намењен је за праћење физичких процеса и промена у јоносфери током емитовања ВФ IRI предајника.

ВВФ риометар (VHF Riometer) пасивни је ВВФ радио-пријемник, који на HAARP локацији врши пријем радио-таласа на фреквенцији од око 30 MHz. Инструментом се региструју

радио-емисије настале соларним активностима небеских тела (космичком буком).

Индукциони магнетометар (Induction Magnetometer) јесте инструмент који је намењен за графички приказ промена фреквенција геомагнетног поља Земље у ФО од 0 до 5 Hz (ултра ниске фреквенције, УНФ). Израђен је на Универзитету у Токију, а постављен на локацији система HAARP. Графички приказ спектрограма израђује се преко калема који сваку струјну промену региструје померањем бакарних врхова које врше запис. Ниво сигнала који се региструје тим инструментом може да буде око неколико пико Тесла (picoTesla, pT).

Модеран дигитални уређај ВФ дигисонда (HAARP Digisonde) намењен је за

Изглед загрејане јоносфере

одређивање карактеристика јоносфере у области изнад локације система HAARP. Састоји се од ВФ радио-предајника, пријемника, великом предајном и четири мање пријемне антене. Сви наведени елементи раде у фреквенцијском опсегу од један до 20 MHz. Три пријемне антене постављене су у облику једнакоугаоног троугла, а четврта је у његовом тежишту. При пријему радио-таласа одређује се његова фреквенција, поларизација, амплитуда, фаза и угао пријема. Обработом сигнала у рачунару наведени подаци могу се графички приказати преко анализатора фреквентног спектра.

Пријемник дигисонде региструје емитује слободних електрона који се рефлектују од јоносфере приликом емитовања

таласа са њеног предајника. Разлика времена између таласа предаје и времена повратног сигнала карактеристична је јоносферски омотач. Имајући у виду да светлосни талас путује кроз вакуум брзином од 3×10^8 m/s, брзина предајног сигнала не може бити толика због тога што атмосфера и јоносфера не представљају вакуум средину.

Јонограм показује рефлексију емитованог сигнала од јоносфере ка земљи, од које се одбија и поново усмерава ка јоносфери као друга рефлексија пре него што се региструје пријемником са дигисонде. Време простирања дупло је веће и одвија се у условима тзв. ниске јоносферске апсорпције.

Један од инструмената на локацији система HAARP јесте и купола са оптичким телескопом за визуелно осматрање промена у и изнад јоносфере.

Команде РВ САД и Канцеларија за истраживања РМ САД реализују арктичка истраживања као део војног програма којим би обезбедили потребна сазнања и разумевања промена у јоносфери, ради развоја потребних одбрамбених капацитета на Арктику.

Могућности система

Могућности система HAARP проучаване су током експерименталне фазе његовог развоја. Тада је урађено неколико могућих сценарија са најтежим последицама по локално, регионално и глобално окружење, о којима јавност није обавештена. Незванично, систем је постао потпуно оперативан крајем фебруара 2011, а емитовање његовог сигнала максималне снаге регистровано је почетком марта (сигнал је регистрован 4. и 7. марта).

Једна од могућности система HAARP јесте загревања атмосфере. Наиме, позитивно наелектрисане честице које долазе у таласима на земљу услед сунчевих ветрова (бура) при контакту са земљом носе потенцијал (напон) од око 200 милијарди волти (V). Услед ове количине енергије у вишим слојевима атмосфере долази до јонизације, односно до загревања и подизања нижих слојева јоносфере, уз истовремено смањење њене густине и претварања у стање плазме.

Ове промене јонизујућег слоја јоносфере праћене су слабењем или не-

пропуштањем ЕМТ на одређеним фреквенцијама. С обзиром на то да предајници са земље емитују ЕМТ велике снаге, такође модификују јоносферу и утичу на карактеристике емитованих таласа при њиховом простирању, на тај начин се осим природног и на вештачки начин утиче на услове пропагације ЕМТ у јоносфери. Зато је, ради спознаје могућности промена, овај омотач последњих 15 година постао објекат сталних експеримената у којима се неприродним путем мењају стање и услови у јоносфери.

Друга могућност је одржавање веза са подморницама на стратегијским даљинама. Подморнице могу да одржавају везе у ВФ, ВВФ, УВФ и СВФ ФО, зависно од тога да ли остварују комуникацију са авионом, беспилотном летелицом, сателитом или командом на копну. Основни услов да наведене врсте веза буду ефикасне јесте да се подморница налази на површини или да врх антене вири из воде, што угрожава њену безбедност током извршавања задатака. У сваком другом случају комуникација не може да буде остварена јер се ЕМТ у наведеним ФО одбија од површине воде. Овај вишедеценијски проблем најизраженији је код подморница виших класа, намењених за извршавање задатака на удаљеностима од више хиљада километара од матичних лука и када због безбедности морају дуже да остану у режиму испод воде.

Проблем је делимично решен пројектом „Sanguine“ (започет 1968.) у периоду од 1989. до 2005, када је за потребе РМ САД постављен антенски систем који је емитовао ЕМТ суперниске фреквенције (СНФ) од 76 Hz. Ефекат овог антенског система био је тај да је емитовани СНФ сигнал достигао дубину од неколико хиљада метара и домет од око 3.500 km, што је било довољно само за подручје северног дела Атлантика. Систем није омогућавао комуникацију са нуклеарним и офанзивним подморницама из састава РМ САД и подморницама класе „Тридент“ из састава РМ Британије ако би се нашле на јужној хемисфери или даљинама већим од 3.500 km, са центром у Висконсину (Мичигену).

Инструменти

За потребе рада система на локацији HAARP постављени су дијагностички инструменти. То су радио-предајник ВФ снаге или тзв. инструмент за испитивање јоносфере (IRI – Ionosphere Research Instrument), дигитална ВФ јоносонда, пријемници који раде на екстремно ниској (ЕНФ) и врло високој фреквенцији (ВВФ), магнетометар, риометар, УВФ радар за мерење температуре и густине електрона и јона и сет оптичких и инфрацрвених камера, који се користе за посматрање процеса природних промена у јоносфери изнад Аљаске. Део инструмената смештен је

непосредно у близини антенског низа IRI, док су други размештени на другим локацијама.

Од пријемних (пасивних) инструмената у близини подсистема IRI, налазе се два магнетометра за мерење промена у магнетном пољу Земље, те два риометра за мерење количине радијације које апсорбује јоносфера, осетљиви електрооптички системи за праћење ауроралних појава и мултимедијалне записе у високим резолуцијама, затим радио-пријемници у ФО ВВФ/ЕНФ и пријемници за анализу електрона (Total Electron Content receivers).

Применом патента америчког физичара Бернарда Естлунда из 1991, који представља суштину функционисања система HAARP, проблем комуникације са подморницама на дубинама и удаљеним на више хиљада километара километара, коначно је решен. Патентом је доказано да под утицајем соларног ветра долази до загревања нижих слојева јоносфере и стварања јоносферске плазме која наставља једносмерно кретање око Земље. Истовремено, плазма се креће једносмерно, стварајући тзв. ваздушну струју (electrojet) која има одређену количину електрицитета. Ако се у тај део јоносфере са земље ВФ предајником усмери талас велике снаге и уз то модулише ЕНФ сигналом, та јоносферска струја добиће двосмерни ток у виду снажног ЕНФ таласа, који наставља кретање у смеру имагинарних силница Земљиног магнетног поља, а то доводи до стварања електричног поља различите јачине.

Његовим смером кретања може се управљати помоћу снаге, правца и амплитудом емитованог ВФ и модулишућег ЕНФ таласа са земље. Од јоносфере се при томе одбија вишеструко јачи ЕНФ талас ка земљи, при чему ће, због карактеристике које поседује, продрети дубоко у тло или водену површину, скоро без икаквих губитака. С обзиром на то да Земљине магнетне силнице представљају природну „антену“ која се налази око на-

ше планете, такав ЕНФ талас може да допре до било које тачке на Земљи.

На основу ове карактеристике омогућено је да се од 2005. системом HAARP одржава комуникација са подморницама на дубинама од неколико стотина метара у сваком делу акваторије Земље и испод ледених површина. Информација са копна шаље се пулсним сигналом који траје од 0,5 до једне секунде, са размаком од 2 до 3 секунде, тако да подморница добија кратку кодирану информацију, са усмерењима важним за реализацију задатака до изласка на површину. На овај начин обезбеђен је боравак подморница на великим дубинама без потребе израњања и демаскирања у дужем периоду. Ово је уједно био основни захтев и безбедносни проблем у прошлости који је требало решити на одговарајући начин.

Недостаци овог система огледају се у томе да је пренос информације једносмеран (копно–подморница, не и обратно) и што се због карактеристике ЕМТ (кратко емитовање и велика удаљеност) не може доставити дужа информација. Међутим, осим због поузданости, нови начин комуницирања јесте револуционаран и због тога што је последњих година довео до промене тактике употребе стратегијских подморница САД, омогућивши им прикривен и приступ у било ком делу света на безбедан начин, на неограничен период.

Томографија Земље

Наредна могућност система HAARP јесте томографија Земље. Способност емитованог таласа ЕНФ да продре испод нивоа копна (воде), омогућила је испитивање Земљине коре и откривање природних и вештачких празнина (простора) на великим дубинама испод копна и водених површина. Захваљујући овом поступку, који се назива томографија земље (tomography или georadar), системом HAARP се са потпуном сигурношћу може одредити постојање објеката (складишта, силоса, аеродрома, хангара и

ријала – објекта, дубина, састав, густина и сл.). Последњих деценија ову технику примењују нафтне компаније које на већим дубинама користе ЕНФ предајнике мање снаге (20 до 30 W) за откривање локација са извориштима земног гаса и нафте. Различите карактеристике рефлектованог таласа поуздано указују да ли се талас одбио од средине са гасом, нафтом или неким другим материјалом. У комерцијалне сврхе користе се стандардни георадари који раде на ВВФ у ФО од 80 до 100 MHz, а откривају састав тла на дубинама од неколико до пар десетина метара.

(одступање сигнала од познатих вредности, азимута у односу на познате дифузне емитере).

Уколико је потребно, ради побољшања услова комуницирања, могуће је на вештачки начин остварити већу проводљивост помоћу процеса познатог под називом хемијски млазови (chamtrail). Тада се у ваздуху уз помоћ специјално опремљених авиона расипа млаз гасова у коме је присутна велика концентрација праха алуминијума. Већа концентрација честица алуминијумске прашине повећава рефлексију, која позитивно утиче на пропагацију ЕМТ.

Због потребе провере услова комуницирања у вишим слојевима и изнад јоносфере, испитује се стања јоносфере и густине електрона. За ову намену користи се најчешће дигисонда, ВФ примопредајник. Дигисонда система HAARP региструје емитује слободних електрона који се рефлектују од јоносфере приликом емитовања таласа са њеног предајника.

Праћење активности небеских тела

За потребе регистровања радио-емисија небеских тела (космичке буке) и њиховог кретања у свемиру систем HAARP користи пасивни инструмент риометар, ВВФ радио-пријемник. Соларне активности манифестују се приближавањем таласа и повећањем активности електрона при проласку кроз јоносферу на висини између 50 и 110 километара. Због ротације Земље, у појединим деловима простора мере се различити нивои космичких активности, при чему се део емисије електрона губи, односно сигнал слаби (апсорбује).

Пријемник мери максималну снагу и пореди дневне резултате током дужег периода. Разлика између измерене и очекиване снаге конвертује се у јоносферску апсорпцију, која се графички приказује на рачунару. Могуће је и да систем са максималним пулсним сигналом открије и прати кретање тела у Свемиру на великим висинама. У том случају може да се користи као радар за регистровање таквих појавних облика. ■

(Насиџавак у идућем броју)

Горан КАЛАУЗОВИЋ

Кујола с оптичким системом

других објеката специјалне намене), што онемогућава ефекат изненађења, маскирање и скривање средстава НВО на пример. То је могуће у било ком делу северне хемисфере. Исто тако, захваљујући карактеристикама ЕНФ таласа могуће је обавити комуникацију са подземним објектима на великим дубинама и на било којој удаљености (аналогно комуникацији са подморницама).

Процес томографије заснива се на рефлексији таласа ЕНФ емитованим испод површине тла на већим дубинама. У зависности од карактеристика рефлектованог таласа (времена, снаге и амплитуде), одређује се карактеристика средине од које се талас одбио (врста мате-

ријала – објекта, дубина, састав, густина и сл.). Последњих деценија ову технику примењују нафтне компаније које на већим дубинама користе ЕНФ предајнике мање снаге (20 до 30 W) за откривање локација са извориштима земног гаса и нафте. Различите карактеристике рефлектованог таласа поуздано указују да ли се талас одбио од средине са гасом, нафтом или неким другим материјалом. У комерцијалне сврхе користе се стандардни георадари који раде на ВВФ у ФО од 80 до 100 MHz, а откривају састав тла на дубинама од неколико до пар десетина метара.

Пулсни ЕМТ са HAARP-а и система сличних њему користи се за комуникацију са сателитима, извиђачким и свемирским летелицама на великим висинама. За квалитетну везу потребно је познавати тренутне услове проводљивости у јоносфери, односно стање густине електрона у појединим слојевима изнад атмосфере и јоносфере. Ти подаци могу се добити мерењем времена и јачине повратног сигнала, са неког од небеских тела (на пример са Месеца) чије су карактеристике (удаљеност) углавном стандардне. Овај процес подсећа на метод даљинске калибрације, којим се проверава прецизност уређаја који се користе за потребе триангулације

МОРНАРИЧКИ ИЗВИЋАЧИ

После Другог светског рата у саставу Ратне морнарице нису постојале јединице авијације, али се у РВ увек одржавала јединица базирана на аеродромима у приобаљу у којој су наоружање и обука прилагођени за подршку морнарици. Касније су за радарско извиђање изнад акваторија развијене наменске платформе најпре на „орлу“, а потом и на „јастребу“. Ти авиони послужили су намени, али не лете од средине деведесетих.

Према југословенском искуству, Ратна морнарица (РМ) је у два историјска периода имала два различита приступа у примени авиона. Између два светска рата постојало је Поморско ваздухопловство у саставу Ратне морнарице са тежишним задатком извиђања акваторија. У то време авион се, као средство у поморском рату, високо ценио и често се дешавало да се скромна буџетска средства за набавке усмере за нове извиђаче, као приоритетну потребу ратне морнарице.

После Другог светског рата у саставу РМ нису постојале јединице авијације, али се у РВ увек одржавала јединица базирана на аеродромима у приобалном појасу у којој су наоружање и обука прилагођени за подршку морнарици. Из РМ су у првом реду очекивали ефикасно извиђање из ваздушног

простора. Зато се покушало и са набавком наменских извиђачких и патролних авиона – на пример 1956. године Британци су официрима РВ и РМ представили два авиона – „симју“ (Seamew) и „ганет АС Мк. 1“ (Gannet). Разноразни разлози утицали су на то да се никад не оствари план набавке наменских платформи. За извиђачке задатке коришћени су идентични авиони као за потребе РВ и КоВ. Током педесетих и шездесетих то су били двомоторци Пе-2ФТ, „москито“ и 214.

У потрази за најпогоднијим организацијским решењем 1966. у саставу 97. пука (касније бригаде), задуженог за подршку РМ, формирана је 353. извиђачка авијацијска ескадрила на аеродрому Ортијеш код Мостара. Од те јединице очекивало се да извршава задатке првенствено за потребе Ратне морнарице.

Модификовани орлови

Први авиони у 353. ескадрили били су РФ-84Г „тандерџет“ (Thunderjet). Реч је о ловцима бомбардерима који су у Југославији модификовани у извиђаче са

три аеро-фото камере (АФК). Домаћи извиђачи ИЈ-21 „јастреб“ заменили су 1973. године РФ-84Г. Осим што је била реч о потпуно новим авионима који су дошли као замена летелицама са утрошеним техничким ресурсима, ИЈ-21 ни су повећали потенцијале за извиђање на мору. „Јастребовање“ су 1982. заменили нови домаћи двомоторни извиђачи ИЈ-22 „орао“. За извиђање изнад акваторија они су имали подвесник са АФК А-39, које су коришћене и на ИЈ-21 и АШЧА-ФА-5М. Новина је био инфрацрвени линијски скенер (ИЦЛС), који је омогућавао извршавање задатака са мале висине током ноћи.

Долазак „орлова“ у РМ проценили су као за шансу за развој платформе за радарско извиђање изнад акваторија. Тражено је техничко решење које би обезбедило откривање противникових ратних бродова у сложеним метеоролошким условима и ноћу, јер АФК и визуелно извиђање нису били дорасли таквим захтевима и потребама РМ. Примена ИЦЛС није могла да обезбеди дубину извиђања потребну за правовремено откривање противникових пловних састава.

После проучавања разних светских решења и у складу са приликама на тржишту, 1983. наручена су четири радара за бочно осматрање (Side Looking Air-

Анџена радара за бочно осматрање (ВОЦ)

borne Radar – SLAR) од шведске фирме „Ериксон“ (Ericsson). Планирано је да се модификованим „орловима“ наоружа једно авијацијско одељење у саставу 353. ескадриле.

Према наводима произвођача, SLAR је био предвиђен за откривање бродова у надзору поморских граница, поморског саобраћаја и риболова, за открива-

Систем SLAR

Систем SLAR наручен за „орла“ чинили су антена УКУ 10301/2, масе 35 kg са носачем, антенска скретница, примопредајник радара УВР-11601, дигитални процесор сигнала УВР-11701/8, ТВ монитор УВР-11801, масе 10 kg (покретна радарска мапа са маркерима даљине на сваких десет километара, алфанумеричким информацијама, референтном сивом скалом, симболом позиције авиона), видео-рекордер и контролна кутија са светлосном оловком за означавање циљева.

Димензије антене биле су: дужина 3.200 mm, пречник 170 mm и маса 30 килограма. Са тим габаритима антена се лако могла поставити на широки подтрупни део „орла“. Она је имала веома узак сноп зрачења нормално оријентисан на правац лета. Антенски подвесник имао је две прорезне антене, које су омогућавале да се енергија зрачи преко једног или истовремено оба прореза. Снага предајника радара била је 10 kW. Оперативна ограничења SLAR-а била су брзина лета авиона до максимално 720 km/h, висина до 3.000 m и убрзање од -2,5 до +6 G.

Авион ИЈИ-22М на аеродрому Оршијеш фотграфисан 16. марта 1984, током интеграције радарског система у фабрици „Соко“ (Милан МАЈЕРСКИ)

ње леда и просуте нафте и то за авион релативно скромних перформанси, односно за задатке који су карактеристични за обалску стражу, а не за Ратну морнарицу – која је желела да дође до ефикасног система за извиђање за рачун ударних поморских снага. Несклад између реалних могућности изабраног SLAR-а и потреба РМ касније се показао као рак-рана читавог програма.

За рад SLAR-а било је потребно да се обезбеде прецизне информације о положају авиона. Зато је део пројекта модификације „орла“ била и интеграција знатно бољег навигационог систем у односу на постојеће решење. Од британске фирме „Маркони авионикс“ (Marconi Avionics, касније интегрисана у ВАе) наручен је доплер систем AD-660 за мерење стварне брзине авиона и прорачун и приказивање навигацијских података. Осамдесетих, реномирани „Боинг“ (Boeing) уграђивао је тај систем у путничке авионе. Доплер систем AD-660 увезан са инерцијалном платформом „литон“ (Litton) LR-80 користи се на школско-борбеном авиону MB 339DC у РВ Италије. Са таквим референцама AD-660 може да се сматра за врло добар избор с обзиром на време када је уграђен на „орла“.

На морнаричком извиђачком „орлу“ систем AD-660 интегрисан је са жиро-платформом SGP-500J и SLAR-ом. Систем AD-660 чинили су: радар (сензор брзине) DVS AA6601-3, рачунар DCAD AA6603-3 и показивач путне брзине и угла заносења GSD AA6604-1.

Нова авионика набављена за морнаричког извиђача уграђена је на тек произведени примерак двоседог „орла“ ев. бр. 25606, који је изашао из „Сокола“ фебруара 1984. године. Интерна ознака те варијанте авиона у РВ и ПВО гласила је ИИЈ-22 – извиђач-наставни-јуришни. У складу са модификацијама које су проведене, ознака је добила суфикс М, што указује на морнаричку намену.

На први (и једини) ИИЈ-22М у другој кабини, на месту инструменталне табле, уграђени су елементи SLAR-а: ТВ показивач, управљачка кутија и сигнал процесор. Примопредајник система смештен је у простор леве муницијске

Уређаји навигацијског система ИИЈ-22М: рачунар-показивач DCAD уграђен у првој пилотској кабини на месту нишана. Лево је уграђен показивач путне брзине и угла заносења GSD (ВОЦ)

Место оператора у задњој кабини „орла“ (Милан МАЈЕРСКИ)

кутије, а радарска антена на централној подtrupној позицији. Због центраже авиона са додатном масом у задњем делу трупа постављен је оловни баласт масе 50 килограма.

Сензор брзине система AD-660 уграђен је на доњој страни авиона иза предње ноге стајног трапа, а показивачи су смештени у првој кабини авиона на месту нишана. AD-660 и SLAR су софтверски повезани тако да се подаци о курсу и стварној позицији авиона израђеној у географској ширини и дужини преносе из навигацијског система у SLAR.

С обзиром на то да су са ИИЈ-22М из друге кабине уклоњени пилотска палица и навигациони инструменти, он је третиран као једносед и друга кабина је увек била затворена и забрањена.

Експлоатациона испитивања

Експлоатациона испитивања ИИЈ-22М проведена су у организацији Ваздухопловног опитног центра (ВОЦ) од 21. марта до 30. маја 1984. на

аеродромима Батајница и Ортијеш, у присуству стручњака Војнотехничког института и РМ. На авиону су летели опитни пилоти мајор Борислав Гаћеша и капетан прве класе Војислав Боснић, који су у то време радили на програму „орла“. Након 22 лета са 14 часова и 15 минута налета, у ВОЦ-у су закључили да AD-660 задовољава очекивања, али да не даје поуздане податке у току лета изнад мирне морске површине јер авион нема систем ваздушних података. SLAR је задовољио захтеве, уз лимите које представља висина лета, брзина авиона, величина средњег попречног пресека циља и тачност података са AD-660. Максимални домет SLAR-а остварен у пракси изнад Јадранског мора износио је 68 km са висине од 1.000 m, при брзини од 500 km/h за бочно снимање бродова. Радарски одрази више бродова, у случају програма испитивања три брода различитих намена, били су јасни и лако уочљиви на удаљеностима до 35 km, до 60 km били су уочљиви, а преко те удаљености радарски одрази су се стопили.

Маја 1984. године ИИЈ-22М презадужен је из ВОЦ-а у 353. ескадрилу. После додатних модификација морнарички извиђач се званично третирао као наменска платформа од октобра 1987. године. У јединици су током рутинских летова закључили да је радар на брзинама извиђања већим од 720 km/h неупотребљив, јер не покрива читаву зону осматрања (ствара празне међупросторе) и у заокретима долази до јаког де-

формисања слике. Сваки циљ на екрану јавља се само као светлећа тачка па није могуће разликовати бродове по врсти и величини. На пример, велики патролни брод класе 31 и торпедни чамац класе 211 давали су исти одраз на удаљености од седам километара. Немогуће је било добити податке о кретању пловила осим по трагу који оставља по површини зашто је потребно огромно искуство и мирна површина воде.

Оптимални резултати остварени су на висини од 500 m у праволинијском лету. Навигацијски систем показао је склоност повременим великим грешкама у раду. Фото-центар који је требало да анализира снимљени материјал извиђања није имао посебан монитор већ је користио „стари војнички ТВ“, како се наводи у једном од извештаја 353. ескадриле.

У целини, могућности ИНЈ-22М нису задовољиле потребе пре свега због високе брзине крстарења авиона, а проблем је створен погрешним избором SLAR-а у односу на потребе РМ. Наиме, реч је о систему предвиђеном пре свега за примену са авиона малих брзина. На пример SLAR „Ериксон“ користио се у Ратној морнарици Немачке за контролу загађења на акваторију од 1985. на два авиона Do-28D2 са економичном брзином крстарења од само 241 km/h.

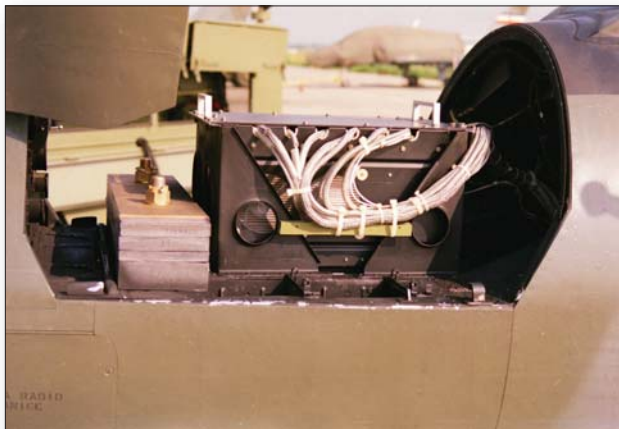
Због разочарања са применом SLAR-а на „орлу“, 1991. прешло се на алтернативно решење – интеграцију на двосед ИЈ-21 „јастреб“, који је у то време остао без праве намене. Авиони са солидним преосталим ресурсом више нису били потребни за обуку питомаца на четвртој години ВВА за Смер ловачко-бомбардерске авијације, јер су тај задатак 1989. препустили „орловима“. Преостали двоседи ИЈ-21 подељени су ескадрила-

Показивачи навигационог система у првој кабини „јастреба“ – горе је рачунар, а доле показивач брзине (ВОЦ)

Радарска антена на ИЈ-21М (ВОЦ)

У предњи део „јастреба“ уместо митраљеза уграђен је сигнал процесора радара. Поред кућишта процесора је олово постављено због центрираже авиона. (ВОЦ)

ма које су користиле „јастребове“ за потребе тренаже. „Јастреб“ као радарски извиђач и поред ограничених могућности SLAR-а барем је био јефтино решење јер се користила постојећа техника, уз ниску цену редовног одржавања.

Како било, у заводу „Мома Станојловић“ лета 1991. скинути су сви елементи морнаричког извиђачког система са ИНЈ-22М ев. бр. 25606 и уграђени на ИЈ-21 ев. бр. 23513. Радови су почели августа 1991. а завршени у децембру 1991. године.

Наменски систем и на јастребу

Са „јастреба“ су скинута оба митраљеза са свим инсталацијама (и боцама за кисеоник) и реконструисан је доњи део авиона. Покривач антене радара израдили су у Заводу од композитних материјала. Из друге кабине уклоњени су инструментална табла и пилотске команде, и замењени су новом таблом са показивачем, видео-уређајем и кутијом са прекидачима. Затим, скинут је један од Ni-Cd акумулатора за самостално покретање мотора на земљи и на његово место уграђено је кучиште претварача. Због уградње антене радара блокиране су ваздушне кочнице, али је сачувана могућност покретања мотора у ваздуху. „Јастреб“ није имао жиро-платформу па је навигациони систем AD-660 интегрисан са жиро-магнетским компасом модела идентичног као на „орлу“.

Због центрираже, у нос ИЈ-21 уграђено је олово масе 90,5 килограма. Поткрилни носачи наоружања скинути су јер нису били потребни морнаричком извиђачу.

У Заводу нису имали пену за ублажавање вибрација Nextel 3М за кабину каква се користила код „орла“ и то се сматрало за један од недостатака новог решења. Један детаљ интересантан је макетарима – странице кабине ИЈ-21 ев. бр. 23513 бојане су тамносивом, намењеном за унутрашњост „газела“, уместо црном каква се обично користила.

Провера летних карактеристика авиона извршена је од 12. до 19. фебруара 1992. са аеродрома Батајница у три лета са два часа и пет минута налета. За командама авиона био је потпуковник

Обрен Младеновић. Први летови показали су да су карактеристике авиона остале унутар задатих стандарда и да се може наставити са радом на верификацији наменских система. Тај посао се одужио услед дугачких прекида због заузетости пилота јер је задатак да лети на НЈ-21М добио капетан Радосав Матић који је имао обавезе у својој 353. ескадрили.

Пролећа 1992. године извиђачи су имали пуно посла у праћењу кретања противничких снага па НЈ-21М није био приоритет. У међувремену, 353. ескадрила је због грађанског рата премештена са аеродрома Ортијеш на Лађевце. Током лета 1992. летови на НЈ-21М настављени су и до 28. августа проведен је програм од 13 летова са 13 часова и 20 минута налета.

У ВОЦ-у је израђен извештај са примедбама шта треба да се учини да НЈ-21М постане примењив за основни задатак. Међутим, нове прилике промене

Током полетања авионом ИНЈ-22М 29. јануара 1986, на висини од 20 до 30 метара, капетану прве класе Милошу Стилићу, пилоту 353. иае, отворила се друга кабина. Пилот је ушао у школски круг и нормално слетео. Поклопац кабине улубио је лим на хрбату изнад уисника. (353. ескадрила)

нине су процену потреба – морнарнички извиђач више није био пројекат од интереса ни РМ ни РВ и ПВО. Наменски системи скинути су са авиона број 23513 и смештени у складиште.

Историјат два морнарничка извиђача

Авион ИНЈ-22М, ев. бр. 25606 фабрички број 006Д, произведен је 14. марта 1984. године. Од 5. октобра 1987.

био је у саставу је 353. ескадриле. На стандард класичног тренажног двоседа враћен је августа 1991. у заводу „Мома Станојловић“ и затим је послат у 353. ескадрилу. Са осталим „орловима“ ескадриле прелетео је маја 1992. са аеродрома Ортијеш на аеродром Лађевци. Последњи 583. лет авион број 25606 извезео је децембра 1995. године. Пребачен је на ремонт у завод, али никада није поново полетео јер је донета одлука да се преименује у музејски експонат. Из завода је 25. јуна 1996. превезен теретним возилом у круг музеја. Десет година касније изузет је из збирке и постављен на улазу у пословни центар Airport city у Новом Београду, где се и сада налази.

Авион НЈ-21 ев. бр. 23513 фабрички број 016 произведен је 21. децембра 1976. године. Месец дана касније ушао је у састав 242. ловачко-бомбардерске авијацијске ескадриле на аеродрому Голубовци. За обуку питомаца авион 25513 коришћен је све до јануара 1989, када је дошао на трећи ремонт у завод „Змај“ у Великој Горици. После ремонта, јануара 1990, авион је предат 247. ескадрили на аеродрому Петровац. Првобитно је модификација у морнарничког извиђача требала да се проведе у заводу „Змај“, па је 23513 прелетео на аеродром Плесо 13. јуна 1991. године. Због безбедносне кризе у Хрватској, 7. јула сторнирана је одлука о радовима. Авион је привремено био у 252. ескадрили на аеродрому Батајница до 22. августа, када су почели радови на модификацији у заводу „Мома Станојловић“.

После завршетка провере интеграције радарског система, авион је децембра 1992. предат 353. ескадрили у којој је настави да лети, али врло ретко – читаве 1993. имао је пет летова, а у следеће две године по два лета. Последња три лета изведена су 1996. године. Авион 23513 „жртвован“ је током редукације броја борбених авиона и предат је јуна 1996. у збирку музеја на београдском аеродрому, где се и сада налази. Током каријере у РВ и ПВО авион 23513 имао је 6.037 летова са 3.252 часова налета. ■

Сада се НЈ-21 број 23513 чува у музеју

Александар РАДИЋ